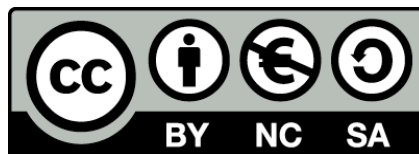

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Avaluació del judici moral en l'educació secundària obligatòria: disseny d'un currículum d'educació moral per al primer cicle de l'ESO

Montserrat Payà Sánchez

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – Compartir Igual 4.0. Espanya de Creative Commons**.

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – Compartir Igual 4.0. España de Creative Commons**.

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License**.

**Departament de Teoria i Història de l'Educació
de la Universitat de Barcelona**

Programa de doctorat d'educació moral i cívica. Bienni 1988-1990.
Facultat de Pedagogia.

**AVALUACIÓ DEL JUDICI MORAL EN L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA
OBLIGATÒRIA.**

**DISSENY D'UN CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ MORAL PER AL
PRIMER CICLE DE L'ESO.**

Per optar al títol de Doctora en Pedagogia

TD
339

- 44 -

0624-93160

Tesi Doctoral
de
Montserrat Payà Sanchez

Directors: Miquel Martínez i Josep Mª Puig

07

Barcelona, juliol de 1995

ANNEX B

**Principals moments en el procés d'elaboració del currículum
d'educació moral.**

Principals moments en el procés d'elaboració del currículum d'educació moral

---

Abans de passar a la lectura i valoració del que és la nostra proposta curricular en educació moral per al Primer Nivell de Secundària Obligatòria, i per tal de fonamentar les esmentades valoracions, necessitaríem fer esment d'algunes de les qüestions més rellevants referides a aquesta proposta¹, qüestions que, molt breument, concretem en les següents: determinació dels continguts del currículum, procés d'elaboració i aproximació a l'avaluació.

1. Determinació dels continguts del currículum.

Pel que fa a la primera de les qüestions, la determinació dels continguts del currículum, és convenient subratllar que tal objectiu va tenir el seu origen en una investigació etnogràfica² realitzada l'any 1990. Aquesta investigació té significat per si mateixa, però el coneixement que se'n pugui desprendre resulta molt més ric i valuós si és considerada dins de la seva darrera finalitat: proporcionar al professorat de la futura Educació Secundària Obligatòria aquelles eines necessàries per a dur a terme una acció conscient i sistemàtica dins de l'àmbit de l'educació moral. Aquest objectiu final

---

¹ Tota la tasca que en aquest annex explicarem no hauria pogut estar possible sense la participació del Grup de Recerca en Educació Moral -GREM-, però especialment del seu professorat responsable: Mª Rosa Buxarrais, Miquel Martínez, Josep Mª Puig i Jaume Trilla. Igualment, per a elaborar aquesta proposta curricular, GREM comptà amb el suport econòmic del CIDE i de l'ICE de la Universitat de Barcelona, en el marc d'un projecte curricular més ampli que observava els trams educatius compresos entre les edats 6-16 anys.

² Com es pot suposar, aquesta investigació va ser realitzada per tots els components de GREM, amb diverses especialitzacions pel que respecte als trams d'edat o educatius quan això era pertinent.

s'operativitzà i es concretà en el disseny i avaluació d'un currículum obert d'educació moral per al cicle educatiu comprès entre els dotze i els catorze anys.

Abordarem l'esmentada investigació amb el propòsit d'esbrinar els que serien els futurs continguts del currículum d'educació moral per a les edats compreses entre sis i setze anys. Nosaltres anomenàvem aquests continguts amb l'expressió "temes moralment rellevants", expressió sota la qual incloem la definició d'allò moral donada per Guisán (1986; 25 i ss.).

Per extreure aquest contingut que fora moralment rellevant en els diferents cicles educatius, es cregui convenient diversificar l'estudi en relació a tres àmbits: Coneixement de l'univers temàtic de les noies i els nois de 7è. i 8è. mitjançant tècniques qualitatives d'entrevista; Anàlisi dels mitjans de comunicació social; i Coneixement de l'opinió de persones especialistes en el tema per diversos motius. La principal font d'informació, però, continuà essent la primera, donat que, si havíem d'elaborar un currículum d'educació moral per a l'alumnat del Primer Nivell de Secundària Obligatoria - com són els cursos que ens pertoqueuen-, era quelcom obligat preguntar a aquest alumnat.

La forma com es va assolir aquest objectiu fou centrant-se en l'observació indirecta, entrevistant les alumnes i els alumnes a partir de dos instruments elaborats per això. Posteriorment, els documents escrits foren analitzats seguint un sistema de categorització a posteriori. Aquesta informació va ser ordenada en funció del nombre realtiu de respostes i integrada, finalment, amb les aportacions de les altres fonts estudiades i amb els comentaris i reflexions del professorat responsable de GREM. Més endavant ampliarem aquesta investigació que escurcem en aquest moment per tal de presentar mínimament les altres dues tasques realitzades en relació a la mateixa finalitat.

Pel que fa referència al segon àmbit, l'anàlisi dels mitjans de comunicació social, especificarem que la tasca es limità a l'anàlisi de la premsa escrita, ja que aquesta semblava satisfer plenament les finalitats que ens plantejàvem referides a heterogeneïtat de les temàtiques i descripció -amb valoració o sense- d'aquestes. Tot això dins el ritme característic de la premsa i amb un llenguatge precís i directe. Pensàrem que els

semanaris, la televisió i la ràdio aportarien informació redundat a la dels diaris, encara que els primers segurament presentarien amb més informació i contingut les qüestions debatudes. Els diaris analitzats van ser La Vanguardia, El País-Barcelona i Avui, en les dates compreses entre l'1 de gener i el 30 de juny de 1990. Durant dies alterns s'escollien les notícies, cares, editorials, etc., amb un contingut pròpiament moral. Un dia a la setmana, diferent per a cada publicació, es recollien, a més, totes aquelles notícies -bé com a titulars o de manera completa si podien interessar més de cara als objectius ètics-, amb un contingut sòcio-moral.

Per a realitzar aquesta anàlisi es disposava d'un model de fitxa on es recullien diversos aspectes que anaven des del contingut de l'article o editorial fins als valors o contra-valors que semblava entraven en joc en l'esmentat article. Aquestes fitxes, juntament amb el retall de l'article, editorial, carta dels lectors, acudit, o qualsevol altre forma periodística adoptada, s'anaven agrupant, en principi, segons la temàtica plantejada. Posteriorment s'integraren amb la resta dels diaris analitzats i s'agruparen donant com a resultat quinze àmbits temàtics globals que podien actuar com a temes generadors.

El coneixement de les opinions d'especialistes fou la tercera font d'informació analitzada per tal d'extreure els temes o continguts del currículum d'educació moral, si bé s'ha de dir que la seva anàlisi no va tenir el caràcter d'intensitat, profunditat i amplitud que presidí els dos àmbits anteriorment ressenyats.

Per especialistes caldria entendre totes aquelles persones que, per motius múltiples i diversos, consideren que el tema de l'educació i els valors és fonamental per al desenvolupament integral dels infants i adolescents. Dins d'aquest grup tindrien cabuda des de mestres i professors/es a mares i pares, passant per totes les professions i oficis, un cop primades aquelles que més directament es relacionen amb l'educació. Per a tal fi s'elaborà un qüestionari obert les preguntes del qual volien captar allò més significatiu de l'ensenyança ètico-moral a escola, atesos dos nivells del Disseny Curricular: els que fan referència a fets i conceptes d'una banda, i a actituds, normes i valors, de l'altra, ometent,

com és obvi, el que fa referència als procediments, qüestió només pertinent per a les fonts disciplinària, pedagògica i psicològica del currículum.

Aquest qüestionari es passà a una mostra molt reduïda, preferentment mestres i professors/es d'EGB i Universitat, i les seves respostes foren integrades amb les donades pel col·lectiu de mestres d'escoles i institut públics de Cornellà del Llobregat que participaven en el Curs de Formació del Professorat en Educació en Valors dirigit per GREM. Tot i així, el nombre de qüestionaris analitzats no va permetre generalitzar llurs respostes, sinó tan sols oferir una primera aproximació -i aquesta entesa de forma puntual- als continguts, valors i hàbits que el col·lectiu d'ensenyants prioritzava.

Però, tal com especificàvem abans, la principal font d'informació que ens portà a la determinació dels continguts del futur currículum, prèvia combinació amb les dues fonts acabades de descriure, fora la investigació etnogràfica realitzada l'any 1990.

Per a dur-la a terme, elaborarem uns instruments d'investigació específics, que consistiren bàsicament en un full de clarificació de valors i una enquesta semiestructurada basada en la tècnica qualitativa de l'incident crític. A aquest resultat arribarem després de sotmetre a reflexió i aplicació pilot en les escoles públiques de Cornellà del Llobregat amb què estàvem en contacte, quatre antecedents principalment: el concepte de paraula generadora de Freire (1989), la tècnica de l'incident crític (Del Rincón, 1989), l'estratègia de clarificació de valors (Raths, Harmin i Simon, 1967), i la de role-playing (Moreno, 1987; Brunet, Negro, 1988).

No era tan sols aconsellable iniciar una investigació per a conèixer els temes rellevants en l'àmbit sociomoral, sinó que aquesta era totalment imprescindible per tal de poder fonamentar adequadament la nostra proposta curricular en educació moral. El coneixement de l'univers temàtic del currículum havia de començar pel propi conjunt de persones a qui aniria dirigit aquest. A més era imprescindible considerar la informació d'aquesta manera recaptada, de forma doblement dialògica: educand-realitat i educand-investigadora. La primera relació havia d'ésser contemplada en l'elaboració de l'instrument per a recaptar informació escaient, sobretot pel que fa a la redacció de les

preguntes. La segona havia d'impregnar tot el moment d'aplicació de l'instrument, creant un clima de confiança, d'interès i d'acceptació.

D'altra banda, la tècnica de l'incident crític, dins el paradigma qualitatiu, pretén esbrinar aquells fets fonamentals que afecten la persona en una situació determinada. Ateses les finalitats de la nostra investigació, aquesta tècnica ens va semblar la més indicada. La principal dificultat, però, radicava en l'estructuració i presentació de la pregunta o preguntes, que devien garantir una resposta pertinent i significativa. Si bé en aquesta recerca interessava el contingut pròpiament dit, s'ha de recordar l'important que també era endinsar-se en les idees que a propòsit del contingut es tenien, aspecte aquest que els instruments elaborats podien arribar a copsar.

S'ha d'especificar l'equiparació que es produí a nivell de constructe en el moment de partença: ens referim a la relació valor-problema. Quan hom s'enfronta a un conflicte sòcio-moral, tant a nivell de comprensió, com de significat i, sobretot, de resposta, hi són presents, d'una banda, la rellevància del problema per a la persona en qüestió, i de l'altra, la jerarquització de prioritats o preferències -és a dir, de valors- d'aquesta mateixa persona, trets aquests fonamentals de cara a la informació necessària per a iniciar -amb el pensament de Freire- un procés educatiu ideal.

La determinació de la mostra a estudiar on passariem els instruments elaborats, va seguir dos criteris, el d'accessibilitat i el de diversitat. Aquest darrer criteri necessita, però, ésser concretat i a aquest respecte val a dir que prengué forma en les següents disjuntives: Centres públics vs. centre privats; laics vs. confessionals; urbans vs. rural; i nivell sòcio-econòmic baix / mitjà i mitjà-alt. Segons aquests dos criteris fou com se seleccionaren els centres següents: Amor de Dios; E. P. Circell; E. P. Lavínia; E. P. Pius XIIè; Centre Educatiu Projecte; i Santiago Apóstol. Per tant, foren tres els centres públics analitzats, i dels tres centres privats, dos eren religiosos -catòlics- i el tercer laic.

A cada escola es passaren els instruments a tots els grups -com a màxim eren dos- de 7è. i 8è. d'EGB. De tota la informació recollida, s'escolliren, per atzar, trenta qüestionaris i vint clarificacions per a cada nivell - és a dir, cinquanta en total, per a cada

7è. i cada 8è.-. Considerant que algunes escoles no arribaven a trenta alumnes per aula, l'anàlisi es realitzà sobre un total de cinc-cents dinou documents³, dels quals tres-cents cinc corresponien a respostes donades per nois i dos-cents catorze havien estat escrits per noies. D'aquests documents, dos-cents cinquanta-i-sis corresponien a 7è. d'EGB i dos-cents seixanta-i-tres a 8è. d'EGB

El procés d'anàlisi i de categorització de tota aquesta informació es caracteritzà per ser quelcom obert i inacabat. Amb això volem dir que assajàvem la millor manera d'aproximar-nos a l'anàlisi i que anàvem introduint tots aquells canvis i noves idees que ens semblava que podien optimitzar els resultats finals. Un cop més la tasca es dugué a terme de forma conjunta, amb tots els membres de GREM posant en comú les seves impressions i els seus parers, encara que centrant-nos en la franja d'edat que ens pertocava.

Aquestes foren finalment les temàtiques⁴ posades de relleu en l'anàlisi dels documents corresponents a 7è. i 8è. d'EGB:

Microètica⁵:

a) Dimensió personal: Expressió de valors. Expressió de gustos i afeccions. Preocupacions respecte un/a mateix/a. Valoració de la pròpia actitud.

b) Preocupacions personals generades en la interacció: Preocupacions per malalties i morts de persones properes i alienes. Sexualitat. Preocupació pel futur. Preocupació per problemes familiars on no s'està directament implicat/da. Preocupació

---

³ El nombre total de qüestionaris respostos ascendí a nou-cents vint.

⁴ A aquest respecte és interessant notar com els continguts més específics sortien preferentment en el full de clarificació de valors, mentre que el qüestionari permetia posar de manifest una certa preeminència d'un contingut sobre els altres, així com -i de forma molt especial- la forma de vivenciar-lo.

⁵ Cadascuna d'aquestes categories i sub-categories va ésser adequadament definida i acompanyada d'exemples per il·lustrar-les.

per activitats escolars. Preocupació per la relació amb els amics, amigues i companys/es. Interès en la dimensió social. Preocupació per les conseqüències d'accions involuntàries sobre objectes.

Mesoètica:

a) Relació entre iguals: Problemes en la relació amb els amics, amigues, companys/es, germans/es. Valoració positiva de la relació amb els amics, amigues, companys/es, germans/es. Relacions de parella.

b) Jo i el món adult: Relacions i normes familiars. Relacions i normes escolars. Demostració d'autoritat.

Macroètica:

a) Relació de la persona amb l'entorn físic: Limitacions físiques. Conservació de la natura i de l'equipament urbà.

b) Relació de l'individu amb l'entorn humà: Marginació i discriminació. Violència i problemes socials. Esdeveniments polítics nacionals i internacionals. Aspecte econòmic i condicions de vida.

Aquesta informació va ser convenientment sobreposada, com si fossin les llàmines que il·lustren les diferents peces i els diferents nivells d'un mateix motor, amb el que havia resultat de les altres dues fonts d'informació, això és, la consulta a especialistes i l'anàlisi de la premsa. En successives reunions amb GREM adreçades a substreure encara més el que hi havia de comú en totes aquestes categories i les resultants de la resta d'edats compreses entre els 6 i els 16 anys, resultà que anomenàrem "estructura oculta" del currículum, composta per tretze categories temàtiques que constituïen com l'esquelet del que havia de ser la proposta curricular en educació moral per aquestes edats. Concretament, aquestes van ser les categories: Autoconeixement. Relació entre iguals. Relació en l'àmbit familiar. Habilitats per al diàleg. Escola i treball. La diferència, valor i conflicte. Discriminació per raó de gènere. Ciència, tècnica i ecologia. Organització de la

vida en comú. Els joves i el seu entorn social. Civisme i convivència. Elements conceptuals i filosòfics. Els Drets Humans.

Això va representar un gran guany i un considerable avenç en la tasca que ens ocupava d'elaboració curricular. Només restava concretar la seqüenciació d'aquestes tretze categories temàtiques al llarg dels deu cursos. Per assolir aquest objectiu, el treball col·lectiu de tot el grup fou novament la millor manera de procedir, comptant amb el recurs de les explicacions donades per l'alumnat consultat en la investigació etnogràfica, que ens permetia d'endinsar-nos en la manera com percevien certes problemàtiques o temes amb una seguretat i una confiança no gens desdenyables. Les unitats que componen la proposta curricular per a 7è. i 8è. d'EGB donen testimoni del resultat de l'esmentada seqüenciació en les edats que ens ocupen.

2. Procés d'elaboració i aproximació a l'avaluació.

Un cop determinada l'estructura oculta que actuava com a denominador comú i unitari de tota la proposta curricular dels 6 als 16 anys, i una vegada s'havien concretat temàticament i seqüenciat els continguts determinats a ésser desenvolupats al llarg dels diferents nivells compresos en les edats esmentades, només restava posar-se a treballar. I la forma de procedir fou la que tot seguit detallem.

A nivell pràctic, la formació personal com a professora d'Ètica a 1er. i 2on. de BUP -i, a conseqüència d'aquesta circumstància, de forma obligada també a nivell teòric-, havia fonamentat les bases per a dur a terme aquest treball. Però fou arrel de la meva incorporació a GREM i de la meva participació en projectes comuns amb aquest grup, el primer dels quals va ser la nostra presentació al Premi de Pedagogia Rosa Sensat l'any 1989, que puc afirmar que s'assentaren en mi les bases formatives precises per afrontar aquesta mena de tasques amb un mínim nivell de possibilitats⁶.

Aquesta base formativa s'anava ampliant de manera informal amb la realització de lectures escaients⁷ i, de manera formal, en seguir el curs de doctorat sobre educació moral del departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Aquesta formació, ensems la derivada de la meva col.laboració en tant membre de GREM en el curs de formació de professorat en educació moral del Centre de Recursos de Cornellà del Llobregat dins el Pla de Formació Permanent de l'I.C.E. de la Universitat de Barcelona, conflüen en l'objectiu comú d'especialització en els descriptors d'educació moral, formació del professorat i disseny curricular.

---

⁶ Des d'aquí vull agrair a tots els membres del GREM i especialment al professorat responsable, la confiança que en aquells moments dipositaren en mi.

⁷ A aquests efectes, recordo amb simpatia que la primera lectura realitzada, abans fins i tot de la meva incorporació al GREM va ser la de Hersh, Reimer i Paolitto (1984), sobre Kohlberg i el desenvolupament moral, precisament.

Me'n vaig beneficiar encara de dues fonts més de formació: el contacte amb la realitat derivat de l'assistència periòdica a aules de diversos col·legis públics de Cornellà del Llobregat que participaven en el curs de formació abans esmentat, i les sessions de formació dirigides per GREM. Passem a desenvolupar ambdós aspectes encara que mínimament.

Com en d'altres moments d'aquest treball ja hem apuntat, l'anteriorment esmentat curs de formació incloïa dins llur estructura la possibilitat de treballar amb l'alumnat del professorat assistent, per tal de posar en pràctica la teoria aportada en les sessions de formació del curs. Amb una periodicitat mitjana de tres sessions per setmana, durant els tres cursos acadèmics que durà el curs de formació, pel que respecta als cursos de 7è. i 8è. d'EGB on participava, varem tenir l'oportunitat de posar en pràctica i conèixer, de posar en pràctica i rectificar, és a dir, de perfeccionar en definitiva, les activitats i projectes curriculars que havien pres forma sota l'anteriorment esmentat premi de pedagogia, o sota publicacions com *L'interculturalisme en el currículum. El racisme*. Les nostres impressions i valoracions eren després contrastades tant amb les de les mestres del curs de formació com amb la resta de membres de GREM.

Pensem que aquesta font d'aprenentatge ens acredità en aquella època i ens acredita en l'actualitat com a persones amb una formació adient per a enfrontar amb certa garantia d'èxit la tasca de disseny curricular que ens ocupa en aquest segon annex. Tornarem sobre aquest aspecte en desenvolupar les idees referides al sistema d'avaluació del mateix currículum.

Pel que respecta a la segona font d'aprenentatge de què en parlàvem línies abans, això és, les sessions de formació dirigides per GREM, cal explicitar quelcom més en què consistiren. L'objectiu que es perseguia era el de contribuir a la formació teòrico-científica dels membres de GREM mitjançant la lectura, reflexió i comentari de llibres, capítols i articles, bàsicament, d'especial rellevància per a la nostra capacitació de cara a les metes de l'educació moral i del disseny curricular. És interessant subratllar que es tingueren en compte els dos vessants principals de la tasca que havíem d'acometre, això

és, educació moral i disseny curricular. Aquest tret és més important quan, en centrar-nos en el segon vessant, disseny curricular, recordem el moment històric d'introducció a la reforma educativa que prenia cos sota la LOGSE, innovació aquesta que constituí un dels eixos principals de formació, tant pel que fa a les ordenacions dictades des del M.E.C. com del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Per últim, però no per això menys important, volem posar també de relleu la dinàmica seguida en aquestes sessions de formació que tenien periodicitat quinzenal, però sense caure en extrems rígids en cap dels seus aspectes. Si bé les lectures suggerides eren competència de tot el grup, sempre hi havia una persona voluntària, per interès personal o d'altres motius, qui s'encarregava de portar la sessió de formació, mitjançant una lectura més profunda, l'elaboració de resums per a tot el grup, i la determinació dels aspectes més crítics. Això constituïa el punt de partida per a iniciar un diàleg obert en el qual cada membre del grup aportava el seu punt de vista o, senzillament, els seus dubtes i interrogants. És indubtable que una lectura realitzada d'aquesta manera i amb persones de gran valua professional, beneficiaria enormement la meua capacitació per a les tasques que tenia encomanades.

Quan iniciarem la tasca d'elaboració del currículum d'educació moral per a les edats compreses entre 12 i 14 anys va ser a voltants de setembre de 1991, essent completada en la forma que ara es presenta el setembre de 1992, considerant aproximatives les dues dates. El curs de formació del professorat que es continuà duent a terme en aquells moments, així com la nostra participació en d'altres modalitats de formació permanent, ens asseguraren el contacte amb la realitat escolar, contacte que repercutia en la creació d'unes condicions més que favorables per a dissenyar el currículum.

Som conscients que la nostra proposta curricular no és quelcom aliè al temps ni a l'espai. Òbviament, aquestes coordenades determinaren certes línies d'acció i deixaren llurs emprentes. D'altra banda, pensem amb Freire (1989) que aquests són dos dels trets que, segons aquest gran autor, caracteritzen la pràctica educativa, i que és bo

que sigui així, per la seva vinculació política i la seva dimensió de compromís que impliquen. Així, per exemple, en abordar els àmbits temàtics "Civisme i convivència" i "Drets Humans" hem de tenir en compte, que en aquells moments, la guerra a l'antiga Iugoslàvia no s'havia desencadenat encara. En aquest cas, en el cas d'haver coincidit amb aquest terrible esdeveniment, de ben segur que el tractament dels temes hagués estat un altre ben diferent.

La dinàmica que se seguí en el treball d'elaboració del currículum fou la següent. Partírem del contingut com a unitat temàtica, no sense abans haver establert els objectius que volíem aconseguir amb el desenvolupament d'aquest. Aquests objectius seguien la classificació del Disseny Curricular Base i, per tant, eren referits tant a conceptes com a procediments, actituds, normes i valors. Amb la forma d'un primer esborrany ens aproximàvem també al que seria la seqüència d'activitats, com si fos la construcció de l'esquelet de la unitat. Imaginàvem el tipus d'estratègia o tècnica més adient, així com els aspectes que volíem treballar per tal d'arribar a assolir un o més objectius inicials, i que creiem que era més adequat de treballar mitjançant tal o qual procediment. Ambdós tipus de formulació es recollien en un model de fitxa que feiem servir a aquests efectes.

Aquest esboç primerenc passava una primera revisió amb el professorat responsable de GREM, a resultes de la qual s'optimitzava el que seria posteriorment la direcció a prendre per la unitat curricular. Sobre aquest esborrany adequadament revisat ens posavem a treballar. Hem d'especificar, si més no, que en aquestes revisions la persona encarregada d'elaborar el currículum aportava la seva opinió en condicions d'igualtat amb el professorat responsable. Parlant amb més claredat, és necessari apuntar que les revisions en qüestió no foren mai unilaterals ni impositives, sinó basades en el diàleg i en l'argumentació. De la mateixa forma, en el decurs de l'elaboració de la unitat curricular, teníem igual llibertat per a introduir canvis i modificacions que consideràrem llavors com a més convenients.

Les fonts que utilitzàrem en el disseny de la unitat curricular foren diverses. S'extenien tant a la bibliografia al voltant de l'educació moral, com a d'altres àmbits d'especialització, íntimament relacionats però: educació per a la salut, educació sexual, educació no sexista, etc. De seguida se'ns revelà la literatura com a un recurs inesgotable i molt valuós. Així, varen ser moltes les produccions literàries consultades -només cal fullejar les referències a aquestes presents en la proposta curricular-, tant específiques per a les edats a què es destinava el currículum, com pertanyents a la literatura universal. Els diaris i revistes d'actualitat també varen ésser profusament utilitzats, mentre que el tercer lloc en freqüència cal reservar-lo per les produccions musicals i cinematogràfiques.

D'altres vegades, s'optava per elaborar personalment els textos que normalment prenen la forma de petites narracions o contes. En la mateixa línia, no podem pas deixar de mencionar el material recaptat en la investigació etnogràfica detallada convenientment a l'anterior sub-apartat. De forma especial, els qüestionaris basats en la tècnica de l'incident crític, com ja varem apuntar llavors, aportaven moltes vegades concrecions i exemples que ens serviren per a dissenyar activitats tenint, a més, plena confiança en què seria de l'interès de grant part de l'alumnat de les edats compreses entre els dotze i els catorze anys.

Tal era, per tant, l'estructura d'una unitat curricular: un conjunt d'activitats encapçalades per una reflexió més centrada en els continguts bàsics del tema base de la unitat, que servia alhora com a presentació i com a síntesi. Si bé cada activitat presenta un notable grau d'autonomia i d'independència amb la resta d'activitats, de tal forma que qualsevol activitat pot aplicar-se per ella mateixa, s'ha de tenir també molt en compte que els objectius que es pretenen assolir amb l'aplicació de la unitat, necessiten del concurs de la seqüència d'activitats i de la combinació de tècniques i estratègies d'educació moral -especialment pel que fa referència a l'apartat centrat en els procediments-, per a ésser treballades en tota la seva complexitat i per a produir la totalitat dels efectes educatius desitjats.

La unitat així dissenyada era presentada a la primera de les fases d'avaluació: l'anàlisi per part del professorat responsable de GREM. Aquesta anàlisi es realitzava tant a nivell molecular com a nivell molar, és a dir, inclouia tant precisions de l'ordre d'esmenes de vocabulari, com orientacions entorn l'agilitat, conveniència, redundància, etc. de les activitats en concret, és a dir, qüestions que afectaven directament l'estructura de la unitat. Ensenms aquests comentaris, s'aportava sempre la solució als mateixos, de vegades de forma precisa i ben delimitada i, d'altres, obrint portes que acostumaven a mostrar nous camins ben definits abans fins i tot de concloure la sessió de revisió.

Obríem, així, una nova fase en el disseny del currículum, que consistia en introduir les modificacions escaients en la proposta d'unitat. Novament aquesta era presentada a revisió del professorat responsable de GREM. Conseqüències d'aquesta segona revisió acostumaven a ser precisions de vocabulari, matisació de preguntes dins una mateixa activitat..., és a dir, no era gaire habitual que les modificacions afectessin a l'estructura de la unitat ni a activitats senceres. A resultes d'aquest segon moment teniem ja la proposta definitiva d'unitat curricular i així s'avaluaran aproximadament el 75% de les unitats dels currículums de 7è i 8è d'EGB que ara presentem.

Tinguerem també l'oportunitat de comptar amb una altra forma d'aproximació a l'avaluació: la derivada de l'aplicació de les nostres propostes en aules d'escoles públiques de Cornellà del Llobregat, amb què encara manteníem el contacte. Aquesta forma de procedir visqué el seu moment més intens en iniciar la tasca de disseny curricular, és a dir, quan abordàrem per primera vegada l'elaboració de les primeres unitats del currículum. Això no obstant, hem de dir que hi varem recórrer durant tot el temps esmerçat en l'elaboració curricular, encara que, com apuntàvem línies abans, amb diferents intensitats en aquest decurs.

Els paràmetres que feiem servir per aquestes avaluacions, totalment qualitius, no van ésser escollits després de seguir tot un procés metodològic molt rigorós. Ans al contrari, foren producte del contacte amb la pràctica i la intuïció. Al llarg dels anys de col.laboració amb les/els mestres pel que feia a l'aplicació d'activitats

d'educació moral en els nivells de 7è i 8è d'EGB, havíem desenvolupat una mena de coneixement "en brut" respecte què funcionava i què no, que fora -això no obstant- més enllà de la mera apreciació subjectiva basada en si tal o qual activitat havia agradat o no al conjunt de l'alumnat de la classe, malgrat no prescindir tampoc d'aquesta informació. Aquest coneixement "en brut", intuitiu en bona part, constituí l'indicador bàsic, conjuntament amb un altre grup d'indicadors referits a la durada de l'activitat, grau de complexitat i tipus de dinàmica que generava, sense oblidar-nos mai, però, de preguntar el seu parer a totes les noies i els nois que hi participaven.

D'aquestes aplicacions sortiren modificacions de les activitats, les quals poden ser agrupades en dos apartats: les referides a aspectes puntuals o mol·leculars com redacció, simplificació d'instruccions o consignes, vocabulari, etc., i les orientades, a nivel molar, envers l'estructura de l'activitat. Aquest darrer grup incloïa modificacions com seqüència o ordre a seguir dins una mateixa activitat, seqüència de les activitats en la unitat curricular entesa com a un tot, divisió o agrupament d'activitats, etc. Fent honor a la veritat, hem de dir que les modificacions del primer tipus superaren amb escreix les del segon.

Som plenament conscients que la nostra proposta curricular no ha estat avaluada en els termes ortodoxes als quals ens referim en pedagogia quan parlem d'avaluació. Tanmateix, pensem que els nostres currículums gaudeixen d'un lligam amb l'aplicació i la pràctica molt superiors a d'altres propostes, i que, sobretot, els fan realment vàlids per a llur implementació, salvant tots els comentaris crítics i d'optimització dels mateixos que no és que siguin inevitables, sinó que són necessaris i desitjables.

ANNEX C

Proposta de currículum d'educació moral per a les edats 12-14.

Proposta de currículum d'educació moral per a les edats

12-14

Una de les principals innovacions de la Nova Ordenació del Sistema Educatiu fou la distinció entre continguts i objectius referits a fets, conceptes i sistemes conceptuals; procediments; actituds, normes i valors. Aquesta distinció suposa, a la vegada, donar caràcter transversal a l'educació moral, és a dir, trobar-se present en totes i cadascuna de les diferents àrees de coneixement.

En canvi, la supressió¹ d'un espai específic per treballar aquest àmbit, pot comportar el perill de reduir l'educació moral només a la dimensió actitudinal, sense treballar específicament els fets, conceptes i sistemes conceptuals que li pertanyen. Aquest mateix perill pot donar-se amb els procediments, si bé no sembla que el risc sigui tan extrem.

La proposta curricular que tot seguit s'adjunta parteix de la necessarietat de considerar l'educació moral en si mateixa com a una finalitat a assolir i, per tant, de la conveniència de dissenyar un treball en aquesta àrea que sigui específic i sistemàtic. Tanmateix, aquest posicionament no defuig de contemplar alhora el treball en educació moral segons l'enfocament de la reforma, això és, transversal a totes les àrees de coneixement. Per aquest motiu, i malgrat el currículum que oferim va ésser elaborat tot partint del supòsit d'un espai horari determinat i independent que permetés llur aplicació, es va concloure la necessitat d'estudiar els programes educatius renovats -tant els redactats pel govern central com per l'autonòmic-, per tal de realitzar una correlació entre la nostra proposta curricular i els objectius i continguts proposats en les disposicions educatives de les dues administracions.

---

¹ Sembla ser que la tendència en el moment de subscriure el present escrit torna a ser la recuperació d'un espai horari setmanal, sense excloure, però, el tractament transversal.

D'altra banda, en la Nova Ordenació del Sistema Educatiu es troba una confusió entre les diferents acepcions de la paraula "valor", que inclou no només els pròpiament morals, sinó també els agrupats com a valors científics i estètics. El model teòric del qual partim, així com la proposta curricular que tot seguit s'adjunta va orientada tan sols als valors o principis de caire moral o sòcio-moral, deixant deliberadament al marge als que podem anomenar estètics o científics, per raons òbvies de plantejament.

Realitzades aquestes mínimes precisions passem ja a oferir la nostra proposta curricular per al desenvolupament moral, centrada en el Primer Nivell de l'Ensenyança Secundària Obligatòria -12-14 anys-.

CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ MORAL

12-14 anys

1er Curs de l'ESO (7è d'EGB)

INDEX

Quadre transversalitat	4
------------------------------	---

MATERIALS PER ALS ALUMNES

1. La gent del meu grup i l'altra	17
(Relació entre iguals)	
2. Estem a l'escola	30
(Escola i treball)	
3. El vessant pràctic del diàleg	44
(Habilitats per al diàleg)	
4. Encara no sóc prou gran per a ells	58
(Relacions en l'àmbit familiar)	
5. Què en sé de mi?	75
(Auto-coneixement)	
6. Tenim cura de la salut?	88
(La diferència, valor i conflicte)	
7. El repte ecològic	102
(Ciència, tècnica i ecologia)	
8. A l'entorn de les dones	116
(Discriminació per raó de gènere)	
9. Una altra realitat	128
(Organització de la vida en comú)	
10. Drets Humans: necessitat i realitat	139
(Els Drets Humans)	

INDICACIONS PER AL PROFESSORAT

1. La gent del meu grup i l'altra	153
(Relació entre iguals)	
2. Estem a l'escola	159
(Escola i treball)	
3. El vessant pràctic del diàleg	163
(Habilitats per al diàleg)	
4. Encara no sóc prou gran per a ells	169
(Relacions en l'àmbit familiar)	
5. Què en sé de mi?	173
(Auto-coneixement)	
6. Tenim cura de la salut?	179
(La diferència, valor i conflicte)	
7. El repte ecològic	186
(Ciència, tècnica i ecologia)	
8. A l'entorn de les dones	191
(Discriminació per raó de gènere)	
9. Una altra realitat	196
(Organització de la vida en comú)	
10. Drets Humans: necessitat i realitat	201
(Els Drets Humans)	
Index analític	206

Quadre de correspondències entre les unitats d'educació moral i la resta de continguts curriculars.

<p>1.- <u>La gent del meu grup i l'altra</u> (Relació entre iguals)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials
<p>2.- <u>Estem a l'escola</u> (Escola i treball)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Religió
<p>3.- <u>El vessant pràctic del diàleg</u> (Habilitats per al diàleg)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Llengua • Àrea de Llengües Estrangeres • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física
<p>4.- <u>Encara no sóc prou gran per a ells</u> (Relacions en l'àmbit familiar)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Religió
<p>5.- <u>Què en sé de mi?</u> (Autoconeixement)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Llengua • Àrea de Llengües Estrangeres • Àrea d'Educació Física • Àrea de Religió
<p>6.- <u>Tenim cura de la salut?</u> (La diferència, valor i conflicte)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Llengua • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física • Àrea de Tecnologia • Àrea de Religió
<p>7.- <u>El repte ecològic</u> (Ciència, tècnica i ecologia)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física • Àrea de Tecnologia
<p>8.- <u>A l'entorn de les dones</u> (Discriminació per raó de gènere)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Llengua • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física • Àrea de Religió
<p>9.- <u>Una altra realitat</u> (Organització de la vida en comú)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea de Tecnologia

10.- Drets Humans: necessitat i realitat

(Els Drets Humans)

- Àrea de Llengua
- Àrea de Llengües Estrangeres
- Àrea de Ciències Socials
- Àrea de Religió

Correspondències entre les unitats d'educació moral i la resta de continguts curriculars.

1.- La gent del meu grup i l'altra (Relació entre iguals)

Aquesta unitat es pot treballar dins les àrees de Ciències de la Naturalesa i Ciències Socials, així com en l'espai horari dedicat a tutoria. Igualment, permet assolir objectius referits a la participació i a la col.laboració en tasques de grup presents també en d'altres àrees (Educació Física, Tecnologia, Música i Religió, especialment).

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

3. Sistematització del treball en les ciències experimentals.

3.3. Valoració de l'enriquiment personal i col.lectiu que representa el treball en grup.

Àrea de Ciències Socials:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de les pautes de conducta per a la convivència i l'estudi.

1.3. Actitud participativa, responsable i de col.laboració.

2.- Estem a l'escola (Escola i treball)

És adient treballar aquesta unitat en les sessions de tutoria, a l'àrea de Religió i a propòsit de qualsevol reflexió entorn de les normes escolars, relació amb el professorat i d'altres temes que hi són tractats.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.5. Respectar les pautes de conducta per a la convivència escolar, familiar, social i religiosa.

3.- El vessant pràctic del diàleg (Habilitats per al diàleg)

Aquesta unitat es pot treballar a partir de les àrees de Llengua, Llengües

Estrangeres, Ciències Socials i Educació Física.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

1. En relació amb la llengua oral.

1.1. Comprensió i classificació dels missatges orals següents: singulars (exposició, conferència i discurs) i plurals (diàleg, conversació, entrevista, debat, col·loqui i taula rodona).

1.2. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, narració, instrucció, explicació i exposició.

1.5. Resum de missatges orals.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.1. Llengua i comunicació oral. Elements.

1.2. Classes de missatges orals. Les seves principals característiques i finalitats.

6. Llengua i societat.

6.1. La comunicació humana. Elements i procés.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació.

1.1. Participació i iniciativa en activitats orals.

1.2. Atenció a la genuïtat de l'expressió oral.

2. Obertura i curiositat intel·lectuals.

2.4. Actitud crítica raonada.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Procediments:

2. Reflexió sobre la llengua estrangera, la comunicació i l'aprenentatge.

2.1. Reflexió sobre la comunicació: raonament referit als principals aspectes de les situacions de comunicació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Aspectes pragmàtics: principals funcions comunicatives.

1.2. Demanar i donar informacions.

1.5. Narrar i transmetre.

1.6. Demanar i expressar opinions i argumentar (mostrar acord-desacord, obligar, permetre, acceptar, rebutjar).

1.8. Expressar actituds morals (disculpar-se, perdonar, lamentar, agrair, demanar).

1.9. Disposar d'alguns recursos per prendre la paraula i mantenir una conversa.

4. Tipologia de situacions i de documents de treball.

4.1. Situacions comunicatives pròpies de la classe i de l'aprenentatge; intercanvis, converses i exposicions breus; situacions reals i imaginàries.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació interpersonal.

1.1. Actitud de desinhibició enfront de la interacció comunicativa.

1.2. Actitud receptiva en les situacions de comunicació.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

Àrea d'Educació Física:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Expressió corporal.

2.1. Comunicació corporal.

2.2. Tècniques de l'expressió corporal.

2.3. Creativitat corporal.

4.- Encara no sóc prou gran per a ells (Relacions en l'àmbit familiar)

El treball aquí dissenyat es pot dur a terme en les sessions de tutoria i dins l'àrea de Religió.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.5. Respecte per les pautes de conducta per a la convivència escolar, familiar, social i religiosa.

5.- Què en sé de mi? (Auto-coneixement)

És adient desenvolupar aquesta unitat en les hores de tutoria i a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Educació Física i Religió.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

1. En relació amb la llengua oral.

1.2. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, narració, instrucció, explicació i exposició.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Aspectes pragmàtics: principals funcions comunicatives.

1.3. Parlar d'un mateix.

1.5. Narrar i transmetre.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

2. Valoració de la comunicació amb els altres.

2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.

1.10. Esperit crític envers els esdeveniments, la pròpia manera de pensar i la pròpia manera de viure.

6.- Tenim cura de la salut? (La diferència, valor i conflicte)

Aquesta unitat es pot emmarcar dins les àrees de Llengua, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física, Tecnologia i Religió.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

6. En relació amb llengua i societat.

6.2. Ús dels mitjans de comunicació social per treballar aspectes relacionats amb aquest apart.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.6. Mitjans de comunicació audio-visual.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Procediments:

3. Tractament, interpretació i expressió de la informació.

3.1. Utilització de tècniques per copsar i posar en relleu la informació.

3.2. Interpretació de la informació recollida.

3.4. Expressió oral, escrita i visual de qüestions científiques emprant terminologia adequada.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. Els organismes.

4.4. L'ésser humà: el cos humà i la salut.

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.1. Valoració dels hàbits que propicien el manteniment de la salut i rebuig dels factors que atempten contra la salut individual i col·lectiva.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

Àrea d'Educació Física:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Adequació del cos en l'activitat física.

1.3. Repercussions de l'activitat física per millorar la salut i la qualitat de vida.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

1.2. Atenció a la salut i a la higiene personal.

1.3. Valoració dels efectes positius de les activitats físiques.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.8. Respecte, sensibilitat i responsabilitat pel cos humà.

1.13. Respecte i estimació per la vida pròpia i d'altri.

7.- El repte ecològic (Ciència, tècnica i ecologia)

Aquesta unitat es pot treballar a partir de les àrees de Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física i Tecnologia.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Procediments:

3. Tractament, interpretació i expressió d'informació.

3.1. Utilització de tècniques per copsar i posar en relleu la informació.

3.2. Interpretació de la informació recollida.

3.3. Tractament de dades numèriques en càlculs i gràfics.

3.4. Expressió oral, escrita i visual de qüestions científiques emprant terminologia adequada.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Matèria i materials.

1.5. Materials d'ús quotidià.

2. L'energia.

2.1. Formes d'energia.

2.2. Transformació i conservació de l'energia.

2.3. Fonts naturals d'energia i utilització.

5. LaTerra.

5.1. La Terra com a planeta.

5.2. L'atmosfera i l'hidrosfera.

5.3. Estructura i dinàmica de la litosfera.

• Valors, normes i actituds:

1. Respecte pel patrimoni natural.

1.1. Presa de consciència de la limitació dels recursos naturals.

1.2. Respecte als éssers vius.

1.3. Defensa del medi ambient davant la contaminació i el seu deteriorament.

4. Valoració de l'esperit científic i de la importància de la ciència en la tecnologia.

4.4. Valoració de la importància de l'avenç científico-tecnològic en la millora de la qualitat de vida.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i medi físic.

1.6. Les intervencions humanes i els canvis mediambientals.

3. Transformació i ocupació del territori.

3.3. Energies pre-industrials i problemes de l'energia en el món d'avui.

3.4. Incidència del progrés tècnic-científic en la història de les societats.

La ciència i la tècnica en el món d'avui.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.2. Respecte del medi ambient.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per l'entorn.

3.1. Respecte envers l'entorn natural i urbà.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

2.4. Valoració de la limitació dels recursos naturals.

8.- A l'entorn de les dones (Discriminació per raó de gènere)

Aquesta unitat es pot treballar de forma més sistemàtica en les àrees de Llengua, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física i Religió.

Àrea de Llengua:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

6. Llengua i societat.

6.2. Les funcions del llenguatge i el seu paper en la societat.

- Valors, normes i actituds:

3. Respecte per la pluralitat culturals i valoració de la pròpia identitat.

3.3. Sensibilització crítica envers els aspectes de la llengua que reflecteixen valors i prejudicis (classistes, racistes, sexistes) per tal d'eliminar-los.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

- Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.

Àrea de Ciències Socials:

- Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

- Valors, normes i actituds:

5. Relativisme.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

- Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

2. Valoració de la comunicació amb els altres.

2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea de Religió:

- Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.
- 1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.

9.- Una altra realitat (Organització de la vida en commú)

Aquesta unitat es pot emmarcar dins l'àrea de Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials i Tecnologia.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

1. Respecte pel patrimoni natural.
  - 1.1. Presa de consciència de la limitació dels recursos naturals.
  2. Respecte per un mateix i pels altres.
    - 2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.
    4. Valoració de l'esperit científic i de la importància de la ciència en la tecnologia.
      - 4.4. Valoració de la importància de l'avenç científico-tecnològic en la millora de la qualitat de vida.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.
  - 2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.
  - 2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Ocupació del territori: demografia, hàbitat i urbanisme.
  - 2.6. Massificació i marginació social urbana i problemes que se'n deriven.
3. Transformació i explotació del territori: activitats econòmiques i progrés tècnico-científic.
  - 3.1. Les activitats primàries a l'actualitat. Obtenció i producció d'aliments.
  - 3.4. Incidència del progrés tècnico-científic en la història de les societats.

La ciència i la tècnica en el món d'avui.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.
  - 4.1. Actitud solidària i de cooperació.
5. Relativisme.

- 5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.
- 5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.
- 5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant de l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

2.4. Valoració de la limitació dels recursos naturals.

10.- Drets Humans: necessitat i realitat (Els Drets Humans)

Aquesta unitat es pot aplicar a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Ciències Socials i Religió.

Àrea de Llengua:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.

3.1. Valoració de la riquesa que aporta la diversitat lingüística i respecte pels usuaris dels diversos parlars.

3.2. Atenció a la diversitat sociolingüística de Catalunya.

3.3. Sensibilització crítica envers els aspectes de la llengua que reflecteixen valors i prejudicis (classistes, racistes, sexistes) per tal d'eliminar-los.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.

2.1. Curiositat envers altres realitats.

2.2. Interès per conèixer altres maneres de pensar i viure.

2.3. Acceptació de l'alteritat i diferència.

2.4. Interès per adquirir una perspectiva més àmplia de la cultura pròpia per referència a altres.

Àrea de Ciències Socials:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. L'organització dels homes i del territori: política i societat.

4.1. La institucionalització del poder de l'estat.

4.2. L'autoritat i la seva legitimació. La sobirania.

4.3. Estats i nacions: conflictes externs i interns en el món d'avui.

4.6. Poder polític i conflictivitat al llarg del temps.

• Valors, normes i actituds:

3. Valoració positiva de la convivència cívica i social.

3.1. Acceptació dels drets i deures com a ciutadans.

3.2. Actitud de participació en les institucions cíviques i democràtiques.

3.3. Defensa dels drets, les llibertats i el patrimoni de la comunitat.

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.

5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea de Religió:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

5. Les exigències morals del cristianisme.

5.1. Dimensió ètica de la vida: Fonaments de la dimensió ètica; raó i llibertat. Vida ètica i persona. Problemàtiques ètiques entorn dels drets humans.

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.

1.7. Manifestació i valoració positiva de la concepció solidària del món, la justícia, la pau i la llibertat en la vida quotidiana i en els esdeveniments internacionals.

1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.

1.11. Preocupació per una consciència moral amb vista a adquirir compromisos personals i socials.

1

La gent del meu grup i l'altra

LA GENT DEL MEU GRUP I L'ALTRA

Contingut

Aquest crèdit té com a objectiu principal el coneixement i la presa de consciència del que implica pertànyer a un grup i de les normes de convivència que permeten regular la vida dels grups, conservant, però, la pròpia autonomia. S'intenta que l'alumne/a sigui conscient de les seves accions i actituds en les relacions interpersonals; respecti i valori la seva pròpia personalitat i la dels altres; i adopti una actitud crítica positiva envers les possibles dificultats i mancances pel que es refereix a la relació interpersonal. Això últim suposa desenvolupar també les actituds de comprensió i col.laboració davant de possibles conflictes a nivell de relació entre iguals.

El contingut a treballar parteix del grup d'amics com a tema central. A partir d'aquest, s'intenta aprofundir en la relació entre grups diferents, exemplificant alguns problemes que hi poden sorgir. Del concepte de pertanyença a un grup i de la relació inter-grups, es fa sortir l'idea de la persona que no hi pertany a cap en concret, per arribar, des d'aquí, a la possible marginació d'alguns companys/es.

El concepte d'amistat pren el significat de valor i es troba impregnant tota la unitat. El respecte als altres companys/es, sense discriminacions de cap tipus (intel.ligència, extroversió...); el companyerisme com a manera òptima de relacionar-se amb els iguals; i la cooperació davant d'un mateix projecte, treball o conflicte... són algunes de les concrecions que, a nivell de característiques, es donen a l'amistat. Aiximateix es vol incidir també en la coherència entre els propis judici i acció pel que fa a la convivència diària entre iguals, i transferir-ho a d'altres àmbits.

Activitats

- 1) Com ens relacionem? (**Comprensió crítica**)
- 2) El racó dels textos (**Comprensió crítica**)
- 3) Pensem sobre els nostres amics (**Clarificació de valors**)
- 4) El problema d'en David (**Dilema**)
- 5) Els treballs en grup (**Role-playing**)
- 6) Això és el que jo penso (**Exercici auto-expressiu**)

Com ens relacionem?

(DIBUIX: grup de nois i noies en actitud de parlar).

Segurament tu coneixes molta gent i tens amics i amigues. Amb ells t'ho passes molt bé: sortiu junts, rieu, us expliqueu les vostres coses..., i, de vegades, també teniu problemes. **Són els del teu grup.**

Explica amb les teves paraules què es un grup d'amics.

Potser alguna vegada has pensat per què ets amic o amiga d'aquesta persona, o t'has sentit feliç dient que Jordi o Maria és el teu amic, la teva amiga. Potser, també, no t'ho has plantejat mai.

Pensa en dos o tres amics teus i, sense posar el seu nom, escriu per què són els teus amics i quines són les coses que més t'agraden d'ells.

Tots nosaltres preferim unes coses a unes altres: a unes persones els agraden més les pel·lícules de por que les de risa; hi ha gent que li agrada molt el fútbol, i altres que s'avorreixen, molt també, quan fan algun partit per la televisió i no poden canviar de canal. Això són els gustos i preferències de cadascú.

Si pensem i profunditzem una mica més, ens adonarem que, per sota d'aquests gustos, hi ha una sèrie de causes o de raons que ens fan preferir més unes coses que altres. **D'això en diem criteris.** Un criteri és, en certa manera, una norma per saber què decidir o què escollir. De vegades això no està gens clar i fem coses sense haver pensat mai per què les fem d'aquesta manera. Però el més important és que **els criteris són personals: cadascú té els seus, coneix les raons per tenir aquests i no uns**

altres, i en alguns temes coincideix amb els d'unes persones, i en d'altres temes amb altra gent. Els criteris i la manera de ser o personalitat estan relacionats.

Fes una llista amb les característiques, qualitats, i tot allò que esperes d'una persona perquè sigui el teu amic o la teva amiga. Això seria com preguntar-te quins són els teus criteris per escollir un amic.

Entre les persones que treballen juntes, com per exemple les qui construeixen edificis o les qui treballen en una agència bancària, es poden trobar molts **tipus de relacions**: d'amistat, només de feina, de competència, etc. I en una classe, també: hi ha qui és amic, qui és només company...

(DIBUIX: una classe amb una professora, en actitud d'explicar)

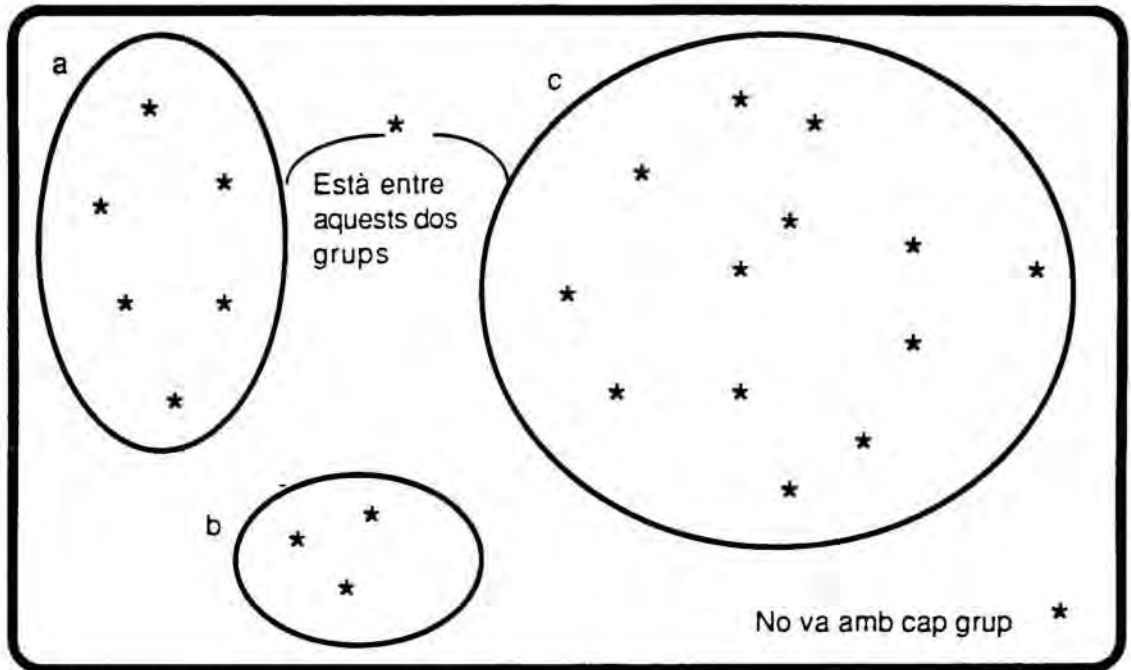
En una classe com la teva potser podríem trobar aquestes relacions:

- Tots els nois i les noies de la classe són companys, és a dir, no tenen cap problema en parlar, divertir-se, treballar, etc. amb qualsevol noi o noia de la classe.
- Hi ha diversos grups a classe, bastant diferenciats, però tothom es relaciona amb tothom.
- Hi ha diversos grups, bastant diferenciats, que competeixen entre ells o que no es volen relacionar amb la resta de companys.
- Apart dels grups, hi ha alguna gent que va canviant de grup sense tenir-ne un específic.
- A més dels grups, hi ha alguna persona o persones que no formen part de cap grup i que estan soles.
- A més dels grups, hi ha alguna persona o persones que no són acceptades per la resta de companys, i que estan més o menys marginades.

Fes un petit mapa, croquis, esquema, etc. de les relacions que hi ha entre els companys de la teva classe. Dibuixa el grup o grups que existeixen i explica com es relacionen entre ells: per treballar, per fer esport, per divertir-se, si no es relacionen... No cal que posis noms, però procura no oblidar ningú. Pots utilitzar

signes que hauràs après a geografia o a matemàtiques, i d'altres que et puguis inventar. També pots afegir comentaris que ajudin a entendre el mapa.

Per exemple:

Els tres grups que hi ha a la classe parlen entre ells i es deixen el material, però quan es fan treballs col·lectius, el grup "b" sempre es posen junts, i per això crec que no vol treballar amb la resta de gent. El grup "a" ...

Ara que has pensat una mica sobre la relació que teniu tots/es els de classe, què n'opines? Hi ha alguna cosa que es pot o s'hauria de millorar, o ja està bé així? Explica el perquè.

Clar, tot es pot millorar sempre, no? Escribeu ara com es podrien canviar i millorar aquestes coses que no acaben d'anar del tot bé entre vosaltres. Intenta que les teves solucions siguin reals i aplicables.

(DIBUIX: una noia davant d'una taula, amb un full i bolígraf, en actitud de pensar)

Si vols, pots aprofitar aquest espai per proposar-te algun canvi en la teva actitud respecte a algunes persones amb què et relaciones habitualment: escriu què vols canviar, quines coses faràs per aconseguir-lo i durant quant de temps ho intentaràs fer. Fes algun senyal en el full cada dia per indicar si ho has portat a la pràctica o no, afegint, si vols, algun comentari que et pugui ajudar.

Procura que siguin coses molt petites i concretes.

Per exemple:

- Què vull canviar?
- Vull parlar més amb aquella gent de classe amb qui quasi mai comento res.
- Què puc fer per aconseguir-ho?
- Saludar-los en algun moment del dia.
- Preguntar-los alguna cosa a propòsit de l'escola, dels esports, etc.
- Respondre amb moltes ganes si em pregunten quelcom.
- Quan temps ho faré?
- Dues setmanes senceres. A veure què passa!

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
Molt					
Regul					
Poc					

Segur que ets bastant bo company/a !

El racó dels textos

La literatura té també molts exemples de relacions diferents entre els joves de la teva edat. Hem seleccionat dos perquè els llegeixis.

(DIBUIX: un noi sol, en un pati, durant l'esbarjo amb nois i noies més desdibuixats, i més petits)

"Avençant el curs, va anar parlant una mica més que els primers dies, però mai deia res de sí mateixa; alguna vegada fins i tot contava coses, sobretot quan havia llegit un llibre que li havia agradat bastant i trobava algú qui el conegués o qui fora, com ella, tan afeccionat a la lectura. Quasi sempre eren els mateixos (...)"

(Traducció de: IONESCU, A.C. (1989; 4ª ed.): "Déjame solo, Joe". Madrid: Bruño. pàg. 39).

"En realitat, en Jakob estava sol en el pati a l'hora de l'esbarjo i es sentia més petit i miserable del que ja era. Es quedava sol i no participava en res. (...)

Jakob està fins al barret que li diguin de tenir un amic. Tots es posen amb ell. Busca't un amic! Com si el tinguessin en un supermercat! Un amic en conserva! Un del congelador!"

(Traducció i adaptació de: HÄRTLING, P. (1985): Jakob detrás de la puerta azul. Madrid: Alaguara. pàgs. 41 i 79).

(DIBUIX: un llibre, un full en blanc i un llapis)

Després d'haver llegit els dos textos, contesta aquestes preguntes:

a) Quin és el tema que uneix aquests dos fragments que acabes de llegir?

b) La noia del primer fragment es diu Elena. Pensa en què s'assembla a en Jakob. Pots imaginar també alguns aspectes en què l'Elena i en Jakob es diferenciïn?

c) Escriu com es deu sentir un noi o una noia de la teva edat quan no té gaires amics. Alguna vegada t'has sentit així? Què va passar?

d) Imagina totes les raons que puguis, encara que siguin una mica imaginàries, per les que l'Elena quasi mai parlava amb els seus companys/es, i per les que en Jakob estava sol.

Elena:

-
-
-

Jakob:

-
-
-

e) Acaba les dues historietes anteriors de la forma que més t'agradi.

Elena:

Jakob:

Pensem sobre els nostres amics

(DIBUIX: tres noies i dos nois xerrant: una noia assenyala amb el braç i un noi té la mà recolçada en l'hombro d'una altra noia).

Llegeix i completa les frases següents:

- Jo tinc ..... amics i amigues.
- De tots els meus amics, hi ha ..... qui són els més amics.
- En el meu grup discutim per coses com .....
- En canvi, en compte de discutir, el que podríem fer és .....
- Un bon amic/ga no farà mai: .....
- Els meus amics i jo ens assemblem en .....
- La relació que tinc amb els qui no formen part del meu grup és .....
- Potser aquesta relació podria ser també .....
- El que més m'agrada dels meus amics/gues és .....
- A la meua classe no ens posem d'acord quan ..... perquè .....
- I una bona manera d'arreglar-ho seria .....
- Un bon company/a ha de ser .....
- Em vaig enfadar amb el meu millor amic/ga quan .....
- I aquest enfado va fer que .....
- El que no m'agrada d'alguns companys/es és ..... perquè .....
- Un problema important que vam tenir en el grup va ser .....

- I la millor solució hagués estat .....
- Penso que l'enfrontament entre dos grups d'una classe és .....
perquè .....
- Els meus amics pensen que jo soc .....
- Si, a la meva classe, tothom fos company de tothom , llavors .....

Després, si voleu, podeu comentar les vostres respostes amb tota la classe.

El problema d'en David

Llegeix aquesta narració i pensa què ha de fer el protagonista:

En David té onze anys. La seva família s'ha traslladat a un poble de muntanya per qüestions laborals i ha començat el curs en una nova escola. Al principi estava molt content: li feia molta il·lusió tenir nous amics i amigues, poder anar per carrers amb poc trànsit, estar a prop del camp...

Però des de fa uns dies, ja no està tan content. Ell ha vist que a l'hora del pati, els nens juguen a fútbol i no deixen participar mai a les nenes. Quan es fan treballs de grup, mai no es junten nenes i nens. Al col·legi on anava abans en David, els nois i les noies treballaven i es divertien plegats.

Quan marxa cap a casa seva, sempre l'acompanya la Mireia, qui viu molt a prop d'ell. A David li cau molt bé la Mireia: és simpàtica, parlen de moltes coses, es deixen llibres i cassettes, etc.

La setmana passada el professor de Ciències Socials els va posar un treball per fer en grups de tres o quatre companys. La Mireia va dir a en David que si ho volia fer amb ella i una altra noia. David, molt content, va dir que sí de seguida.

Avui, a l'hora del pati, els nens no han deixat jugar a en David. Li han dit que anés a jugar amb la Mireia i les altres nenes. En David està preocupat.

a) Què creus que hauria de fer en David?

b) Penses que les nenes haurien reaccionat de la mateixa forma de passar aquesta situació a l'inrevés? Per què sí o per què no?

Els treballs en grup

Aquesta és una situació que de vegades passa a la classe:

Josep, Carme, Francesc i Antoni són quatre companys de 8è. d'E.G.B. (S.O.) qui formen un dels grups de treball de classe. Tothom col.labora quan han de fer alguna feina en comú llevat de l'Antoni, qui no porta quasi mai la seva part feta i sempre troba alguna excusa.

En Josep, la Carme i en Francesc han parlat sobre aquest problema per trobar-ne una solució justa per a tots.

Ara poseu-vos en grups de quatre o cinc companys/es i responeu les següents qüestions:

a) Expliqueu altres situacions, més o menys problemàtiques, que poden passar entre vosaltres.

b) Escolliu alguns d'aquests exemples -pot ser també el que heu llegit abans- i penseu les possibles solucions que podrien tenir.

c) De cada cas, elegiu la solució millor, la més justa per a tots segons la vostra opinió, i expliqueu-les amb més detall, escrivint tots els passos que s'haurien de fer per a dur-les a terme.

Això és el que jo penso

En aquestes pàgines t'has trobat amb lectures, exemples, casos sobre l'amistat, la relació entre els companys/es, etc. Ací t'oferim un espai perquè expressis el que penses, el que sents a propòsit d'això i de més coses que només tu pots dir. (Això no ho ha de llegir ningú, si tu no vols).

Escriu les conclusions sobre les relacions amb els companys a què has arribat després d'haver realitzat aquestes activitats.

Explica també alguna experiència teva amb altra gent de la teva edat on es van veure, de manera positiva o negativa, els tipus de relacions que hi havia entre vosaltres. Descriu com et vas sentir, i què faries ara si no va sortir bé i poguessis tornar enrera.

Estem a l'escola.

Escoïa i treball. 7è. (12-14 anys)

2

Estem a l'escola

ESTEM A L'ESCOLA

Contingut

Aquest crèdit intenta desenvolupar el treball sobre l'àmbit escolar des d'un vessant més aviat formal i abstracte. És a dir, la contextualització de les reflexions a propòsit de la vida en l'escola no es realitza mitjançant l'experiència emotiva, sinó que es centra en l'anàlisi i el pensament de conceptes que són imprescindibles en la regulació de l'adequat funcionament de l'aula i de la comunitat escolar en general.

Aquests conceptes són, bàsicament, les normes, els drets i els deures dels estudiants. S'ha introduït també, si bé mínimament, el tema de la relació amb els/les mestres. Aquest ha estat presentat deixant al marge aspectes i continguts que, pel seu caràcter de conflicte, podrien tenir una forta càrrega emotiva, per passar a donar-li un tractament d'anàlisi i comprensió de les opinions i dificultats que tant uns com altres poden tenir en l'exercici del seu paper com a membres actius de la relació educativa.

Amb tot això es pretén desenvolupar una actitud de construcció participativa en la institució escolar. Aquesta col.laboració ho és doblement: per una banda, en tant permet realitzar un treball de coneixement i reflexió a propòsit de les normes, els drets i els deures, convidant a la modificació del que sigui escaient mitjançant el diàleg i sempre que s'arribi al consens. D'altra banda, en tant pot estimular la responsabilitat, individual i col.lectiva, en les petites situacions quotidianes que surgeixen dia rera dia en l'àmbit escolar.

Activitats

- 1) Escolai funcionament (**Comprensió crítica**)
- 2) A la nostra escola (**Exercici expressiu col.lectiu**)
- 3) Perquè tot vagi bé (**Exercici reflexiu i de clarificació**)
- 4) D'això també podem fer filosofia (**Construcció conceptual**)
- 5) Ara som profes (**Role-play**)
- 6) Els nostres drets i els nostres deures (**Comprensió crítica**)

Escola i funcionament

(DIBUIX: el paisatge descrit al fragment, amb els nois corrent i el camí senyalat amb llums vermells)

Segurament, en alguna ocasió t'haurà semblat injusta la decisió del teu professor, o hauràs pensat que aquella norma de l'escola o de la teva tutora és un enuig. Segurament, més d'una vegada ho hauràs parlat amb algú.

Ací parlarem d'aquestes coses i d'altres que tenen a veure amb el món de l'escola. Perquè encara ens queda temps d'estar a escola, oi?

Llegeix aquest text. Està extret d'una novel·la, força interessant, d'en David Cirici que es titula L'esquelet de la balena. Tracta d'una societat futura on els nois i les noies van a escoles separades i lluny de les seves famílies. A les escoles no hi ha cap adult: estan sols. Els professors són holografies de persones, la neteja i els àpats els fan les màquines, les portes de les aules es tanquen automàticament quan és hora de ser a classe... Però, de sobte, un dia comencen a passar coses imprevistes i aleshores...

"Ens havíem acostumat que tot tingués el seu lloc, el seu temps; a ningú no li hagués agradat que, un matí de tovalloles blaves, li toqués una tovallola verda. O que la roba no aparegués neta a l'armari. (...)

Un llum vermell, sobre la porta d'entrada del corredor, indicava que tocava sortir a córrer. Dos llums, que ben aviat s'obririen les portes. Tots érem al corredor amb la samarreta de l'escola, blanca, i els pantalons curts de color d'ala de mosca, una mica brillants i encartonats. I de sobte es tancaven les portes de les habitacions i s'obrien les del fons del corredor.

Ens arribà un corrent d'aire fred. Els primers ja sortien. Ara una fila, ara l'altra, tots començàvem a seguir el ritme de la cursa sense moure'ns de lloc, i era com una onada de moviment que venia amb l'aire glaçat, des de la porta, i que ara ja arribava al fons del corredor. Corríem.

Jo sempre corria sol, entre els primers, molt separats els uns dels altres, i tenia diàlegs amb mi mateix, o feia discursos, o m'imaginava alguna escena d'una lectura recent. Quan estava nevat, i la neu era verge, comptava els companys que tenia al davant per les petjades que deixaven a la neu, i ja em coneixia els senyals que hi deixava en Ramon Gars, que sempre encapçalava

el grup.

Aquell dilluns la ruta, que també era senyalada amb llums vermells, seguia tot el límit del bosc fins al riu, aprofitant sempre la solana. (...)

Ara el camí baixava cap a la plana en un pendent suau; de primer corria entre dos murs de pedra seca, i després es perdia sota la capa de neu. Vaig esperar que tot el grup baixés, i a la plana s'anava estirant, i algú feia zigzagues sobre la neu verge. Alguns ressaguers encara eren darrere meu, i ara arribaven. Vaig deixar que passessin, i per primera vegada des que havia entrat a l'escola, vaig viure la sensació d'estar sol. I m'agradava.

M'agradava, i vaig decidir que ho faria sovint, perquè al capdavant sempre teníem alguns moments de lleure abans de la primera classe. I vaig pensar que fins i tot podia sortir de la ruta senyalada pels llums, buscar d'altres indrets que ja coneixia, aquella clariana del bosc, aquells espadats plens de coves i nius d'ocell. I també m'agradava, simplement, veure l'escola allí baix, els companys com puntets foscos que es movien sobre la neu.

Malgrat l'ordre i la precisió amb què s'acomplia cadascun dels nostres actes a l'escola, havia començat a pensar que era possible fer altres coses, fugir del recorregut previst, de les dutxes, de les classes, dels dinars o del descans de la mateixa manera que podíem deixar de banda els llums del bosc -que sempre s'encenien per indrets diferents i ens proposaven camins nous- i separar-nos de la ruta."

(CIRICI, D. (1990; 5ª Ed.): L'esquelet de la balena. Barcelona: Empúries. Col.lecció L'odissea, nº 14. pp. 11-13)

Curiós, veritat? Ara contesta aquestes preguntes:

- Quina impressió t'ha produït la lectura d'aquest fragment? Assenyala les frases que més t'hagin sobtat.

- Segons el text, escriu i explica algunes de les normes que tenien en aquesta escola imaginària.

- Per què tenien totes aquestes normes?

- I tu què en penses d'aquestes?

- Torna't a llegir el darrer paràgraf del fragment, és a dir, des de "Malgrat l'ordre i la precisió..." fins al final.

Explica, amb les teves paraules, la idea que en aquest s'exposa.

- Què n'opines tu d'aquesta idea?

A la nostra escola

És claríssim que la vostra escola no és, ni de bon punt, gens semblanta a la de L'esquelet de la balena. Suposo que n'hi ha per alegrar-se!

El que segur que sí teniu, com l'escola del fragment, són regles o normes.

a) Escriviu les normes que teniu a la vostra classe.

b) Ara feu el mateix però amb aquelles normes més generals, de l'escola.

c) Comenteu-les dient què us assemblen i perquè.

d) Indiqueu el canvi o canvis que faríeu, tot raonant-els, i exposeu-els a la resta del grup, així com al vostre tutor o tutora. Parleu-ne per decidir si accepteu o no els canvis.

e) Ara escriviu les normes tal com han quedat decidides per tot el grup, inclouent el tutor/a.

f) Expliqueu també què fareu en cas que alguna d'aquestes normes no sigui respectada.

g) Finalment poseu-ho en algun lloc ben visible de la vostra aula.

Perquè tot vagi bé

(DIBUIX: un edifici animat, que es veu és una escola, amb un somriure, a l'entrada.)

Llegiu aquest altre fragment de la novel·la que anteriorment us hem presentat:

"- Això és el que fa funcionar l'escola -va dir.

En Miquel havia agafat una plaqueta i la feia girar entre els dits.

- Suposo que, amb el temps, podríem arribar a saber com funciona tot això -va dir.

Vaig passar els dits sobre un prestatge ple de discs. Ni un borralló, ni un rastre de pols. Tot era net, endreçat, i per això em va sorprendre, de sobte, trobar-hi un excrement d'ocell. Era sec. Més enllà, sobre l'articulació d'un dels braços mecànics que devien anar a buscar els discs al seu prestatge per ficar-los a les màquines de projecció de l'aula, n'hi havia un altre. I finalment vam trobar l'ocell, mort, sobre un armari que contenia milers de discs. Era una gralla, i semblava dissecada. Una de les ales, trencada, s'havia ficat entre els discs. En Jordi observava en silenci: era l'únic que hi entenia alguna cosa, enmig de tot aquell garbuix de connexions d'on treia algunes plomes negres, brillants. Els altres ens ho miràvem amb una certa indiferència.

- Aquest ocell no ha deixat que els discs llisquin, i potser per això estan fallant les màquines, la del lavabo de l'Oriol, les dutxes...

En Miquel va treure la gralla: s'aguantava, rígida, amb una ala doblegada i el coll torçat. Devia haver entrat per un dels repiralls del pis de dalt o pels extractors de la cuina i després, ferida, no havia pogut sortir. Mirant aquell ocell negre, com aplanat, sec, m'anguniejava que les coses poguessin canviar a causa de l'atzar, i como que jo no devia tenir gaire clara la diferència que hi havia entre el funcionament de les coses a l'escola i a la resta del món, vaig imaginar que aquell manyoc de plomes podia haver produït una catàstrofe, un cataclisme, com ara que la neu mudés el seu color o els arbres deixessin el bosc, o que l'endemà fos estiu."

(CIRICI, D. (1990; 5ª Ed.): L'esquelet de la balena. op. cit. pp. 47-48)

Els nois de la novel·la van trobar la causa que es comencés a anar malament el funcionament de l'escola. Com que allà tot ho feien les màquines...

- Reflexioneu una mica i expliqueu tot allò que cal perquè un col·legi com el vostre vagi bé.

- Fins a quin punt és important per a això que tothom hi participi i col.labori?

- Feu un eslogan on s'indiqui el més important perquè tota l'escola funcioni de meravella. Il.lustreu-lo amb esquemes, dibuixos, gràfiques...

- Podeu escollir el millor o fer-ne un de nou entre totes les propostes, i penjar-ho a les aules, als passadisos...

De fet, l'article 20 del Decret 226/1990 de la Generalitat de Catalunya sobre els drets i deures dels estudiants, parla del deure de "Participar i col.laborar activament amb la resta de membres de la comunitat educativa, per tal d'afavorir el millor exercici de l'ensenyament, de l'orientació i de la convivència en el centre."

D'això també podem fer filosofia

Fins ara tota l'estona hem estat parlant de normes, ordre, justícia... Si ens posem a definir aquestes paraules, de ben segur trobaríem dificultats.

Feu ara com les persones que es dediquen a la filosofia i contesteu les preguntes següents per tal de reflexionar una mica més sobre el significat d'aquestes paraules. Abans, però, llegiu aquesta cita que us ajudarà a començar:

"De fet tots n'érem força, d'ordenats, que és com dir que estàvem força integrats a l'escola. I, què passava, si tot això es començava a trencar?"

(CIRICI, D. (1990; 5ª Ed.): L'esquelet de la balena. op. cit. pp. 20)

- Què són les normes i per què serveixen?

- Quants tipus de normes en podeu dir?

- Quin fou l'origen o l'explicació que es comencessin a fer normes?

- Totes les normes són justes? Raoneu la resposta.

- Les normes ajuden a què hi hagi ordre? Per què?

- La justícia i l'ordre estan relacionats? En cas afirmatiu, expliqueu quina relació tenen.

- Quina és la vostra opinió: És bo que hi hagi normes? Raoneu la vostra resposta.

Ara som profes

El que farem ara és una mica més divertit, però s'ha de complir una condició: Respondre sempre amb sinceritat.

Es tracta d'entrevistar als vostres mestres, seguint aquestes indicacions:

- Escolliu, per votació, dos mestres que vulgueu entrevistar.

- Sis de vosaltres sortiran voluntàriament per respondre en nom d'aquests mestres. És a dir: tres alumnes per cada mestre/a a entrevistar. És molt important respondre com creieu que ells ho farien.

- La resta del grup heu de preparar les preguntes que els voleu fer, tenint en compte que sempre han de ser sobre qüestions de l'escola.

D'acord? Doncs... Acció!

- Anoteu aquí les preguntes que faríeu als professors.

- Creieu que és difícil posar-se en el lloc d'una altra persona? Per què sí o per què no?

Els nostres drets i els nostres deures

Llegiu el text següent i contesteu les qüestions que s'hi plantejen:

Des que les persones conviuen en societat, ha hagut necessitat de regular aquesta convivència. A la nostra època, aquesta regulació defensa els drets de tota persona pel fet de ser-ho. Així, per exemple, tenim la Declaració Universal dels Drets Humans.

- Posa altres exemples de les lleis, principis, normes, declaracions, documents, etc., que regulen alguna de les formes de convivència entre les persones.

Els vostres drets també estan escrits. I també ho estan els vostres deures.

- Però ara, imagineu que us han encarregat a vosaltres determinar els drets i els deures dels estudiants. Escriviu-los, centrant-vos en el vostre curs i procurant que el llenguatge sigui semblant al jurídic, és a dir, al que es fa servir en les lleis.

El Decret 226/1990 de la Conselleria d'Ensenyament regula, amb les seves disposicions, els deures i els drets dels estudiants no universitaris. Entre d'altres coses, recull el següent:

Drets:

- Tots els estudiants tenen els mateixos drets, llevat de diferències lògiques degudes a l'edat.
- Igualment, es garanteix que els esmentats drets seran respectats.

Aquells són, entre d'altres:

- Dret a rebre una formació educativa completa.
- Dret a tenir una valoració objectiva del propi rendiment escolar, podent demanar aclariments i fer-hi reclamacions.
- Dret a que siguin respectades la dignitat, ideologia, llibertat de pensament i condicionaments, tant personals com familiars, de cadascun dels alumnes.
- Dret a gaudir en el centre d'unes condicions de seguretat i higiene adequades, tenint cura de la integritat física de tots/es els/les alumnes.
- Dret a participar en el funcionament i la vida del centre, podent expressar els/les alumnes llur opinió, bé individualment o col·lectiva.
- Dret a rebre una orientació escolar i professional adient.
- Dret a rebre els ajuts necessaris que compensin possibles mancances per raons familiars, econòmiques i/o socio-culturals.

Deures:

Aquest és un resum dels deures que teniu com alumnes:

- Respectar els drets dels demés.
- Estudiar, la qual cosa vol dir: assistir i participar en les classes, fer els deures, respectar l'estudi dels companys/es...
  - Respectar les normes de convivència i de disciplina del centre, tant pel que fa a les persones com a l'aspecte material.
  - Respectar la ideologia i la forma de pensament dels demés, sense marginar ningú.
  - Participar i col·laborar en la vida del centre.

- Ara compareu els drets i deures que vosaltres heu redactat amb el resum que us hem ofert. Anoteu les semblances i les diferències.

- Escolliu el dret i el deure que, segons el vostre parer, són els més importants i expliqueu el per què.

No fa massa temps que els drets dels estudiants no estaven regulats enlloc. Fins i tot actualment podem trobar notícies que en parlen del no compliment d'alguns d'aquests drets. Però, malgrat tot, el fet de tenir-los per escrit suposa, d'alguna manera, un avenç.

- Parlem una mica sobre això, reflexionant la següent qüestió: Quins són els avantatges i quines les limitacions de qualsevol regulació de drets i deures?

3

El vessant pràctic del diàleg

EL VESSANT PRÀCTIC DEL DIÀLEG

Contingut

L'objectiu que es pretèn assolir en aquesta unitat és el de contribuir a la formació dels alumnes i de les alumnes en les habilitats dialògiques. En aquesta ocasió, les esmentades capacitats s'han concretat en dos dels seus aspectes o vessants que esdevenen, alhora, nuclis de contingut. Aquests són, d'una banda, el mètode dialògic en sí mateix i, de l'altra, la significació i l'aplicació d'aquest en situacions quotidianes.

El mètode dialògic, apart de contingut per a la reflexió i la interiorització, es presenta també com a eina per a contribuir a l'auto-coneixement i al coneixement dels altres. És per això que el caràcter procedimental del diàleg s'ha presentat, en aquesta unitat, connectat també -si bé mínimament- amb les habilitats socials i la resolució de conflictes. Paral·lelament, s'ha intentat estimular i fomentar, a nivells diferents, l'expressió raonada i autònoma -tant en situacions personals quotidianes com davant temes socialment controvertits- del propi pensament, amb la finalitat de contribuir a incrementar l'auto-estima, problemàtica, si més no, pel moment evolutiu que ens ocupa, així com també per a disminuir la possible pressió que el grup d'iguals pugui exercir.

Per últim, la presa de consciència del diàleg com a contingut i com a procediment, malgrat es realitza a propòsit d'activitats concretes -tot i sent, per sí mateixa, un element clau de l'àmbit temàtic aquí desenvolupat-, pot constituir un aspecte fonamental per a elaborar activitats d'ampliació.

Activitats

- 1) Al voltant d'una conversa (**Comprensió crítica**)
- 2) Què vol dir "dialogar"? (**Comprensió crítica i exercici de diàleg**)
- 3) Posem-ho en pràctica (**Exercici de diàleg**)
- 4) La teva opinió (**Exercici d'auto-coneixement i de diàleg**)
- 5) L'aniversari de l'Andrea (**Diagnòstic de situació**)
- 6) Construint el diàleg (**Construcció conceptual**)

Al voltant d'una conversa

(DIBUIX: diferents seqüències que impliquin actitud de parlar: gent reunida entorn d'una taula, amb papers; nois i noies, en cercle; un alumne dirigint-se a la mestra...)

- Jo sempre ho he entès així -deia en Lluís. El diàleg és fonamental. Sí, sempre: en qualsevol moment, amb tothom, a propòsit de qualsevol situació... Si ja ho dic jo: s'ha de parlar. És el primer que s'ha de fer! El diàleg és fonamental. Ha de ser així!

Un silenci va acompanyar el darrer ressò de les paraules d'en Lluís. Ell n'era una d'aquells que parla i parla, sense adonar-se que no deixa intervenir la resta. Algú va dir que sí amb el cap. Un altre se'l mirà com dient que tenia raó, però que hi faltava alguna cosa. Hi havia també qui s'havia deslligat des del començament del petit discurs, pensant en les seves coses.

La Iolanda reflexionava... No sap perquè, quan en Lluís deia allò tantes vegades repetit que el diàleg és fonamental, va recordar coses molt diferents, com si fossin seqüències de varies pel·lícules. Era com el fragment d'aquella novel·la d'un escriptor francès. El protagonista mullava la magdalena en el te i el seu sabor li recordava moments de la seva infantesa. Llavors deixava volar el pensament...

La Iolanda va recordar aquell dia a casa seva quan, amb les finestres obertes, va sentir una conversa entre els paletes que feien la casa del costat. La veritat és que -es deia- la conversa era força filosòfica:

- Un problema, fins i tot un de greu, et pot suposar també alguna cosa bona, perquè, llavors, coneixes millor la gent amb qui et relaciones, o perquè aprens a veure les coses d'una altra manera...

- Però, què dius? Si és quelcom greu, no pot ser bo de cap de les maneres!

- Ara no, però després sí.

- Després, després... El que importa és aquell moment -li va contestar l'altre, potser una mica empipat i fart.

Els altres treballadors s'havien quedat al marge de la conversa. Només un va gosar intervenir, replicant a aquest darrer:

- Però, escolta el que t'està dient!

Llavors, el primer s'esforçà en tornar-li a explicar, tranquil·lament i amb interès, com ho veia ell, però l'altre no atenia les seves explicacions, i va fer com qui sent ploure. Aquí no va haver diàleg, -pensà la Iolanda-, perquè un no volia entendre.

Després, va recordar aquella dona que s'havia assegut al seu costat a l'autobús. Mirava per la finestra i parlava amb veu baixa, tan baixa que no havia pogut entendre quasi res del que deia. Semblava que discutia amb algú. Se li notava enfadada. Quan la Iolanda li va preguntar si volia cap cosa, la dona ni la va sentir. Per què parlava sola? Potser, perquè no havia ningú que la escoltés.

Va veure també imatges de gent del món de la política, de les empreses, dels sindicats..., reunits per dialogar i trobar solució a tal o qual problema. Això era diàleg -es preguntà la Iolanda-, o només un tira i aflixa, un regateig per a veure on estava el punt intermig que tothom pogués acceptar?

Se'n va recordar també d'aquells companys i companyes que es posaven vermells quan havien de parlar davant de tot el grup; dels qui seguien als líders en tot, tinguessin o no raó...

-Iolanda, ei!, desperta! On estaves? En què pensaves? La Iolanda va tornar a aterrar de cop. Estava pensant -va respondre- en què fem nosaltres. Nosaltres fem servir el diàleg?

Profunditzem en algunes coses que han sortit al text:

- Subratlla les frases on hi hagi alguna informació sobre el diàleg i explica el que volen dir.

- I tu? Fas servir el diàleg? O dit d'una altra manera: Quina utilitat té el diàleg per a tu?

- Fes la teva definició personal i completa del que vol dir "dialogar".

Què vol dir "dialogar"?

En aquesta unitat treballarem el tema del diàleg perquè l'utilitzem com a eina per a comunicar la nostra opinió, conèixer el que pensen les altres persones, posar-nos d'acord, resoldre problemes...

Anem a posar tot això en pràctica, però, abans, el text següent ens explicarà algunes coses que cal saber:

La capacitat d'expressar sentiments i opinions és quelcom fonamental en la persona. Cada dia ens comuniquem amb la gent que ens envolta a propòsit de circumstàncies ben diferents: el que fem, el que ens agrada o no, el que ens preocupa, el que volem...

En relacionar-nos amb els companys, amics i amigues, amb la família, etc. podem trobar parers i punts de vista diferents. Aleshores es tracta de parlar i arribar a un enteniment. Segur que alguna vegada heu tingut l'experiència que el diàleg no ha anat bé: no us heu posat d'acord, hom s'ha enfadat, no s'ha arreglat el problema...

Hi ha algunes coses que es poden tenir en compte i que, de ben segur, ens ajudaran, perquè ens arribem a entendre mitjançant el diàleg. Us les resumim tot seguit:

- Participa, digues el que penses, no et callis. Ningú no ho pot dir per tu, i és molt interessant conèixer la teva opinió.

- Escolta amb la intenció d'entendre els parers de les altres persones que parlen amb tu. Respecta opinions diferents a la teva i reflexiona-les. Això vol dir també que no parlis com qui poseeix tota la veritat del món.

- Intenta que les altres persones entenguin també el que penses i dius. Per a això:

- Pensa primer abans de parlar, així ordenaràs clarament les teves idees, començant pel que és més important.

- Fixat'hi i demana si els que parlen amb tu han entès el que els volies transmetre.

- No et surtis del tema, centra't en el que s'està comentant.

- No t'allarguis, digues el que hakis de dir però sense enrotllar-te. Pensa que tothom ha de participar. Ja saps: "Lo bueno, si breve, dos veces bueno".

- Fica't activament en el diàleg. Recorda que, parlant, es poden arreglar moltes coses:

- Demana aclariments del que no hages entès.
- Interessa't pel que s'està dient, procurant recordar-ho. Fixa't en el contingut, en el que es diu, i no en si està bé o malament expressat.
- No intentis discrepar perquè sí i a propòsit de qualsevol cosa que es comenti. Al contrari, raona sobre el que es diu i valora-ho.
- Relaciona el que es diu amb la teva opinió. Potser s'hagi de modificar alguna cosa.

- Esbrina les alternatives millors i que puguin ser acceptades per tot el grup. Pensa en les conseqüències i en com posar-ho en pràctica.

Ara necessitem reflexionar tota aquesta informació:

- Assenyala les condicions per al diàleg que consideris més importants i justifica la teva elecció.

- Hi ha alguna que consideris més difícil que les altres o que a tu et costi més, per algun motiu? Digues quina i per què.

Comencem, doncs, a posar-ho en pràctica:

- Dividiu-vos en dos grups: un parlarà sobre els problemes que hi ha a la vostra classe i els ordenarà de més a menys important. L'altre grup observarà com es desenvolupa el diàleg, ajudant-se de les pautes que ens ha donat el

text.

Després d'un temps, el grup que ha observat passarà aleshores a comentar quines solucions concretes es poden donar a aquests problemes, mentre que l'altra grup farà, llavors, d'observadors.

- Observació:

- Després, poseu en comú les vostres observacions. Quines pautes respecteu amb més facilitat? I quines us resulten més difícils de tenir en compte? Per què?

- A partir d'aquesta experiència, resumiu en unes poques paraules o frases el que és més important de tenir en compte quan comenteu algun tema.

Per a dialogar...

-

-

-

-

-

Posem-ho en pràctica

A caminar vam aprendre caminant. Amb aquest tema, podem dir el mateix: a dialogar s'aprèn dialogant. I amb la pràctica, segur que millor ens en surt.

a) Però no parlarem pas sense fixar-nos un tema. I per què no un que sigui ben interessant i sobre el qual hi hagi molts punts de vista...? Escriu aquí alguns dels temes que t'agradaria parlar amb la classe.

-
-
-
-

b) Després, escolliu-ne un parell i posa per escrit la teva opinió, justificant-la amb arguments. Recorda: fes-ho de forma ordenada, clara i breu.

• Tema I:

• Tema II:

c) Imagina que tens al davant algú que opina de forma totalment diferent a tu. Quines preguntes li faries?

• Tema I:

• Tema II:

Ara parleu-ne davant tot el grup.

d) Observa el desenvolupament dels comentaris, anotant en aquest espai el que vulguis subratllar sobre com han parlat els teus companys/es.

• Diàleg I:

• Diàleg II:

e) De quina forma t'ha ajudat la realització d'aquest exercici a saber dialogar millor? T'has adonat d'alguna cosa a la que mai no havies parat atenció?

La teva opinió

Hi ha una màxima sobre el diàleg: "Sé tu mateix: digues el que penses". Això pot costar més o menys feina segons la situació i segons el caràcter de la persona, però aniria bé seguir-la.

Llegeix aquest fragment:

"Jo, ja ho sabeu, sóc molt tímid. I em costava molt, per exemple, adreçar-me a una noia que no conegués, encara que només fos per demanar-li l'hora. No sabia com fer-ho, què dir-li, com posar-m'hi...

I hi havia aquella noia... Aquella noia tan rebonica, de cara tan simpàtica, que, cada matí, quan anava a la feina, me la trobava a la cantonada del carrer de sota de casa. Coincidíem cada matí i com més temps passava més bonica em semblava i més desitjava dir-li alguna cosa, encara que només fos un adéu normal i corrent. De veure-la cada dia gairebé em semblava que érem amics, uns amics que mai no s'haurien dit re.

Cada matí, en llevar-me, em deia tot pentinant-me: "Avui, quan ens creuem al carrer, li diré adéu...", però per més propòsit que fes, a l'hora de la veritat, la deixava passar sense obrir boca."

(ALBANELL, P. (1989, 3ª ed.): Dolor de rosa. Barcelona: Edicions de la Magrana. Col. L'Esparver, nº 33. pàg. 31).

I nosaltres...?

-Et consideres tímid/a? Raona la teva resposta.

- Hi ha cap tema, situació, persones, etc. amb què et resulti especialment difícil donar la teva opinió i parlar? En cas afirmatiu, explica quins són i el per què.

- Fes un llistat amb els avantatges de dir el teu parer a propòsit de qualsevol situació.

- Fes el mateix amb els desavantatges de no dir-ho.

- Imaginem ara una situació:

Estant amb el teu grup un dissabte a la tarda, proposen d'anar a casa teva, perquè és la única on no hi ha ningú. Tu no vols de cap de les maneres, perquè els teus pares s'enfadarien si ho sabessin, donat que no has demanat permís. Però, al mateix temps, et fa por negar-t'hi pel que podran dir o pensar els teus amics i amigues. De totes maneres, el que tens molt clar és que no poden venir a casa teva perquè els teus pares no ho saben.

Com ho diries?

Representeu la conversa que tindríeu, recordant que:

- Has de dir clarament la teva opinió.
- Ho has de justificar amb arguments, fent que entenguin la teva postura.
- Pots suggerir d'altres possibilitats i alternatives.

L'aniversari de l'Andrea

Llegiu amb atenció la petita història que us explicarem. Després, analitzeu-la considerant el que hi podria aportar el diàleg.

L'Andrea no té cap noia ni cap noi que es pugui dir que és amic seu. A classe, si no li pregunten o li diuen res, ella resta callada i sola. A casa seva, cansats de fer esforços sense resultats, perquè conegui gent i tingui amics, se'ls va acudir una idea. Com l'aniversari de l'Andrea és a l'agost, van adelantar la celebració al juny, per a poder fer una festa i convidar la gent de la classe.

Així ho van fer i els convidats van dir que anirien, si bé més tard, a les 20.00, perquè aquell dia jugaven un partit d'handbol. El dia va arribar i tot estava a punt. L'Andrea anava del menjador al balcó, esperant que arribessin, però ningú no es va presentar. Al dia següent, a classe, ella no va comentar res. Els nois i noies convidats li van dir només que no havien pogut venir perquè s'havia fet tard...

- Descriu com es deuria sentir l'Andrea al dia següent a classe, restant callada.

- Escriu el diàleg que hauria pogut tenir l'Andrea amb els convidats a la seva festa, en comptes de no haver dit res. Intenta seguir les pautes que hem donat al respecte en aquesta unitat.

- De quina forma ajuda el parlar sobre una situació per a solucionar-la?

Construint el diàleg

En aquesta unitat heu pogut trobar alguna informació, a nivell teòric, sobre com dialogar. També heu considerat el diàleg des del seu vessant pràctic, utilitzant-lo per a expressar la vostra opinió i com a eina per a solucionar problemes. Intentem ara fer-ne una síntesi:

- Alguna vegada haureu sentit frases com aquestes: "Es que no hi ha diàleg"; "Dóna gust perquè es pot parlar". Concretem el que vol dir "Hi ha diàleg":

- En el vostre grup .....

- Amb els companys/es de classe .....

- Amb la família .....

- Quines actituds són les contràries a la de voler parlar i arribar a un acord?

- Feu un llistat amb els avantatges de recórrer al diàleg quan hi ha un problema.

- En quines altres situacions és fonamental recórrer al diàleg? Penseu des de coses personals a temes socials.

- Com podríeu fer que algú altre participi i s'interessi en una conversa o comentari sobre alguna cosa en concret? Expliqueu-lo detalladament, posant un exemple.

- Relacioneu, fent una frase o esquema, les paraules següents. Llegiu-les primer varies vegades:

- Pensar   • Parlar   • Solucionar   • Entendre   • Diàleg
- Raó   • Problema   • Personalitat   • Grup

Encara no sóc prou gran per a ells.

Relacions en l'àmbit familiar 7è. (12-14 anys)

4

Encara no sóc prou gran per a ells

ENCARA NO SÓC PROU GRAN PER A ELLS

Contingut

L'objectiu d'aquest crèdit és que els/les alumnes reflexionin entorn d'una temàtica clau en les relacions familiars: la fricció entre la pròpia llibertat i l'autoritat o obediència als pares.

La conjunció d'aquests dos aspectes molt sovint dona lloc a problemes i sentiments d'incomprensió entre els/les joves d'aquestes edats. Es pretén que el treball aquí desenvolupat -la major part d'aquest, eminentment reflexiu-, porti als/les alumnes a una actitud d'equilibri. El continu que transcórrer entre postures d'heteronomia o d'autonomia passa, en primer lloc, per esbrinar la naturalesa de la situació que s'enfronta, així com la perspectiva que correspon a cada una de les parts implicades. Aquesta capacitat d'anàlisi i de valoració dels diferents tipus de problema moltes vegades pot orientar de forma significativa de cara a la seva resolució.

En segon lloc, s'intenta que els/les alumnes assoleixin tant l'habilitat d'expressar de forma raonada i socialment correcta el seu punt de vista, com la d'escoltar i comprendre empàticament opinions diferents a les pròpies. Per tant, el diàleg i la recerca de solucions són estratègies que s'aborden des de llur vessant pràctic. Per a això, els/les joves han de ser capaços de defensar raonada i críticament l'opinió personal, però al mateix temps també s'han d'interessar per a la recerca d'eines per al correcte desenvolupament de la relació familiar.

És mitjançant una concreció quasi anecdòtica de la problemàtica -les sortides, l'horari d'arribada, etc.- com s'intenta abordar tota aquesta tasca a la qual, com ha quedat ja exposat, s'ha volgut donar un caire principalment procedimental i dialògic.

Activitats

- 1) Ho tenim en compte? (**Comprensió crítica**)
- 2) Les sortides (**Exercici auto-expressiu**)
- 3) No ens posem d'acord (**Exercici de clarificació**)
- 4) Per l'amistat (**Diagnòstic de situació**)
- 5) Des del nostre punt de vista (**Exercici expressiu i auto-regulació**)
- 6) Alternatives (**Habilitats socials**)

Ho tenim en compte?

(DIBUIX: Un noi dret al menjador de casa seva. Els pares estan veient la televisió. Ell s'els mira amb cara pensativa)

Cadascú de nosaltres té uns gustos propis, una forma especial d'expressar-se, d'enfrontar-se als problemes... Aquesta varietat ens pot ajudar quan parlem sobre algun tema determinat, perquè aleshores ens adonem de coses sobre les quals potser no ens havíem aturat a pensar.

Però, de vegades, també ens pot portar a situacions conflictives, és a dir, a enfados i baralles, perquè no ens posem d'acord i, al menys en aquell moment, voldríem que tothom pensés igual que nosaltres.

Segurament això és més evident quan ens referim a la família. Sembla que els pares tenen sempre la darrera paraula. Són adults, tenen més experiència, han viscut més... I, quan s'arriba a edats com la teva, ja teniu opinions i pensaments propis que poden estar en desacord amb els dels pares.

De vegades, es parla i es comenten els diferents parers i punts de vista. D'altres, es defensa, tant sí com no, la pròpia personalitat. Per últim, també hi ha ocasions que tan sols es calla.

Segurament t'has trobat amb moltes situacions en què has fet qualsevol de les tres coses que acabem de dir.

Una part bastant considerable de desacords amb la família són les sortides i les diversions en general, mitjançant les quals comences a experimentar la teva independència. Per tot això aquest és un tema força important.

Quan hi ha un desacord -per qualsevol tema- amb els pares, podem trobar moltes coses al darrera:

Per una banda hi ets tu, amb la teva personalitat i forma de ser. D'altra banda hi són els teus pares, amb les seves preocupacions lògiques perquè tot et vagi bé. No ens hem d'oblidar tampoc del sentiment d'obediència i d'independència que segurament et voltaran -tots dos, a l'hora- pel cap. Ah! Tampoc no podem deixar de costat el teu grup d'amics i amigues que, probablement, també tindrà alguna cosa a dir al respecte.

En resum: que no és tan fàcil com sembla. Costa de trobar la millor elecció. Hi ha moltes coses que podem tenir en compte abans de decidir-nos a fer o a dir quelcom.

Describeu una situació qualsevol de desacord amb la teva família i reflexiona un moment sobre ella.

Com pot ajudar a solucionar aquest desacord el tenir en compte les diferents opinions i raons de totes les persones implicades, així com el ser conscient de tots aquests factors?

De vegades el que ens falta és escoltar els altres, escoltar-los volent entendre les seves raons, les seves opinions. També és necessari, però, escoltar-nos a nosaltres mateixos/es. I, per suposat, que els pares ens escoltin, volent entendre'ns també.

Així és com la Madde, una noia de tretze anys, ens parla de la seva família, i dels pares en general, a la novel·la Quan un toca el dos. La seva opinió és interessant, sincera, acurada. No sabem si els seus pares s'imaginarien que pogués explicar les coses d'aquesta manera:

"La mare és actriu. Tothom ho troba extraordinàriament interessant. Però tant per a l'Steffe com per a mi és la mare i prou. Tota la nostra vida ha estat actriu. Quan ens n'anem a estudi als matins, ella dorm. Als vespres, havent sopat, se'n va cap al teatre. Aleshores el pare és a casa.

- No és res de l'altre món -dic mig avergonyida als amics que em volen fer entendre que això de tenir una mare actriu és tan interessant!

De tota manera, sí que trobo algunes diferències entre la meua mare i la dels altres. Molt sovint les mares dels altres es posen d'allò més neguitoses si arriben a casa massa tard, si porten poca roba, si van a dormir tard a les nits, si els amics que tenen no els fan peça... La meua mare mai no es posa neguitosa d'aquesta manera perquè diu que no val la pena.

I les altres mares sempre van de bòlit, sempre, sempre.

- Si no puc fer això ara, em fareu perdre els estreps... No tinc mai temps de fer tot el que vull fer... Ara no tinc temps, maca! -diuen.

- És clar que tinc temps -diu la mare-; si el temps no s'acaba mai -i de la manera que ho diu sembla que el temps realment mai no s'acabi. (...)

La mare, de vegades, també està trista, evidentment. Aleshores fa una cara llarga... i quasi no diu res. Intenta de fer veure que està contenta, però nosaltres ens adonem que no és la mateixa de sempre per la veu.

- Avui és un dia d'aquells que et lledes de mal peu -diu, i llavors sabem que està trista-; tots tenim dret a estar tristos de tant en tant.

Quan sóc jo la que s'ha llevat de mal peu tampoc no se n'estranya. En canvi, la mare de la Cessi li diu:

- Has d'estar contenta, que ets jove i plena de salut i tens la millor edat per a ser feliç.

Que et diguin això encara et fa posar més trista. (...)

El pare i la mare es coneixen d'ençà que anaven a estudi. A totes les fotografies de la classe surten l'un al costat de l'altra. Jo no ho faria per res del món, això de casar-me amb algú de la meua classe; en ma vida no ho faria.

Jo diria que el pare és més seriós que no pas la mare. I també és més assenyat.

- Ets criatura; mai no et faràs gran -diu el pare a la mare; jo me la miro i encara que és evident que és una persona gran entenc prou el que vol dir.

Com a pare, el pare és un tros de pa. Sempre escolta el que li dius -si para a casa, és clar-; assegut a la seva butaca preferida, t'escolta i et fa sentir important de debò. (...)

M'encanta tenir la ràdio posada al màxim i imaginar-me que sóc al casal de la joventut. Acluco els ulls i ballo i sento la música pertot.

Aleshores arriba el pare amb cara de prunes agres. Es queda dret al llindar i pateix i ho passa molt malament fins que no afluixo la ràdio per sentir el que em diu.

- Has de posar la ràdio tan forta, Madde? -em pregunta.

I què li puc contestar? Si contesto que és clar que l'haig de posar tan forta resulta que sóc una llenguda i que tinc mal geni. Això si dic la veritat. Per tant el que faig és arronsar-me d'espatlles i ja està. Llavors ell fa un sospir i se'n va. I jo torno a posar la ràdio ben forta.

(WINBERG, A. G. (1989; 8ª Ed.): Quan un toca el dos. Barcelona: Edicions de la Magrana. Col.lecció L'Esparver, 9. pp. 11-16).

Subratlla les frases que més t'hagin cridat l'atenció i explica per què.

Per quins motius creus que als pares els preocupen coses com la roba que portes o la gent amb qui surts?

I tu què en penses sobre això? Són coses per les que ells s'han de preocupar o només tu tens la paraula en aquests temes? Explica-ho.

Encara no sóc prou gran per a ells.

Relacions en l'àmbit familiar 7è. (12-14 anys)

Per què creus que els pares s'enfaden si diem la veritat a preguntes com la del pare de la Madde respecte al volúm de la música? Quines altres coses poden haver-hi al darrera de situacions com aquesta?

Les sortides

La noia qui parla, la Madde, no té permís per anar al centre de la gran ciutat on viu. Ella i la seva amiga pensen que això seria una cosa divertida a fer durant el cap de setmana.

"El pitjor inconvenient de viure tan lluny del centre és que els vespres no saps on anar a parar. (...) I ni la Cessi ni jo tenim permís per anar al centre, almenys no en tenim els vespres dels divendres o dissabtes.

- Quan hagi fet catorze anys segurament hi podràs anar -diu la mare, i el mateix diu la mare de la Cessi.

Així és que suposem que s'han posat d'acord pel que fa a això i, d'altra banda, tampoc no sabem gaire què fariem un cop fóssim al centre. (...)

Hi ha un casal de joventut tocant a l'altra estació, però s'han de tenir més de quinze anys per poder-hi entrar. La vida és mortal per a la gent que no ha fet els quinze anys, ves."

(WINBERG, A. G. : Quan un toca el dos, op.cit. pp. 35-36).

Ara pensa en tu, en les coses que fas per a divertir-te i en les que t'agradaria fer però a casa teva, per una raó o una altra, no et deixen.

- Escribeu tot el que se t'acudeixi sobre elles.

La protagonista del fragment que has llegit és sincera i ens diu que tampoc sap ben bé què farien un cop arribades al centre. Però, de totes maneres, hi volia anar.

Ja que estem parlant de la teva forma de passar-t'ho bé, intentarem ara fer una mica d'avaluació. Per a això també has de ser sincer/a amb tu mateix/a.

- Sempre -però sempre- aconsegueixes divertir-te?

Hi ha ocasions en què es té molta il·lusió per fer quelcom o anar a un lloc determinat, però després no resulta tan divertit com es pensava.

- Per què creus que, de vegades, passen aquestes coses?

Suposem que els teus pares no t'han donat permís per a fer una cosa i que tu no els has obeït, però després, pels motius que siguin, t'has adonat que tenien raó.

- Com creus que et sentiries aleshores? Què en faries?

No ens posem d'acord

(DIBUIX: Un grup de nois i noies a un parc. Una de les noies, de peus, assenyala el rellotge)

Llegeix aquests comentaris de nois i noies com tu. Tots ells parlen de desacords amb els pares.

1) "Normalment els meus pares i jo al final ens posem d'acord. Però hi ha vegades, molt poques, en què ja no ho estem tant. Per exemple, a l'estiu, a la nit, no em deixen sortir massa estona i tampoc no puc agafar el tren per anar al poble del costat."

2) "Em queixo que hi ha vegades que em tracten com a una nena petita."

3) "Quan jo vull fer una cosa, sempre -o quasi bé sempre- m'ho impedeixen."

4) "Quan surto a les tardes amb el meu grup, haig d'arribar a casa a les 9 h., mentre que als altres els deixen quedar-se fins a les 9.30 o a les 10 h."

Profunditzem una mica en aquests problemes:

- Assenyala els comentaris que haguessis pogut fer tu.

- Ara pensa i descriu, pas per pas, el que podria ser una solució per als comentaris 1 i 4.

- Quina hauria de ser l'actitud del noi o de la noia si, malgrat haver intentat solucionar-ho, no ho aconsegueix?

- Quina explicació podries donar als comentaris 2 i 3, respecte a que els pares tracten, de vegades, llurs fills/es com si encara fossin criatures petites? Penses que els pares se'n adonen? Per què creus que ho fan?

- Els pares sempre t'escolten? I tu? Escoltes -ja saps: intentant entendre- les raons que els teus pares et donen quan no et deixen fer quelcom o anar a un lloc determinat? Què penses quan no et donen cap raó?

Per l'amistat

Aquest és el problema amb què un bon dia es va trobar un noi de la teva edat.

Des de fa no gaire temps, en Josep Manuel s'ha fet molt amic d'en Joan. Aquest és un noi simpàtic i molt divertit. Pot fer sempre el que vulgui, perquè tant la seva mare com el seu pare treballen tot el dia fora i no estan per ell. Per això, en Joan va aprendre de seguida a despabilar-se tot sol, i la veritat és que s'organitza molt bé.

Quan els pares d'en Josep Manuel s'assabentaren d'això, li prohibiren que tornés a sortir amb en Joan. - No et convé - li digueren, anar amb un noi els pares del qual no li presten l'atenció que necessita. Quasi mai paren a casa! Això no pot ensenyar res de bo.

De res han servit els arguments d'en Josep Manuel a propòsit de que això no significa res, que en Joan és un bon xicot, que ell és el seu amic. Ara es pregunta què hi podria fer.

Respon a les següents qüestions:

- Com podria fer en Josep Manuel perquè els seus pares entenguessin el que representa per a ell la seva amistat amb en Joan? Descriviu la solució detalladament.

- Feu un llistat dels motius pels quals alguns pares es preocupen tant de les amistats de llurs fills/es.

Encara no sóc prou gran per a ells.

Relacions en l'àmbit familiar 7è. (12-14 anys)

- De tot aquest llistat, intenteu esbrinar quina part hi ha, segons el vostre parer, de sobreprotecció o de comprensible interès. Per què?

Des del nostre punt de vista

Entre tots els nois i noies de la classe, completeu les següents frases:

- Coses positives dels pares són .....

- Coses positives vostres són .....

- Vosaltres podeu no estar d'acord amb els vostres pares en coses com...

- I els pares poden no estar d'acord amb vosaltres en .....

- Davant de tot això vosaltres acostumen a fer .....

- Però, a més, altres coses que també podríeu fer són .....

- I el que els pares acostumen a fer és .....

- Però potser també podrien fer .....

Després comenteu tots els temes que de ben segur hauran sortit, intercanviant opinions, proposant possibles solucions, etc.

Potser voldràs posar en pràctica alguns suggeriments per millorar la relació amb la família. Si és així, en aquest espai pots anar valorant la seva aplicació i el resultat, tenint en compte, però, que no depèn només de tu.

Recorda que tant l'objectiu com la proposta han de ser coses molt concretes. Per exemple:

M'agradaria aconseguir que els pares vegin que tinc les meves preferències. Per a això, el que faré serà explicar sempre el perquè quan els demani permís per a alguna cosa.

Objectiu:

M'agradaria aconseguir .....

Proposta:

El que faré per aconseguir-ho serà .....

Duració:

Ho aniré fent durant ..... setmanes.

Seguiment:

Encara no sóc prou gran per a ells.

Relacions en l'àmbit familiar 7è. (12-14 anys)

Dies Valoració	DI	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
Sí							
De vegades							
No							

Comentaris:

Alternatives

En aquesta ocasió us presentem una situació molt concreta per a la qual heu d'intentar arribar a l'acord entre uns pares i la seva filla:

Els pares de la Neus no la deixen anar el dissabte a la tarda a la festa que ha preparat un noi de la seva colla. Dieun que no són encara prou grans per a celebrar festes a casa, sense els pares per a controlar-los.

La Neus té moltes ganes d'anar-hi. Ella pensa que ja saben prou bé el que fan, i li dol la manca de confiança dels seus pares, al mateix temps que se sent enfadada perquè pensa que la tracten com a una criatura.

Ara contesteu les següents qüestions:

- Escriviu breument tots els finals que s'us acudeixin per al problema de la Neus.

- Escolliu, dels finals anteriors, la solució que considereu millor, i expliqueu-la ara detalladament, pas per pas, com si la tinguessiu que aplicar.

- Representeu-la a la resta de la classe i comenteu, en acabat, totes les solucions. Anoteu aquí els aspectes interessants de les representacions d'altres grups.

- Què opineu d'això d'anar pensant diverses solucions als problemes? Fins a quin punt aquesta forma per trobar la solució ens pot ajudar en les petites dificultats de cada dia?

5

Què en sé de mi?

QUÈ EN SÉ DE MI?

Contingut

La finalitat d'aquest crèdit és presentar el coneixement d'un mateix i el dels altres com a una eina per a la inter-relació. Es pretèn tant possibilitar l'autoconeixement -oferint activitats i estímuls perquè es coneguin ells/es mateixos-, com l'hetero-coneixement -fent el propi respecte a aquelles persones properes al món dels/les alumnes-. És començant d'una manera pràctica, partint dels mateixos exercicis i activitats, com es considera s'arribarà a assolir la conceptualització del terme.

Aquesta activitat de coneixement personal queda fonamentada per dos conceptes principals: Per una banda, el concepte d'autoestima, a fi d'afavorir el grau de satisfacció amb un mateix, aspecte que pot plantejar seriosos problemes a l'edat que ens ocupa; per l'altra, el concepte d'auto-construcció, és a dir, la possibilitat de què hom pot treballar -auto-construir-se- per canviar o assolir aquelles característiques -par-lem de forma de ser- que voldria. Finalment, el coneixement dels altres, per la seva part, resta fonamentat pel valor del respecte, sent ambdós tipus de coneixement una valuosa font d'instruments per a la inter-relació.

Per afavorir aquest tipus de reflexió, s'ha escollit com a continguts les situacions, aspectes, fets, etc. que poden generar tant por, inseguretats, etc. com sentiments de satisfacció, tranquil·litat, etc. Però el contingut central és indubtable que resta per fer: el propi coneixement i el dels altres. Les activitats i exercicis són només una invitació a fer-los.

La reflexió sobre sí mateix, en el present, passat i futur; sobre els qui hi són a prop, centrada principalment en el moment present; i la capacitat per a una correcta auto-valoració (auto-estima), lligada amb l'auto-construcció, són les tasques principals que hauran de dur a terme els/les alumnes, al mateix temps que les eines per arribar a aquests coneixements.

Activitats

- 1) "Autobiografia" (**Comprensió crítica**)
- 2) Al meu amic/ga desconegut (**Exercici auto-expressiu**)
- 3) En el meu cas (**Clarificació de valors**)
- 4) Endequina qui... (**Joc de coneixement**)
- 5) Roda de premsa (**Role-playing i exercici auto-expressiu**)
- 6) Profunditzant (**Anàlisi i reflexió conceptual**)

"Auto-biografia"

(DIBUIX: una fàbrica en segon terme. Homes i dones treballadors en primer terme)

Què en sé de mi? T'has fet algun cop aquesta pregunta? Potser, una de les coses a què quasi mai dediquem temps és a pensar sobre nosaltres mateixos: sobre com som, com ens veuen els demés, etc. Què ens podries dir de tu?

Amb aquest poema, Miquel Martí i Pol ens parla de la seva vida, fent la seva biografia d'una forma molt senzilla i també molt breu. Llegeix-lo amb atenció:

"Del claustre matern
-per dir-ho com els llibres-
vaig passar directament a la fàbrica.
_ I em sentia desolat i enyorós
quan van donar-me l'uniforme.

Els primers dies plorava pels racons
i la fressa de les màquines
em ressonava dins el cap durant vint-i-quatre hores.

Va ser una creixença difícil,
ho confesso.
Però ara ja tinc la pell tan dura
com el qui més,
he deixat enrera tot el que em podia
recordar els anys d'esforç
i espero en pau l'hora de tornar
al si de la terra
-per dir-ho com els llibres-."

(MARTÍ I POL, M. (1983): Antologia poètica. Barcelona: Edicions 62. Col. El Garbell, 9. pàg. 69)

Contesta ara les següents qüestions:

a) Quin és el tema d'aquest poema?

b) Torna't a llegir el poema i subratlla les frases o versos que més t'agradin o que més t'hagin cridat l'atenció.

c) Al poeta li és costós el moment de començar a treballar a la fàbrica, tant que al principi "plorava pels racons".

Ara fes marxa enrera i pensa en aquell dia, en allò que tan bé recordes, perquè d'alguna manera va ser important per a tu, va ser quelcom especial.

Explica'l de la forma que més t'agradi: com a narració, poesia, esquema, dibuix, etc.

d) "Va ser una creixença difícil, / ho confesso."

Tu també estàs creixent. En quines coses te'n adones que has canviat des de que eres petit/a -posem, per exemple, des dels set anys- fins ara? Com et sents davant d'aquests canvis?

Quan estudiis Història de la Filosofia, molt probablement et parlaran dels filòsofs grecs. Un d'aquests, Sòcrates, ensenyava que una de les tasques més importants era arribar a saber molt sobre sí mateix. Deia: "Conèix-te tu mateix".

Pot semblar una feina fàcil, però probablement no ho és tant.

Explica amb les teves paraules què et sembla que vol dir això de conèixer-se un mateix.

Aquí intentarem posar-te activitats perquè et dediquis a pensar sobre tu mateix... El temps te l'assegurem!

(DIBUIX: un noi i una noia, ambdós amb gest pensatiu, el cap recolzat en la mà).

Hi ha molta gent que diu o que pensa que no té temps per a sí mateixa, que no pot fer allò que en realitat li agrada: llegir, anar a donar un volt, fer una mica d'esport, escoltar música, deixar córrer el temps sense fer res ... Estem molt ocupats durant tot el dia fent coses. Sembla que quantes més coses facis en acabar el dia, molt millor, perquè llavors vol dir que has aprofitat molt bé el temps.

Però no sempre fem allò que de veritat voldríem, aquella cosa que ens ve tant de gust. Els deures ens surten a cada pas i, de vegades, aquests ens impideixen dedicar-nos a d'altres coses que sí ens agraden realment. Algú ha dit que, de vegades, perdre el temps és guanyar-lo.

Durant aquesta setmana, para atenció en què hi dediques el teu temps al llarg de cada dia. Anota-ho, de forma aproximada, i explica aquelles activitats que ho necessitin (si passes cinc hores a col·legi, no cal posar si el dilluns a primera hora has fet matemàtica i el dijous llengua, però, si la tarda del dissabte has descansat, aniria bé que expliquessis si no has fet res o has anat al cinema, p.e.).

Dies Hores	DI.	Dm.	Dc.	Dj.	Dv.	Ds.	Dg.
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							
21							
22							
23							
24							

Ara pensa realment quines de les coses que has fet, et venien de veritat de gust, i quines les havies de fer necessàriament, per obligació.

No has pogut fer altres coses que volies per manca de temps? Quines eren? Com podries distribuir el teu temps de forma que poguessis fer tant els deures com el que t'agrada?

Al meu amic/ga desconegut

(DIBUIX: un noi, a la seva habitació, mirant-se en un mirall)

Imagina que has llegit en una revista la carta d'un noi o noia de la teva edat que vol fer noves amistats. Aquesta persona viu en un país llunyà. Li has d'escriure una carta on li explicaràs moltes coses de tu perquè arribeu a conèixer-vos: com ets; quines són les teves qualitats i aquelles coses que tan bé saps fer; quins els teus problemes; què en penses sobre algunes coses, etc.

Aquest noi o aquesta noia està esperant amb molta il·lusió la teva carta. Vol conèixer-te.

Com l'escriuries?

A tu, qui encara no em coneixes...

Què és més fàcil: parlar de tu o parlar d'una altra persona, com ara el teu millor amic o amiga? Per què?

En el meu cas

Ara et presentarem un conjunt de frases i preguntes sobre les situacions que t'agraden i les que no. Has de pensar-les una mica i després contestar-les des del teu punt de vista, en el teu cas.

- Estàs content/a quan .....

- Et preocupes per coses com .....

- Què és el que et faria sentir molt feliç? .....

- I quina cosa et faria estar molt trist? .....

- Creus que saps fer bé .....

- El que no et surt quasi mai és .....

- Alguna vegada has demanat ajut a un company/a? Per què va ser?

- Tu podries ajudar algun company/a en .....

- Hi ha alguna cosa teva que t'agradaria canviar, millorar, etc.? En aquest cas, quina?

- Escribeu quines coses concretes podries fer per aconseguir aquest canvi.

- Explica què vol dir aquesta frase: "Tot ser humà és únic i irrepètible".

- Estàs d'acord amb ella? Per què?

- Et sembla que aquest exercici t'ha ajudat a pensar una mica sobre tu?
En cas afirmatiu, de quina manera?

- Creus que conèixer-nos nosaltres mateixos ens pot ajudar a la vida de cada dia? Per què sí o per què no?

Endevina qui ...

Aquí jugarem a les endevinalles.

Escriu en un paper, sense posar el teu nom, la resposta, molt breu i concreta, a aquestes qüestions:

- a) Com ets.
- b) Què t'agrada.
- c) Què és el més important per a tu.

Ara escolliu un i intenteu endevinar a qui correspon.

a) Quina és la teva opinió d'aquest joc?

b) Heu sabut moltes vegades de qui es tractava o, pel contrari, us ha resultat difícil?

c) Quin creus que pot ser el motiu?

Roda de premsa

Les entrevistes són una forma de donar a conèixer com és una persona, a què es dedica, quines descobertes ha fet en allò en què treballa, etc. Es podria dir que són un tipus especial de conversa, perquè llur objectiu és informar al públic en general. Per això, només s'acostuma fer-les a persones importants.

a) De la mateixa manera que si fossis un personatge famós i important qui ha concedit als mitjans de comunicació una roda de premsa, elabora un guió per a parlar a tots els companys/es de tu.

Pensa quines coses explicaràs de tu mateix/a, tenint en compte que el que has d'aconseguir és que els teus companys/es et coneguin millor, és a dir, informar-los de com ets en realitat.

b) Ara ets periodista, i tens al davant un company o una companya a qui has de conèixer més bé que fins ara.

Redacta les preguntes que li faries per tal de saber com és realment aquesta persona.

c) Ha arribat el moment de parlar: dintre de cinc minuts, a escena.

d) Després d'aquesta activitat, creus que coneixes una mica millor els teus companys/es, i que ells -si has estat entrevistat- et coneixen millor a tu? Això t'ha agradat? Per què?

Profunditzant

En aquesta unitat has pogut llegir coses i fer activitats per a conèixer-nos a nosaltres mateixos i per a conèixer els altres. Del coneixement que hom té sobre sí mateix se'n diu "auto-coneixement" ("auto" és un prefixe grec que vol dir "propi, un mateix").

No sabem si t'hem donat l'oportunitat per a conèixer-te una mica més bé (per al teu "auto-coneixement"), ni tampoc si t'hem proporcionat les eines per a conèixer un xic millor les persones que t'envolten. Aquests eren, però, els nostres objectius: aconseguir-ho.

És per això que et demanem en aquest espai que posis per escrit les teves reflexions a propòsit de tot això i de tot el que has treballat. Per ajudar-te a organitzar els teus pensaments t'oferim aquestes indicacions:

a) A partir de tot el que aquí has treballat, pots dir que et coneixes una mica millor? Per què sí o per què no?

b) Creus que és important conèixer una mica bé, i no tan sols superficialment, les persones amb qui ens relacionem cada dia? Per què?

c) En el cas que anés bé conèixer els altres per relacionar-nos, això implicaria que nosaltres també ens hem de deixar conèixer. Com podem fer que els altres ens coneguin millor?

d) T'has adonat si ets de la mateixa manera, si et comportes de la mateixa forma, davant d'una gent (p.e. els teus amics i amigues) que davant d'una altra (p.e. la família, els mestres, els amics del lloc de vacances, el noi o noia que acabes de conèixer, etc.)? Per què creus que ens passa això?

Tenim cura de la salut?

La diferència, valor i conflicte 7è. (12-14 anys)

6

Tenim cura de la salut?

TENIM CURA DE LA SALUT?

Contingut

L'objectiu darrer d'aquest crèdit és desenvolupar una tasca de prevenció respecte a les toxico-manies o drogodependències, realitzat des de la concepció d'educació per a la salut, car es considera més escaient i efectiu -especialment tenint en compte l'edat en què ens trobem- partir de les alternatives i no pas dels efectes contraproductius que les substàncies anomenades drogues provoquen sobre la salut.

El contingut que es presenta és, per una banda, el mateix concepte de salut, enfocat des d'una perspectiva genèrica, ensems a les nocions de prevenció i voluntarietat, la qual cosa permet connectar amb la dimensió constructiva de la persona. D'altra banda, es treballen també la definició i classificació de les toxicomanies, així com la clarificació d'una selecció dels conceptes que acostumen a anar-hi associats (dependència, síndrome d'abstinència, etc.).

Aquest tipus de contingut demana també que es dugui a terme una tasca eminentment auto-reflexiva, valorativa i de compromís actiu. És per aquesta raó que les activitats dissenyades s'enacaminen cap a aquests trets. Però, per tal d'evidenciar el component social, característic també en la temàtica que ens ocupa, s'ha intentat aixímateix elaborar-ne al màxim de cooperatives, per a relacionar, d'aquesta manera, la cura de la pròpia salut amb la influència que pot tenir en la dels altres.

Activitats

- 1) Què és la salut? (**Comprensió crítica**)
- 2) L'heroïna no és el que diu (**Comprensió crítica i exercici auto-directiu**)
- 3) No s'és més lliure (**Diagnòstic de situacions**)
- 4) Tres joves (**Role-play**)
- 5) Què en podem dir de la salut? (**Construcció conceptual**)
- 6) La campanya pro-salut (**Joc de simulació i comprensió crítica**)

Què és la salut?

(DIBUIX: Un noi i una noia practicant esport, i grup de joves excursionistes en un moment de descans al costat d'un rio.)

Per a algunes persones tenir salut és el principal. Tots nosaltres de ben segur podríem dir alguna cosa sobre ella.

Explica, amb les teves paraules, que és la salut i què representa per a tu.

Aquí volem aprofundir en aquest tema per tenir una mica més de cura de la salut. Per això intentarem explicar alguns conceptes i proposarem activitats que t'ajudin a ser-ne conscient d'algunes de les coses que influeixen sobre la salut, per tal de que t'animis a portar a terme allò que la millora i la beneficia.

Per tenir cura de la pròpia salut abans hem de reflexionar sobre dues qüestions:

- De veritat ho volem fer?, i
- Això és sa?

És a dir, el primer de tot és que tu estiguis d'acord, que et comprometis lliure i voluntàriament a organitzar la teva vida de forma que cuidis la teva salut. Després t'has d'anar interrogant sobre el que hi ha de positiu o de negatiu en fer tal o qual cosa de cara a la teva salut. Com pots veure és senzill.

Aquest fragment, extret d'un dels programes educatius de la Generalitat, sintetitza el que aquí entendrem per salut.

"Vol dir, entre altres coses, poder evitar la malaltia i guarir-la, així com

tenir la cultura i tranquil·litat personal suficients per poder anar edificant la pròpia manera de viure, d'una manera lliure, responsable i feliç.

Però no és possible d'edificar la pròpia vida de forma lliure, responsable i feliç sense tenir en compte les persones que viuen amb nosaltres. Entre tots/es podem aconseguir fer créixer la justícia, viure en pau, tenir cura de la Natura i dominar la malaltia. Amb benestar o amb malestar, cal ser optimista davant la realitat, i aquesta actitud -que podem dir positiva- davant la vida, diem que és una actitud de joia.

Aquesta definició, per tant, va més enllà de la concepció de la salut lligada a l'absència de malaltia o a un *benestar* físic, mental i social. Aquest estat de *benestar* podria ser, fins i tot, perillós per a la mateixa salut. Per exemple: hom pot tenir un benestar enganyós sota l'efecte de les drogues, o mirant la televisió, o evadint-se i no afrontant els problemes que haurien de ser resolts. I no pel fet de tenir aquest *benestar* serem més sans. Ans al contrari."

(Adaptació de: Orientacions i programes. Educació per a la salut a l'escola. Generalitat de Catalunya. Departaments d'Ensenyament i de Sanitat i Seguretat Social. Barcelona, 1989 (3ª ed.). pàg. 7)

Subratlla a la cita anterior els conceptes més importants.

Segons aquest text, quan definim "salut", a quines coses ens haurem de referir?

Creus que, normalment, s'entén la salut de forma àmplia, tal i com explica el text? Quina és la teva opinió sobre aquesta

definició?

Fes un esquema o dibuix amb tots els conceptes que es relacionen amb la salut.

Anteriorment hem dit que, per cuidar la nostra salut, cal preguntar-nos prèviament si allò que pensavem fer ens anirà bé o no. Això implica que, en el cas de no saber per nosaltres mateixos la resposta, hem de cercar-la allà on sigui.

Però, el que volem destacar de tot això és la paraula "prèviament". És a dir, abans de fer tal o qual cosa, hem de saber si ens beneficiarà o si, pel contrari, ens perjudicarà. Recorda, doncs, que la darrera paraula la tindràs (sempre) tu.

No oblidis, però, que de vegades es poden patir malalties sense que la persona sigui la responsable. Per exemple, ens pot atropellar un cotxe encara que hem tingut la precaució de passar amb el semàfor dels peatons en verd, o bé agafar una pulmonia malgrat haver anat abrigats. Ara ens estem referint a aquelles conductes que fem conscientement i que el fer-les ens pot perjudicar.

Durant aquesta setmana para atenció en les coses que normalment fas, preguntant-te ara si van bé o no per a la teva salut. Després anota en aquest espai el que fas per a cuidar la teva salut, si hi ha quelcom que pot no anar-te gaire bé i altres coses que, a més a més, podries fer per a millorar-la.

Intenta posar en pràctica aquelles coses suplementàries que has pensat que t'ajudarien a portar una vida més sana. Dia rera dia, ves anotant aquí la data i el que has fet o has deixat de fer.

L'heroïna no és el que diu

(DIBUIXOS: Un grup de joves: un noi ofereix tabac a un altre i aquest ho rebutja amb la mà i el gest. Tanca publicitària d'una marca de cervesa: un grup de joves, en un bar, bevent cervesa, amb un eslogan: Comparteix el teu temps.)

Mitjançant el text anterior has pogut reflexionar sobre el significat del concepte "salut". Ara et presentarem una altre text que parla de quelcom totalment contrari a aquesta: les drogues. Subratlla tota la informació que consideris important de conèixer.

La paraula "**droga**" designa totes aquelles substàncies minerals, vegetals o animals que s'utilitzen -normalment després d'haver-les preparat- en la medicina, la indústria i les belles arts. Aquesta seria l'acceptació general de la paraula "droga". Però hi ha un altre significat més específic i negatiu, que és el que la societat entén per "droga". Des d'aquesta perspectiva, les drogues són totes aquelles substàncies que perjudiquen la salut, canvien l'estat d'ànim i/o la percepció de la persona que en pren i que, a més, li produeixen **hàbit o dependència**, és a dir, una forta necessitat de prendre-les.

Aquesta dependència pot ser de dos tipus:

- Física, si el seu organisme necessita consumir la droga per trobar-se bé, o
- Psíquica, si la persona se sent nerviosa i angoixada quan no la pren.

Generalment acostumen a donar-se els dos tipus d'hàbit o dependència en la persona que consumeix algun tipus de droga amb periodicitat, és a dir, en la persona drogaaddicta.

D'altra banda, cal saber també que el consum de la majoria de les drogues produeix **tolerància**. Això vol dir que s'ha de continuar prenent la droga i cada vegada en més quantitat, per trobar-se bé.

Quan la persona drogaaddicta porta un temps -que acostuma a ser curt i que varia en funció del tipus de droga- sense consumir-ne, això li provoca el que es diu "**síndrome d'abstinència**". Aquesta és el conjunt de tots els símptomes o manifestacions greus que la manca de droga provoca en el seu organisme, acostumat ja a prendre-la.

Les drogues es poden **classificar** de forma diferent en funció del criteri que fem. Així, segons els efectes que produeixen en el Sistema Nerviós

(encèfal, medulla espinal, nervis craneals, etc.), hi ha els següents tipus:

Depressores: són les que tranquilitzen, com l'heroïna, l'opi, la morfina, la metadona, els barbitúrics, la marihuana, el hachís...

Estimulants o excitadores, com la cocaïna, les anfetamines i, en menor grau, la cafeïna, la teïna i la nicotina.

Al·lucinògenes: alteren la percepció dels sentits (vista, oïda, tacte...), com la LSD o la mescalina.

L'alcohol al principi actua com estimulants, per tenir, després, efectes depressors. Els inhalants, com l'èter, la benzina i les coles i pegaments, produeixen unes sensacions similars a l'alcohol i, de vegades, presenten també al·lucinacions.

Si ens fixem en la consideració que de les drogues en fa la societat tindrem aquesta classificació:

Drogues institucionalitzades o legals: El seu consum i venda estan permesos, llevat de la restricció als menors de setze anys. Ens referim a l'alcohol i al tabac.

Drogues no institucionalitzades o il·legals: Si bé el consum voluntari no està penalitzat, la venda i qualsevol tipus de comerç d'aquestes substàncies són il·legals. Aquí es troben totes aquelles que hem mencionat a la primera classificació llevat de la cafeïna i la teïna -que serien, en tot cas, unes altres drogues institucionalitzades- i la nicotina, que és la substància més perillosa del tabac.

Ara parlarem d'una de les drogues més perjudicials: la **heroïna**. Quan una persona en pren experimenta sensacions com manca de fam, d'agressivitat i d'impulsos sexuals. Se sent contenta i molt segura de si mateixa. Té sensació de benestar, de felicitat, i ha oblidat els seus problemes i angoixes. Tot això ho comença a sentir passat un quart d'hora, aproximadament, des de la injecció d'heroïna, continuant fins a quatre o sis hores després, disminuint progressivament.

Qualsevol persona que prengui heroïna diàriament durant dues o tres setmanes es transforma en addicta. La tolerància a aquesta droga és molt gran, és a dir, cada vegada es necessitarà prendre molta més quantitat d'heroïna per sentir els mateixos efectes que la primera vegada.

La síndrome d'abstinència apareix transcorregudes aproximadament dotze hores des de la darrera injecció de droga, o dosi, i és molt intensa. Al

principi es sua molt i es tenen esgarrifances. Les pupiles es dilaten i la persona està molt nerviosa. Després s'agreuja més encara, i al segon o tercer dia és molt forta: els músculs i l'estòmac fan molt mal, es tenen vòmits, colitis, insomni, la pressió de la sang augmenta molt... Es pot experimentar la sensació de mort immediata. Això dura dues o tres setmanes, però, en els sis mesos posteriors a la darrera dosi, es pot tornar a repetir esporàdicament en qualsevol moment.

Les malalties físiques que el consum d'heroïna provoca estan relacionades amb les substàncies amb què els suministradors adulteren la droga -per obtenir més quantitat per vendre i, per tant, més guany econòmic-, i amb la forma de suministrament de la mateixa -injecció: intravenosa-. Per tant hi ha risc de contagi de qualsevol malaltia infecciosa: tètanos, hepatitis B -la forma d'hepatitis més greu-, sida, etc.

Aquesta lectura de ben segur t'haurà provocat molts sentiments i pensaments.

- Reflexiona sobre el món de les drogadiccions o toxicomanies: les persones drogaadictes; els efectes nocius de les drogues sobre la persona; la dependència que provoquen i que anula la pròpia autonomia i llibertat... Posa-ho per escrit, de la forma que a tu et sigui més fàcil: redacció, cançó, esquema, dibuix, còmic, auca, etc.

Quina postura prens d'avant d'això? Escriu-la clarament, com si fos un compromís.

No s'és més lliure

Llegeix aquestes narracions:

- Va començar a prendre droga, heroïna, als setze anys. Ara en té divuit. Es troba malament i, a sobre, no pot deixar de prendre-la. Cada vegada és pitjor. Cada vegada necessita més dosi. I és molt cara. Ahir al matí va atracar la farmàcia d'un barri a prop del seu. Estava molt nerviós. Portava un ganivet. No volia fer mal a ningú. Només volia els centims de la caixa. Havia començat a sentir ja els primers símptomes de la manca de droga.

- Finalment s'ha quedat embarassada: ja en tenien ganades! Està molt contenta. Es troba molt bé. Cap mareig, cap vòmit. Res. Des dels catorze anys fuma. Tabac negre, que diuen que no fa tant mal. Ara en té trenta-dos. Ha disminuït molt el nombre de cigarretes: d'unes vint ha passat a sis.

- Jo en sóc alcohòlic, ja ho sé, perquè m'agrada beure una mica de vi dinant, una perfumat, alguna cervesseta... I quan sortim la meua dona i jo, això que vas amb amics i ja preveus que en beurem cava, a casa m'hi prenc unes pastilles... No sé com es diuen, "Hepatonosèquèmés", que són molt amargues, però així el fetge no em fa mal encara que begui una mica més del compte.

Ara contesta aquestes qüestions:

a) Què tenen de comú i de diferent aquestes narracions?

b) Segons el teu parer, per què aquestes persones fan això?

Tenim cura de la salut?

La diferència, valor i conflicte 7è. (12-14 anys)

c) Els protagonistes d'aquestes narracions són dependents d'alguna mena de droga o no? Justifica, per a cada cas la teva valoració.

Tres joves

Ara llegiràs un fragment extret d'una novel·la d'Andreu Sotorra. Els protagonistes són joves d'un institut de Catalunya. L'Alda i el noi que anomenen Griot estaven enamorats. En un viatge que van fer, l'Alda descobrí que en Griot prenia drogues de tant en tant. Per la seva part en Filip -en realitat es diu Felip, però tothom li diu Filip- va tenir un accident amb la moto. Anava una mica begut i van trobar cocaïna a les seves butxaques.

"- Que saps res del Griot? -preguntà el Filip.

L'Alda va pensar que els tudons només havien servit per a fer de parèntesi en la conversa. Que continuaven parlant del mateix.

- No -respongué secament.

- Diuen que si està embolicat en una colla d'organitzats. Fan córrer que si es coneixen el terreny i actuen prop d'aquí.

- Qui ho diu això?

Es va adonar que ho havia dit d'una manera massa interessada. El Filip ho devia haver vist tant com ella.

- Ho diuen. Però jo no ho sé, és clar. Pobre nano. Es va embolicar amb allò de la plastilina* i una cosa porta a l'altra, veus?

- I tu?

- No tant. Abans d'acabar el curs tenia el cap fet una troca, jo. Provaves per provar. Com tots, no? Ara ja sé el que vull, saps?"

(SOTORRA, A. (1989): Griot i Alda. El brot jove. Barcelona: Pòrtic. pp. 137-138.)

* "Plastilina": Cocaïna.

Dramatitzeu aquest diàleg.i, després, comenteu aquesta situació amb tota la classe.

- Opineu que situacions com aquestes són comuns i poden succeir realment o penseu el contrari? Per què?

Què en podem dir de la salut

En aquesta ocasió t'oferim un llistat de preguntes perquè reflexionis al voltant del terme "salut". Ja veuràs com sàbies moltes més coses de les que et pensaves!

a) Comencem pel concepte:

- Explica breument i amb les teves paraules què vol dir la paraula "salut".

b) Posem exemples:

- Per a quines coses és necessari tenir salut? Escribeu les més importants.
- Totes les persones tenen cura de la seva salut? En cas negatiu, especifica qui no ho fa així.
- Escribeu el nom de persones que s'hagin destacat per tenir cura de la pròpia salut i/o de la dels altres. Al costat explica què van fer.

c) Estan en contra de la salut ...:

- Quines coses perjudiquen la nostra salut?
- De totes aquestes, quina és la que fa més mal a la salut de les persones, segons el teu parer?
- Si la gent no es preocupés en absolut de la seva salut, què passaria?

d) Tenir salut es relaciona amb...:

- Busca paraules sinònimes del terme "Salut".
- Amb quines altres paraules podem relacionar la paraula "Salut"? (Quins altres conceptes et suggereix la paraula "Salut"?)
- Per a mi, tenir salut suposa .....

En acabat, fes un dibuix molt senzill on quedi reflectida la darrera pregunta, es a dir, el que representa per a tu la salut.

La campanya pro-salut

Imagina que ets un polític/a i has de presentar un projecte de campanya a favor de la salut, per a difondre-la a les escoles, facultats, mitjans de comunicació, transports i d'altres llocs públics. Aquest projecte ha de tenir dues parts:

- Petit dossier informatiu
- Eslogan, dibuix, esquema, etc. final, molt breu, significatiu i impactant, per fer la publicitat.

Per orientar-te a elaborar la teva campanya t'oferim alguns aspectes i orientacions que pots tenir-ne en compte:

- Has de reflexionar sobre els objectius que et plantejes i que vols aconseguir.

- Has de decidir quins camps o àmbits temàtics tractaràs. (No podràs treballar tot el que es relaciona amb la salut, per tant, hauràs d'escollir els que et semblin més importants o necessaris.)

- Pots dissenyar la part de publicitat mitjançant l'àrea d'Expressió artística.

- Recorda que ha de ser molt clara i directa perquè arribi a tota la gent, independentment del seu nivell cultural.

7

El repte ecològic

EL REPTE ECOLÒGIC.

Contingut

L'objectiu final d'aquesta unitat és ajudar els/les alumnes perquè assoleixin la capacitat de concebre el tema ecològic des d'una perspectiva global. Partint del significat del terme "ecologia" com a relació entre els éssers vius i llur medi ambient, s'intenta que els/les alumnes s'adonin que són molts els factors que poden incidir -o, de fet, estan incidint- en aquesta relació. Aquesta presa de consciència no vol tant construir coneixement, com permetre la vessant pràctica, d'aplicació i compromís individual i col·lectiu, davant del problema ecològic, és a dir, construir una actitud ecològica, la vessant més important de la qual és precisament la seva dimensió activa.

La consideració del tema ecològic com a realitat on incideixen multiplicitat de factors, alguns dels quals porten associats d'altres, és el contingut inicial, que és presentat mitjançant exemples o aspectes concrets d'aquest fet, per tal de facilitar la seva comprensió. Així, a partir d'un diagnòstic -general i aproximatiu- de la situació actual, s'analitzen, per una banda, la contaminació del mar Mediterrani, i, per l'altra, els residus tant domèstics com industrials. Ensenms a això, s'intenten desenvolupar les habilitats per a la intervenció sobre l'entorn i el respecte envers la natura i el medi ambient.

Activitats

- 1) Què és el que ens queda? (**Comprensió crítica**)
- 2) Mare nostrum? (**Comprensió crítica i diagnòstic de situació**)
- 3) Plany al mar (**Exercici auto-expressiu**)
- 4) Només, d'una altra manera (**Clarificació de valors i auto-regulació**)
- 5) Estils de vida (**Diagnòstic de situació**)
- 6) Ho havies pensat mai? (**Construcció conceptual i exercici auto-expressiu**)

Què és el que ens queda?

(DIBUIX: Un paisatge, de mar o de muntanya, a la tardor)

"Jo crec que el tema, en l'actualitat, més conflictiu és la capa d'ozó i l'efecte hivernacle perquè pot arribar a destruir el món".

"Em preocupa la degradació del medi ambient. Has vist com estan els boscos i les platges...?"

"Penso que hem de treballar per a protegir les espècies en perill d'extinció. Abans, ací, al Maresme, estava ple de papallones. I ara, ja ho veus!, quasi cap."

"Un problema greu i que ens afecta a tothom, és la destrucció progressiva del nostre planeta, és a dir, de la natura, per causa de la tala d'arbres, de la utilització de productes nocius que contaminen..."

El que acabeu de llegir són opinions de nois i noies de la vostra edat. Se'ls havia preguntat quins eren els problemes més importants del nostre món, i molts van respondre d'aquesta manera, és a dir, van destacar el tema ecològic.

La conservació de la natura, del medi ambient, és una qüestió que, actualment, preocupa a moltes persones, i que, de ben segur, ens hauria de preocupar a tothom. Des de fa uns anys, han anat en augment les veus que, des de la televisió, la ràdio o la premsa, ens feien parar atenció en aspectes concrets del que podem denominar problema ecològic.

Actualment, l'ecologia, entesa com a relació entre els éssers vius i el medi ambient en què viuen, es troba en una situació greu: aquesta relació està amenaçada per la creixent contaminació del medi ambient natural. I, evidentment, qui ha provocat aquesta situació hem estat les persones, perquè, com es diu, la naturalesa és sàvia, i els canvis de clima, la deforestació, la desaparició incontrolada d'espècies animals i vegetals i tota la resta de problemes, no ho produeix la naturalesa, que per ella mateixa es regula, sinó la persona.

Hi ha gent que es pregunta quant n'hi ha de realitat i quant d'alarmisme i exageració en aquesta qüestió. És fàcil trobar xifres i estadístiques d'índex de contaminació al mar, a l'aire, en els aliments que consumim; de volúms de deixalles produïdes per nosaltres i que no es reciclen; d'hectàrees de boscos

cremats i els anys que trigaran en tornar a ser espais verds i a produir oxígen; de lamentables accidents del progrés humà que han assolat la flora i la fauna de tal o qual lloc... I tot això no són només dades: és una realitat.

Ara, la qüestió important no és tant pensar si s'està exagerant el problema o si n'hi ha o no per amoinar-se tant. Tenim un problema, oi? Doncs el que ara importa és trobar-ne solució.

Llegiu, amb molta atenció, aquestes dues cites.

"Els dies que van seguir van ser tots tan semblants com tràgics. Va deixar de ploure a estones, però el temps havia canviat molt. No era, ja, un hivern clàssic: tot depenia dels núvols. Quan desapareixien, feia una calor que estavellava les pedres. Quan tornaven, feia un fred de mil dimonis. I, així, tantes vegades al dia com calia. El tres de gener d'aquell dissortat any dos mil, els cotxes van començar a escassejar per aquella carretera tan transitada. Entre el sis i el set, la carretera va desaparèixer. L'aigua havia continuat pujant incansablement ofegant-ho i inundant-ho tot: ciutats, fàbriques, cases, gratacels, camins, autopistes, instal·lacions dels monorails, aeroports. Les onades havien engollit tot el que abans quedava a nivell inferior d'uns cinc-cents metres. I, encara, l'amplitud de la marea -la distància entre l'alta i la baixa-, que havia passat a ser d'uns quaranta metres, introduïa nous elements d'irregularitat."

(CARBO, J. (1990; 2ona. ed.): Calidoscopi de l'aigua i del sol. Barcelona: La Magrana. Col. L'Esparver, nº 39. pp. 129-130.)

"Com es pot comprar o vendre el firmament o ni tan sols la calor de la terra? Aquesta idea ens és desconeguda.

Si no som amos de la frescor de l'aire ni de la transparència de l'aigua, com podran vostès comprar-les? (...)

Som part de la terra i, al mateix temps, ella és part de nosaltres. Les flors són nostres germanes; el cavall i l'àliga són germans nostres. (...) Tots pertanyem a la mateixa família. (...)

No hi ha lloc tranquil a les ciutats de l'home blanc, no hi ha lloc per escoltar com s'obren les fulles dels arbres a la primavera ni com aletegen els insectes. Però potser això sigui també perquè sóc un salvatge que no comprèn res. (..)

L'aire té un valor incalculable per al pell-roja, ja que tots els éssers comparteixen el mateix alè, l'animal, l'arbre, l'home, tots respirem el mateix aire. L'home blanc no sembla conscient de l'aire que respira."

(Extracte de la carta del Cap Indi Seattle adreçada al President dels Estats Units)

Contesteu ara les següents qüestions:

1) Subratlleu els paràgrafs que voleu destacar entre tot el que heu llegit, perquè són els més significatius o perquè us han agradat o cridat més l'atenció. Justifiqueu, en conjunt, la vostra elecció.

2) Resumiu aquestes idees principals.

-
-
-

3) Quin és, al vostre parer, el principal problema entorn de la situació actual del medi ambient?

4) Feu un esquema, dibuix, eslogan, etc., on quedi reflectida la vostra opinió sobre el problema ecològic. Heu de procurar que sigui molt directe i impactant, perquè es vegi fàcilment el que en penseu i perquè es prengui consciència del que aquest problema representa.

Mare nostrum?

A la mar Mediterrània se l'anomena també amb l'expressió llatina "Mare Nostrum", que vol dir: "El nostre mar". Al voltant de les seves costes van nèixer, fa molts segles, grans cultures i civilitzacions. Ara ja fa temps que la contaminació ha arribat a les seves aigües.

El Mediterrani es troba en una situació límit pel que fa a la contaminació. Són molts els factors que hi han contribuït. Pararem atenció només en els següents:

Aquest mar, el mare nostrum, banya una de les zones més densament poblades del planeta. Això suposa que les aigües residuals d'aquests nuclis tan importants de població -urbans i rurals-, van a parar, amb depuració o sense, al seu si. Hem d'afegir també a tot això, la contaminació que porten els rius de terra endins i que hi desemboquen. Tampoc no ens podem pas oblidar d'un altre detall: durant l'època d'estiu, la població mediterrània es veu fortament incrementada per l'arribada de turistes que venen a les seves costes.

Però no es tracta només dels residus domèstics, sinó també dels industrials. Normalment, acostumen a anar junts aquests dos factors, és a dir, a les zones densament poblades, corresponen importants nivells d'industrialització. I, com més indústria, més risc de contaminació.

A més a més, les indústries necessiten transportar els seus productes a d'altres llocs, així com proveir-se de les matèries primeres per a fabricar-los. I una de les possibilitats de fer-ho és pel mar. Parem també atenció en un altre aspecte: un nombre considerable de països productors de petroli es troben, precisament, a prop de la Mediterrània.

Per últim, les característiques geogràfiques del nostre mar no ajuden gaire a la seva depuració. Només té una sortida cap a l'oceà Atlàntic, però aquesta no és prou. D'altra banda, els corrents marins que hi ha no són importants i, per tant, insuficients. Moltes vegades el que fan és estendre més la contaminació, fent-la arribar a d'altres zones diferents d'allà on s'ha produït.

Reflexionem una mica sobre tot el que acabem llegit:

- Subratlleu les idees més importants del text anterior.

- Definiu els següents termes: depuració, aigües residuals, residus domèstics i residus industrials. Us podeu ajudar de llibres de Socials i de diccionaris.

- Expliqueu la manera com el turisme contribueix a augmentar la contaminació del Mediterrani.

- Feu el mateix respecte el transport i el petroli.

- El text exposava alguns factors que contribueixen a la contaminació del Mediterrani. Expliqueu ara sobre què repercuteix la seva contaminació.

- Imagineu diferents solucions possibles a tota aquesta problemàtica. Expliqueu quines iniciatives per part de la comunitat internacional i de la població en particular es podrien dur a terme per salvar el Mare Nostrum d'aquesta situació.

Plany al mar

A continuació et presentem el text d'una cançó d'en J.M. Serrat que es titula "Plany al mar". Escolta-la amb molta atenció:

Bressol de vida, camins de somnis, pont de cultures
(ai, qui ho diria...!)
ha estat el mar.

Mireu-lo fet una claveguera.
Mireu-lo anar i venir sense parar.

Sembla mentida que en el seu ventre es fes la vida.
Ai, qui ho diria sense rubor!
Mireu-lo fet una claveguera
ferit de mort.

De la manera que el desvalisen i l'enverinen,
ai, qui ho diria, que ens dóna el pa!
Mireu-lo fet una claveguera.
Mireu-lo anar i venir sense parar.

On són els savis i els poderosos que s'anomenen
(ai, qui ho diria...!) conservadors?
Mireu-lo fet una claveguera,
ferit de mort.

Quanta abundància, quanta bellesa, quanta energia
(ai, qui ho diria...!) feta malbé.
Per ignorància, per imprudència,
per inconsciència i per mala llet.

Jo que volia que m'enterressin entre la platja
(ai, qui ho diria...!) i el firmament.
I serem nosaltres (ai, qui ho diria...!)
els qui t'enterrem.

T'ha agradat? Ara atura't a pensar un moment:

- Escribeu el que penseu sobre el que ens diu aquesta cançó i sobre el text de l'activitat anterior: la teva opinió entorn de tot això, els sentiments que t'han provocat, algunes idees que de ben segur pots aportar, etc.

En Serrat té una altra cançó, bastant anterior a "Plany al mar", que es titula "Mediterráneo". El to és totalment diferent: fa un cant alegre al Mediterrani, explicant-nos tot el que aquest representa per a ell. Al final de la cançó, expressa el seu desig que l'enterrin "entre la platja i el cel". Després de sentir-la, contesta aquestes qüestions.

"(...) Si un día, para mi mal,
viene a buscarme la parca,
empujad al mar mi barca
con un levant otoñal,
y dejad que el temporal
desguace sus alas blancas.
Y a mí, enterradme sin duelo,
entre la playa y el cielo.

En la ladera de un monte
más alto que el horizonte
quiero tener buena vista.
Mi sombra será camino,
le daré verde a los pinos
y amarillo a la genista.

Cerca del mar, porque yo
nací en el Mediterráneo."

- Compara les dues cançons, especialment les estrofes finals.

- Quina és la relació que tens tu amb la natura?

Només, d'una altra manera

Moltes de les coses que fem al llarg de la jornada i dia rera dia, repercuteixen, de forma directa, sobre el medi ambient, la majoria de les vegades, per perjudicar-lo. Milers de petites accions quotidianes repetides per milions de persones a l'hora poden fer un mal a la natura difícil de remeiar.

Tan sols posant una mica d'interès, atenció i esforç per la nostra part, podem ajudar a disminuir aquesta contaminació. Només, fent el de sempre, però d'una altra manera. I si som moltes les persones que ho fem...

- En aquest exercici heu de pensar què és el que feu habitualment en els apartats que tot seguit us presentem. Després heu d'esbrinar de quina forma podeu fer el mateix, però respectant l'ecologia.

Comencem: Què es pot fer per actuar de forma ecològica...

Amb l'aigua?:

Amb l'electricitat i el gas?:

Amb els vehicles?:

Amb la neteja de casa i de la roba?:

Amb els productes, d'alimentació i en general, que consumim?:

Amb les deixalles?:

- Us heu assabentat de coses que no en sabieu? Intenteu aplicar tot això a la vida de cada dia:

Durant dues setmanes, porteu un registre de les accions ecològiques que heu fet, anotant-les al final del dia. A la setmana següent, observeu si continueu actuant de la mateixa forma. Després d'aquest període, poseu en comú les vostres experiències.

Accions ecològiques

Di.	
Dm.	
Dc.	
Dj.	
Dv.	
Ds.	
Dg.	

- Després de les dues setmanes, heu continuat fent les mateixes

accions? Què en penses de portar a terme cada dia aquestes petites coses?

- Quina és la teva opinió d'aquest exercici?

Estíls de vida

Llegiu la situació que es descriu en aquest diari personal:

"M'he entretingut força estona amb els darrers problemes que presenta el projecte de la fàbrica d'adobar pells situada a la costa; la font principal d'energia que l'ha de moure és, naturalment, d'origen solar: per això em van contractar, és clar. Però com més progresso en la feina, més fosc ho veig tot i m'adono que acabarà malament. Van quedar massa coses penjades a l'hora de redactar els papers. Aquella clàusula que hi van incorporar, aparentment sense mala intenció, ara m'obsessiona. Em fa ballar allò que diu, més o menys, que l'empresa es reserva el dret d'afegir o d'anul·lar algun dels detalls tècnics en benefici de l'ordre intern de la planta industrial. L'ambient empresarial, alguns aspectes que prenen les converses, tot, en general, m'ha alarmat. Suprimir la depuradora representaria, és clar, un benefici per a l'empresa. Un benefici econòmic, evidentment. Però significaria, també, un atemptat -un més!- contra la natura, contra el mar, en aquest cas. Ja ho veurem! Però avui em sento pessimista.

Per altra banda, tinc motius de satisfacció: la collita, per exemple! Fa goig de veure tot com creix! Ja he pogut collir tomàquets i alguna albergínia. L'experiment de regar amb aigua tèbia en ple hivern -en un hivern com aquest, suau, tardoral- i la protecció de l'hort amb uns jocs de plaques solars i miralls ha reeixit i, així, en el mes de desembre, em puc permetre aquests luxes. He hagut de suar i trencar-m'hi el cap, però valia la pena. La terra és agraïda si la tractes bé. I no he usat adobs químics en cap ocasió. El compost, fet de la fermentació de fulles i herbes, amb una barreja d'excrements d'animals -porcs, conills, gallines...-, ha donat un resultat excel·lent després de la fermentació.

L'hort fa bonic, és com una simfonia de colors ben ordenats."

(CARBO, J. (1990; 2ª ed.): Calidoscopi de l'aigua i del sol. Barcelona: La Magrana. Col. L'Esparver, nº 39. pp. 30-31.)

Intenteu analitzar-la:

- Determineu tots els aspectes, positius i negatius envers el medi ambient, que surten al fragment.

- Valoreu la postura de l'empresa, trobant arguments a favor i en contra.

- Què n'opineu de les idees i de l'actitud de la persona protagonista?

- Penseu que actua de forma coherent amb el seu pensament?
Justifiqueu la vostra resposta amb la referència al text.

- Valoreu de quina forma el ser coherent influeix en el respecte al medi ambient.

Ho havies pensat mai?

A l'Àfrica tenen un proverbi que diu el següent:

"La terra no és una herència dels nostres pares, sinó un préstec dels nostres fills."

- Explica detalladament què vol dir.

- Coneixes cap proverbi, dita o expressions nostres que siguin semblants?

- Els proverbis acostumen a tenir una tradició molt antiga. Què és el que en diu aquest de la mentalitat del poble que el va crear?

- De la forma com et sigui més fàcil, expressa les teves idees entorn de la conservació i el respecte al medi natural. Pots inventar-te, per exemple, noves dites, un poema, la lletra d'una cançó, fer un dibuix o una composició amb fotografies, etc.

8

A l'entorn de les dones

A L'ENTORN DE LES DONES

Contingut

L'objectiu d'aquesta unitat és prendre consciència de la possible discriminació que pateixen les dones per raó de gènere, així com dels missatges sexistes que, conscientment o inconscient, de forma oberta o d'amagat, la societat pot transmetre als seus membres.

Per exemplificar i donar concreció a aquest objectiu s'ha pres com a contingut dos àmbits temàtics centrals: en primer lloc i com a nucli basal, la relació de les dones amb el món laboral; en segon, la imatge que d'elles se'n dona a la publicitat.

Del primer tema, s'ha intentat presentar unes reflexions que vinculen l'aspecte laboral amb l'educatiu i el treball domèstic, tot plantejant-ho a nivell personal i com a interrogant. Del segon, s'ha volgut donar un enfocament més pràctic, estimulant l'observació i l'anàlisi personals que duguin a l'elaboració de les pròpies conclusions.

Ambdós continguts haurien de portar al plantejament personal d'aquesta problemàtica, tot arribant a una concepció superadora del clàssic enfrontament entre gèneres, que prengués partit pel concepte global de persona i que es fonamentés en el respecte i en la igualtat.

Activitats

- 1) Una altra veu (**Comprensió crítica**)
- 2) Iguals, però diferents (**Clarificació de valors**)
- 3) Com si res (**Anàlisi de valors**)
- 4) Dona i publicitat (**Comprensió crítica i Clarificació de valors**)
- 5) Situacions típiques? (**Diagnòstic de situació**)
- 6) Més que opinions (**Role-play**)

Una altra veu

(DIBUIX: imatges de dones al llarg de la història)

En aquesta ocasió, volem pensar entorn d'un tema que, durant segles, ni tan sols va existir: l'opinió de les dones, el seu paper com a persones dins una societat, la major part de les vegades, pensada pels i per als homes.

És lògic que en aquestes circumstàncies la situació de les dones fóra sempre de discriminació. En el segle XIX, això va començar a canviar, entre d'altres factors, amb els moviments d'alliberament de les dones, l'accés d'aquestes al món laboral, l'increment d'educació, etc. I, potser també, per l'evolució del pensament i de la cultura.

Ara, al nostre país, les dones es troben, teòricament, en igualtat de drets i d'obligacions. Així s'ha reconegut a la Declaració Universal dels Drets Humans i a les diferents Constitucions. Però, no podem pas pensar que això ja ho és tot, perquè continuen donant-se situacions o circumstàncies de discriminació. Encara hi ha camí per a recórrer. Des de: "Estàs plorant com una nena", fins a: "Els homes a casa fan nosa". Tot això dit bé per ells o per elles. Tant se val, ara.

Segurament, no es tracta tant d'una qüestió de gènere o sexe com d'una qüestió de capacitats: "Vilà ho pot fer o no?", sense posar al davant si "Vilà" és senyora o senyor. Abans de ser homes o dones, som persones que ens complementem i ens podem enriquir amb els nostres punts de vista. El gènere d'una persona no ha de determinar qüestions tan importants com les seves aptituds o possibilitats.

(GOSCINNY, R.-UDERZO, A. (1991): *Astérix. La rosa y la espada*. Barcelona: Grijalbo-Mondadori, pàg. 10).

La realitat és que les dones poden trobar més dificultats en situacions laborals concretes. Per exemple, segurament hauran de treballar més i millor per aconseguir un determinat càrrec directiu. Hi ha més delegats d'agències bancàries que delegades, però hi ha més secretàries d'empresa que secretaris. Per què? Hi ha més dones que treballen en la cura i bellesa del físic que homes, però els grans noms dins l'estilisme i la perruqueria, amb prestigi internacional fins i tot, corresponen als homes. Per què? Les dones s'han despertat tard o no les han deixat despertar abans?

I tot això comença ja amb l'elecció dels estudis i, per tant, del treball. Les carreres de lletres, fins fa poc, eren típicament femenines, i les de ciències, masculines. Això ha canviat ja, però continuen havent estudis on l'alumnat és preferentment nois, per exemple, mecànica i automoció, o noies, per exemple, puericultura.

És a dir, encara hi ha molta desigualtat, tant a nivell educatiu com professional, entre els dos gèneres. La societat -nosaltres-, hem d'anar cap a la igualtat d'ambdós tenint com a principal referència la qüestió de les possibilitats: "Vilà ho pot fer".

Reflexionem sobre el que ens ha dit aquest text:

- Subratlla els paràgrafs que consideris més importants o interessants.
- Sintetitza les idees que han sortit en aquest text.

- Dóna resposta als dos interrogants que hi ha al començament d'aquesta pàgina.

- Explica la idea que som persones abans que nois o noies i comenta-la amb la teva opinió.

Iguals, però diferents

No es pot negar que entre dones i homes hi ha diferències biològiques i psicològiques, si bé no han de ser motiu de cap desigualtat.

Però, això resulta tan clar? Pensem una mica perquè, tal vegada, podem opinar diferent entre el que és ser home o dona, i aleshores en podríem parlar per a conèixer-ho millor. Per a fer-ho, formeu grups només de nois i només de noies:

1) Feu un llistat amb tots els avantatges i desavantatges que pugueu imaginar davant del que representa ser dona:

- Què vol dir ser dona?

-

-

-

2) Ara feu el mateix, però referit als homes:

- Què vol dir ser home?

-

-

-

3) Hi ha cap estudi que no sigui adequat per a les noies o per als nois? En cas afirmatiu, anoteu-els i, en ambdós casos, justifiqueu, tot raonant, la resposta.

4) Ara feu el mateix, però referint-ho en aquesta ocasió als treballs.

La darrera qüestió és doble: Els nois heu de contestar la primera part, i les noies, la segona:

5) Hi ha coses que, socialment, es considera que són pròpies de les dones, i a molta gent no li sembla bé que les facin els nois.

• No obstant això, hi ha algunes d'aquestes coses que us agradaria poder fer?

-
-
-

Hi ha coses que, socialment, es considera que són pròpies dels homes, i a molta gent no li sembla bé que les facin les noies.

• No obstant això, hi ha algunes d'aquestes coses que us agradaria poder fer?

-
-
-

Com si res

Ara farem una activitat un xic diferent i entretinguda. Es tracta de llegir alguns textos per a esbrinar si tenen en compte la veu de les dones. Així, d'entrada, pot semblar quelcom difícil, però et donarem algunes pistes...

- Escolliu un text, que tingui entre una i dues planes d'extensió, d'algun llibre o manual anterior, per exemple, que fos editat entre els anys 1960-1980. Els que us seran més fàcils d'analitzar són els d'història, literatura, ciències naturals i els llibres de contes.

- Heu d'analitzar tant el text com les il·lustracions, per tal de veure si donen el mateix tractament a homes i dones o si, pel contrari, hi ha discriminació per raó de gènere. Per afirmar una cosa o una altre, heu de tenir en compte:

- Nombre de personatges masculins i femenins que surten tant al text com a les il·lustracions.

- Activitats que realitzen uns i altres.

- Qualitats i/o defectes que es refereixen als homes i els de les dones.

- Paraules i expressions que discriminen les dones o les obliden.

Després comenteu la vostra anàlisi:

- Es dona un tractament d'igualtat a les dones i als homes, o no? Justifiqueu amb exemples i raons la vostra conclusió.

- En el cas d'haver contestat en negatiu la pregunta anterior, escolliu un parell d'exemples que considereu com a més significatius i torneu a escriure'ls de forma que no hi hagi discriminació.

Per acabar, llegiu aquesta cita:

"Hi ha que escriure una història de les dones? Durant molt de temps, la pregunta no va tenir cap sentit i ni es va plantejar. Destinades al silenci de la reproducció maternal, a l'ombra del treball domèstic que no és digne ni tan sols de ser explicat, tenen, potser, les dones una història? Element fred d'un món immòbil, són aigua estancada mentre l'home brull i actua: ho deien els antics i tothom ho repeteix."

(Traducció i adaptació de: DUBY, G.-PERROT, M. (Drs.) (1991): Historia de las mujeres en Occidente. Madrid: Altea, Taurus, Alfaguara. Tomo I: La Antigüedad. pàg. 7.)

Dona i publicitat

Moltes vegades, s'ha donat de les dones una semblança o imatge que no és la que correspon. A la publicitat podem trobar molts exemples.

- Escolliu tres anuncis de la televisió i altres tres de la premsa on surtin dones.

- Analitzeu la semblança que fan de les dones, de forma similar al que heu fet a l'activitat anterior amb els llibres:

- Quants personatges masculins i femenins surten?
- Què fa la dona o dones de l'anunci? I què fan els altres personatges, en cas d'haver-ne?

- Què diu la dona/es? I els altres?

- Descriviu, aproximadament, com van vestides, quina actitud sembla que tenen, etc. Feu també el mateix amb la resta de personatges.

- Què us sembla que s'està dient mitjançant les dones dels anuncis que heu analitzat?

- I vosaltres com ho valoreu? Esteu o no d'acord amb aquesta imatge de les dones? Per què?

Situacions típiques?

Tot seguit llegireu dues narracions que expressen punts de vista diferents al voltant de la difícil relació entre el treball professional i el domèstic.

• Situació I:

Berta, un cop acabats els seus estudis, va estar treballant durant tres anys. Ara viu amb en Francesc, que va estudiar el mateix que ella. Per exigències del treball d'en Francesc, es van traslladar a un poble i Berta va deixar, de forma lliure i convençuda, la seva feina perquè la d'ell era millor.

Ara es dedica al treball domèstic i, de tant en tant, ajuda a en Francesc. Quan ell és a casa, Berta no li deixa que faci res: "Aquesta és la meva feina i tu només has de descansar. T'ho haig de tenir tot bé i preparat, perquè ja treballes prou a fora." Ni tan sols deixa que despari la taula mentre ella fa una altra cosa.

• Situació II:

En Marc i l'Alba són una parella de joves. Una vegada, comentant el problema del treball domèstic i el professional, en Marc optava per a compaginar-ho entre els dos, però l'Alba li va dir:

"No, perquè sempre passa que un dels dos, generalment la dona, fa més que l'altre. Quan jo treballi fora, serà per arribar a casa i no haver de fer res. Ja estic cansada de veure com la meva mare, malgrat tenir un treball, i jo ens ocupem més de les coses de casa que no pas el meu pare i el meu germà. "Vosaltres ho feu millor -diuen-. En sabeu més i acabeu abans." Sempre passa igual. Sembla que les dones tinguem un gen o dos o quaranta, especialitzats en les tasques domèstiques..."

Ara contesteu aquestes qüestions:

- Trobeu totes les justificacions que s'us acudeixin a la realitat que la dona s'hagi encarregat, al llarg del temps i a la majoria de les cultures, a portar, tota sola, la casa i la família. Després expliqueu la vostra opinió respecte a aquest fet.

- Esteu d'acord amb l'opinió de l'Alba, respecte a que normalment la dona es carrega més amb la feina de casa malgrat treballi també fora? Per què?

- Si la dona no treballa fora de casa, ha de portar ella sola el treball domèstic, tal i com pensa la Berta? Per què sí o per què no?

Més que opinions

Sobre la situació de la dona a la societat s'ha escrit i parlat molt i, segurament, s'hi continuarà. D'opinions n'hi ha de tots colors, com es diu. Intentem reflectir-ne algunes:

Una tarda, un grup de nois i de noies està parlant. Algú ha encetat el tema de la dona, el masclisme, la igualtat... Aquests són els protagonistes:

• **Joaquim**: No creu que sigui masclista o sexista, com ara diuen... És que veu molt clar que hi ha coses que les dones no poden fer. El posa nerviós que les noies s'encaparrin tant, amb tot això. Es pensen que ser iguals és fer el mateix que els nois i aleshores, a jugar a futbol! Poden tal vegada treballar de paletes? Que, potser, n'hi ha moltes mecàniques? Això vol dir alguna cosa, no? Però si la majoria no saben canviar una roda del cotxe... Llavors sí que són amables per demanar ajut a un home...

• **Laia**: És molt radical en les seves opinions i sempre que parla, posa molta vehemència en el que diu. Pel que fa a aquest tema, està totalment a favor de la igualtat entre els gèneres. Les dones poden desenvolupar les mateixes ocupacions que els homes. I recalca: les mateixes . Potser en algunes coses no tindran tanta força, però en unes altres demostren estar més capacitades que molts homes. El que passa és que els seus companys són tots uns masclistes...

• **Toni**: Està a favor de la igualtat entre home i dona i així ho ha defensat sempre davant dels seus amics, quan han parlat a propòsit d'alguns petits problemes que els han passat al grup. Però ara pensa que tot això s'ha exagerat bastant, fins arribar al punt que s'ha d'anar amb molt de compte en el que es diu o es deixa de dir, perquè a la mínima algú se't tira al damunt i et titlla de masclista. De fet, li fa por dir-ho, però creu que s'ha passat a la situació contrària, i que els homes estan, per dir-ho una mica gros, discriminats.

• **Natàlia**: La veritat és que no havia pensat gaire en aquest tema, fins que un dia va sentir la Laia i altres noies parlant-ne. Des d'aleshores s'ha convertit totalment a la defensa dels drets de les dones, però de vegades comença a pensar coses, no ho acaba de veure del tot clar, i això li preocupa. Pensa que no n'hi ha per tant i que algunes vegades fan un gra massa. Creu que la igualtat no és voler les mateixes coses que els homes, perquè som diferents, oi? El que ha de ser igual és el tracte, les condicions.

- Representeu el diàleg que tindran aquests personatges, tenint en compte que al final heu d'arribar a una conclusió acceptada pels quatre. Recordeu també que heu recolzar els comentaris que intercanvieu amb raons i arguments.

- Quina és la teva opinió sobre la situació actual de les dones?

- En què consisteix la igualtat entre dona i home? Elabora un llistat amb tot el que això significa:

• Que dones i homes són iguals vol dir...

-

-

-

-

-

Una altra realitat

Organització de la vida en comú. 7è. (12-14 anys)

9

Una altra realitat

UNA ALTRA REALITAT

Contingut

L'objectiu d'aquest crèdit és introduir la reflexió entorn de la problemàtica del subdesenvolupament en el món actual, concretada en els següents processos: Aproximar-se a la problemàtica que afecta al conjunt dels països en vies de desenvolupament; comprendre l'amplitud del problema i de la responsabilitat, individual i col·lectiva, envers aquest; transferir l'anàlisi a situacions de pobresa del propi entorn; prendre consciència, també a nivell col·lectiu i individual, de la necessitat d'adoptar una actitud de col·laboració, i desenvolupar actituds de compromís actiu davant d'aquesta mena de situacions.

El contingut informatiu que es presenta, però, és mínim. Es limita a casos concrets i a aquells aspectes que provenen de l'aportació reflexiva des de l'ètica. De tot això es desprèn que s'ha intentat subratllar al llarg d'aquesta proposta, el seu contingut actitudinal i de valors consensuats, concretat en els següents: col·laboració, igualtat, respecte i solidaritat.

Activitats

- 1) Subdesenvolupament: És el nostre món? (**Comprensió crítica**)
- 2) La seva veu (**Comprensió crítica i diagnòstic de situació**)
- 3) Algunes coses per a pensar (**Exercici auto-expressiu**)
- 4) El que podem fer (**Anàlisi d'alternatives**)
- 5) Protagonistes (**Role-model**)
- 6) Això és solidaritat (**Construcció conceptual**)

Subdesenvolupament: És el nostre món?

(DIBUIX: un paisatge verd i fèrtil que es reflecteix en un mirall donant-ne un altre de sec i eixut)

Llegeix i reflexiona sobre el que es diu en aquest text:

Estem molt acostumats, segurament massa, a sentir notícies i veure imatges del que han anomenat "tercer món" o "països en desenvolupament". Normalment, totes elles tenen en comú el dramatisme i el patiment: fam, malalties, guerres, catàstrofes naturals...

D'aquesta manera, es pot córrer el perill que tan sols pensem en el sofriment de persones com nosaltres, o bé que, durant uns moments, sentim pena, ràbia, impotència, resignació... Però això no és tota la realitat.

Sí revissem la història, ens adonarem que aquests països van ésser colonitzats per estats europeus, dels quals es van independitzar abans o després. És cert que l'explotació a la qual van estar sotmesos durant el temps d'aquesta colonització, determinà de forma considerable llur situació econòmica actual. Però, tot això torna a no ser suficient.

Una cara de la realitat és que ara, en aquest moment, hi ha persones que no gaudeixen d'unes condicions mínimes de vida i que no tenen cap garantia que això canviï, ni tan sols en un futur llunyà. L'altra cara és que nosaltres, els qui vivim en els anomenats "països desenvolupats", no ens podem quedar amb les mans creuades. Tothom, una realitat i una altra, hem de treballar i de cooperar, però sense paternalismes, perquè, senzillament, és just.

Contesteu les següents preguntes:

a) Expliqueu el significat de la idea que es troba al darrer paràgraf, respecte a que és just que tothom participem i col.laborem perquè totes les persones tinguin una vida digna.

b) Què s'entén per "vida digna"? Quines són aquestes condicions

mínimes de vida?

c) Perquè, de vegades -a la premsa, a la televisió, al carrer...-, es tracta com a inferiors els països en desenvolupament?

d) Escriviu realitats que se semblen a aquesta problemàtica del subdesenvolupament i altres exemples que s'hi contradueixen, és a dir, que toquen amb aquest problema.

e) Per quines raons creieu que no s'ha solucionat encara aquest problema?

f) De la forma que més us agradi o us resulti més fàcil -redacció, dibuix, collage de fotografies, etc.-, expliqueu la vostra opinió respecte la problemàtica del subdesenvolupament.

La seva veu

Ara llegireu un fragment del document que la Delegació Indígena Unitària de Guatemala va fer arribar a la VI Sessió del Grup de Treball de l'O.N.U. sobre poblacions indígenes. Porta la data del 10 d'agost de 1988:

"Fa cinc-cents anys, els primers europeus començaren a arribar a les nostres terres que ells en dirien Amèrica. El que hagués pogut conduir a un ric intercanvi entre cultures diferents, acabà en tot el contrari.

Al llarg de cinc segles, hem estat les víctimes d'una expansió colonialista que ens va sotmetre a un genocidi brutal. En l'aspecte econòmic, el saqueig dels nostres recursos i el rovari del fruit del nostre treball van permetre que les potències europees d'aquell temps, a l'igual que els països industrialitzats capitalistes en l'actualitat, desenvoluparen llurs propis països a càrrec de la pobresa i el subdesenvolupament dels nostres pobles.

Els opressors ens van exigir obeir lleis alienes, sense prendre acords amb nosaltres. Ens van imposar un sistema jurídic que defensa els poderosos, que castiga, discrimina i mata els oprimits, en comptes de corregir i restablir l'harmonia social. Ens varen imposar un sistema educatiu que formenta l'individualisme, l'egoisme i la competència d'uns contra altres, en comptes de la col.laboració i la solidaritat. Mai no van tenir en compte el nostre pensament, la nostra cultura i la nostra història."

(En castellà, a l'original)

Analitzeu les següents qüestions:

a) Ajudant-vos d'un diccionari i altres manuals, definiu el significat de "colonialisme", "genocidi", "sistema jurídic", "sistema educatiu" i "harmonia social".

b) Cerqueu informació sobre les conseqüències de la colonització o colonialisme de forma general (per exemple, als continents americà, africà i asiàtic). Sintetitzeu-la subratllant el que considereu informació principal.

c) Distribuïu després aquest material en aspectes positius i negatius de la colonització.

d) Un cop feta aquesta divisió, expliqueu la vostra valoració personal entorn del fet històric del colonialisme.

e) Escriviu unes línies intentant respondre el fragment que heu llegit al principi.

Algunes coses per a pensar

El que llegiràs a continuació es basa en la realitat. Es poden trobar, d'iguals o molt semblants, a la premsa.

"La reconstrucció de 1.300 vivendes, assolades per un cicló, del districte de Nallores (Índia) ascendeix a 6.893.875 pts."

"Un dúplex de quatre habitacions, amb dos banys complets i bons acabats, situat a la zona alta d'una ciutat com Barcelona o Madrid, pot costar entorn d'uns 89.000.000 pts."

"L'equipament d'un hospital per a cremades a la població d'Assiut (Egipte) costa 4.360.000 pts."

"El senyor K. va oferir anit una festa d'estiu als seus amics. Calcula que es va gastar uns set milions de pessetes."

"El 20% dels infants menors de quinze anys viuen en condicions difícils a conseqüència de les guerres, malalties, pobresa, manca de família i desastres naturals."

"El noi J.S., de setze anys d'edat, va haver de rebre assistència mèdica urgent. Des de fa uns dies, es negava a menjar per a obligar els pares a que li compressin una moto."

(Recull de notícies extretes de [El País](#), [La Vanguardia](#), [Manos Unidas](#) i [Noticias del Unicef](#).)

Reflexiona un moment sobre tot això.

- Què has sentit després de llegir aquesta mena de notícies?

- Escribeu el que pensis sobre tot això, sobre aquestes incoherències. Què t'agradaria que passés?

El que podem fer

Tot seguit us presentem un conjunt d'accions que es poden dur a terme per trobar solucions a la problemàtica del subdesenvolupament. Es tracta d'alternatives molt diferents en funció de qui ho pot portar a terme.

1.- Els països més rics i industrialitzats donen una part del seu presupost als països en desenvolupament.

2.- M'interesso per conèixer què és el que es fa al meu barri o al meu poble o ciutat sobre el problema del subdesenvolupament.

3.- Els països més rics i industrialitzats aporten eines i personal especialitzat per a treballar amb les persones dels països en desenvolupament.

4.- M'informo dels problemes que afecten al conjunt d'aquests països.

5.- Les indústries dediquen una part dels seus excedents als països del tercer món.

6.- Informo als demés dels problemes del subdesenvolupament i de les accions que es fan per a col.laborar-hi.

7.- Participo en aquelles accions que puc.

8.- Els mitjans de comunicació divulguen un manifest en contra d'accions i actituds racistes i de discriminació.

9.- Una persona molt rica fa un donatiu de "X" milions a un país del tercer món.

10.- Organitzo una activitat de col.laboració amb la escola "X" d'un país africà.

Aprofundim una mica més sobre tot això:

- Reflexioneu sobre cadascuna d'aquestes propostes, explicant la valoració que en feu.

- Com les ordenaríeu, començant per la que considereu més positiva?

- Què penseu que tindran més conseqüències: Les accions a nivells d'estats i persones poderoses o les accions i actituds de gent com nosaltres?
Per què?

Protagonistes

Són moltes les persones que, d'un manera o d'una altra, han col.laborat i col.laboren amb els països en desenvolupament. Aquí ens referirem a una persona en concret que és molt important. Potser ja hauràs endevinat de qui es tracta: és la mare Teresa de Calcuta.

a) Cerqueu informació sobre la vida de la mare Teresa de Calcuta. Intenteu fer-vos també amb alguna fotografia seva.

b) Analitzeu la informació que hagi trobat, subratllant el que és més important o significatiu i esquematitzant els fets més característics de la tasca que desenvolupa.

c) Poseu en comú tota la informació.

g) Prepareu una exposició al col·legi amb tota la informació que heu trobat.

Això és solidaritat

Hi ha gent que pensa que la solidaritat en el nostre món és fonamental. Per a aquestes persones, la solidaritat és un valor. Pensem una mica en tot el que vol dir.

- **Exemples:**

- Escriviu fets i situacions on sigui important que les persones tinguin una conducta solidària.

- Per què alguna gent es pot oposar a què hi hagi solidaritat?

- Quines persones han estat exemples de persones solidàries?

- **Conseqüències:**

- Quines conductes es tenen quan s'és solidari/a.

- Si hi hagués solidaritat a tot el món, què passaria?

- Va sempre bé que hi hagi solidaritat?

- **Sinònims:**

- Quines paraules volen dir quasi el mateix que solidaritat?

- Amb quins altres conceptes podem relacionar la solidaritat?

• Antònims:

- Quines paraules són les contràries a solidaritat?

- Què passaria si no hi hagués gens de solidaritat al món?

• Definició:

- Expliqueu ara, de la forma més clara i completa possible, què vol dir ser solidari/a o solidaritat.

- Voleu que la solidaritat sigui també un valor per a vosaltres? Què podríeu fer, en cas afirmatiu, per a tenir una conducta solidària?

10

Drets Humans: necessitat i realitat

DRETS HUMANS: NECESSITAT I REALITAT

Contingut

L'objectiu darrer d'aquesta unitat és possibilitar la reflexió a l'entorn del caràcter de necessitat i d'universalitat del que es recull a la Declaració Universal dels Drets Humans, així com l'aprofundiment en una selecció del seu contingut, concretament, els articles 15, 17 i 18.

Per a estructurar la unitat, s'han distingit tres nivells de reflexió. Per una part, una breu aproximació a l'origen i finalitat de la Declaració que serveixi per a centrar i, al mateix temps, ampliar el tema. En segon lloc, el treball a partir dels tres articles esmentats, que fan referència al dret a la nacionalitat, a la propietat i a la llibertat de pensament. Finalment, s'ha procurat la contextualització dels articles analitzats en la situació actual, així com llur traducció equivalent i transferència pel que fa a l'àmbit d'acció personal.

L'activitat que es demana a l'alumne/a gira a l'entorn de dos nivells especialment. Per una banda, es tracta d'un treball bàsicament intel·lectual, reflexiu i crític. Des d'aquesta perspectiva és com s'intenta abarcar tant el contingut de la Declaració com l'anàlisi de la realitat en referència a aquell. Però també s'ha intentat estimular la reflexió auto-crítica, és a dir, la contextualització i correspondència d'aquests drets a la vida quotidiana, tot clarificant les opinions i els valors que hi ha al darrera de les maneres de pensar i de fer personals, per a, d'aquesta forma, motivar la introducció dels canvis que es considerin adients per tal d'aconseguir la forma de ser que es desitja.

Activitats

- 1) A l'entorn dels drets humans (**Comprensió crítica**)
- 2) Quan hi ha punts de vista diferents (**Comprensió crítica**)
- 3) Què vol dir "dret a la nacionalitat"? (**Construcció conceptual**)
- 4) La propietat també és un dret (**Dilema moral**)
- 5) Llibertat (**Clarificació de valors i construcció conceptual**)
- 6) A més... (**Exercici reflexiu col·lectiu**)

A l'entorn dels drets humans

(DIBUIX: Una balança en equil.libri)

Segurament, haureu llegit i comentat en alguna altra ocasió la Declaració Universal dels Drets Humans. Tal vegada, ja coneixeu la seva història, el seus origen i finalitat, però, de totes formes, aquí us els resumirem. Amb l'objectiu de garantir la pau mundial i que mai no tornessin a succeir desastres com les dues guerres mundials de la primera meitat del segle XX, es va crear l'Organització de les Nacions Unides (O.N.U.), la qual havia tingut com a precedent la Societat de Nacions. Aquesta s'havia constituït, després de la primera guerra mundial, amb objectius molt semblants als de les Nacions Unides, però la Societat de Nacions va fracassar donat que no va poder evitar el segon gran conflicte internacional.

La O.N.U. intenta garantir la pau entre les nacions, juntament amb el respecte als drets humans, relacionant tota aquesta tasca amb el progrés econòmic i social de tots els pobles i nacions. Perquè aquesta idea dels drets humans fora més concreta, varen crear una comissió que havia de redactar-los i explicar-los. El 10 de desembre de 1948 s'aprovà per unanimitat la Declaració Universal dels Drets Humans.

Amb l'expressió "drets humans" es recullen dues idees principals. Per una banda, es tracta de drets que venen fonamentats pel fet de ser persones. Això vol dir que és aquesta condició, la condició d'éssers humans, la que porta ímplicits tot aquest conjunt de drets. És el que també s'anomena "dignitat de la persona". D'altra banda, aquests drets es beneficien del poder de la llei. Els sistemes legals precisament haurien de garantir aquests drets naturals, que tenim perquè som persones. Malhauradament, a la història tenim molts exemples d'incompliment d'aquests drets, de negació de la dignitat a persones i pobles.

I, malhauradament també, no cal anar-se molt lluny en el temps per a trobar-ne d'aquests exemples. Ara, en aquests moments, s'estan produint situacions que atempten contra els drets humans. "Aleshores -podreu pensar-, si no es compleixen, per què continuar amb tot aquest treball?" La veritat és que hi ha moltes coses que no es compleixen, però que no per aquest motiu deixen de ser necessàries i importants. Per exemple, segurament alguna vegada haureu pensat que no heu de fer tal cosa, però, en canvi, ho heu fet. I això no vol dir que el que heu fet, ja estigui bé i que ho hagi de seguir fent sempre, veritat?

Amb aquest tema passa el mateix: que no es compleixin els drets humans no vol dir que aquest treball i aquesta intenció no serveixin per a res. Ans al contrari. Això ha d'esdevenir l'estímul per a denunciar aquestes realitats i per a treballar per al compliment d'aquests drets. Els drets humans no són només una necessitat, sinó una obligació: han de ser realitat.

Llegiu, per acabar, aquests versos del poema "¿Y a qué he venido?" de León Felipe:

¡Ah, sí!
He venido a ver el pájaro en la jaula
y al juez metiendo prisa con su vara
a los que construyen rejas,
a los que construyen cerrojos,
a los que construyen alambradas
y a los que pegan vidrios verdes en lo alto
de las gruesas tapias.

Pero he venido también a ver
a los que tejen cables y maromas largas,
a los que rompen los rosarios y los empalman después
unos con otros para que no se muerda la cola la plegaria...
y a los que construyen canales
y a los que construyen escalas (...)."

(FELIPE, L. (1977, 8ª ed.): Antología rota. Buenos Aires: Losada. pàg. 177)

Ara contesteu aquestes qüestions:

- Expliqueu què vol dir "dret", "humà", "universal", "necessari" i "obligació", tenint com a punt de referència la Declaració dels Drets Humans.

- Busqueu exemples a la història on, d'una manera o d'una altra, no s'hagin respectat els drets humans.

- Feu el mateix amb els diaris, amb notícies actuals, i expliqueu en quins punts aquests casos no respecten la Declaració Universal dels Drets Humans.

- Expliqueu, amb les vostres paraules, el significat dels versos de León Felipe que heu llegit i com es relacionen amb els drets humans.

Aquí treballarem només tres dels drets que es recullen a la Declaració Universal dels Drets Humans. Aquests són els articles 15, 17 i 18, que es refereixen, respectivament, al dret a la nacionalitat, a la propietat i a la llibertat de pensament.

Quan hi ha punts de vista diferents

Una vegada, un geni es va aparèixer a un rei per a concedir-li, naturalment, un desig. Aquest li va demanar ser rei d'un país molt gran. Però el geni ho va entendre malament i va fer que totes les persones d'aquell país s'engreixessin... Desfet el malentès, tornà a intentar-ho. Aleshores, la gent envellia molt... Fins que va tornar a aparèixer el geni, per tercera vegada, i llavors...

"-Demana el que vulguis i t'ho concediré -li va dir encara, i el rei va fer un últim esforç per explicar-se. Tenia un país petit: un castell i una ciutat, un parell de pobles, un riu que els travessava i una estesa de camps.

-Vull ser rei d'un gran país, tan gran com jo vulguí -va dir, i se'n va anar a dormir prometent-se seriosament que era l'última vegada que ho demanava.

L'endemà va saltar del llit, va fer un parell d'exercicis gimnàstics i va mirar-se al mirall. Res d'estrany. Tot era com sempre. Llavors va acostar-se al finestral de la cambra i va contemplar el país que havia vist tota la vida -el castell i la ciutat, els pobles, el riu, l'estesa de camps- i un bosc espès que no havia vist mai. El rei va cridar tot seguit el seu conseller.

-Aneu a veure corrents si aquell bosc és nostre! -va manar.

El bosc era seu, sí. Passat el bosc hi havia la frontera de sempre, amb els seus soldats fent guàrdia. Aquella mateixa tarda el rei ja s'hi va passejar i quan l'endemà al matí, de dalt la torre estant, va poder veure allà al lluny el guspireig sota el sol de les aigües d'un llac que també era seu, el rei es va sentir immensament feliç.

I van anar passant els dies i, avui un tossal i demà una plana, el país es va anar engrandint. Els caçadors trobaven sempre nous paratges, els pagesos nous camps, els carboners nous alzinars. Si algun dels nous territoris no acabava de fer el pes o resultava poblat per alguna fera de mal tracte, el rei feia córrer com qui vol la ratlla fronterera i regalava generosament aquell tros al seu veí.

Cada dia en fer-se clar, els missatgers del rei sortien als quatre punts cardinals i rellevant-se els uns als altres retornaven al vespre al castell i contaven el que havien vist. Els cartògrafs de la cort no donaven a l'abast i cada vespre ensenyaven per a satisfacció del rei, un mapa més gros i apedaçat.

El monarca recorria satisfet les noves contrades. Travessava camins, prats i pujols pensant que el seu regne seria el més gran que mai s'hagués conegut. Escampades per muntanyes i valls, sorgien també noves viles i el rei n'era informat cada dia:

-Avui una vall, Majestat, i cent súbdits.

-Avui una muntanya, senyor, i un ermità.

El rei s'apressava a visitar-los. Cada cop havia d'allunyar-se més del seu castell, cada cop el viatge era més llarg.

Un dia, el rei va fer entrada en una nova vila i els vilatans el van rebre i saludar en una llengua estranya que el monarca no havia sentit mai. Tampoc ells coneixien la llengua del rei i no van saber què dir-se. Aquell fet imprevisit el va desconcertar. Eren els seus súbdits i els va voler omplir de regals i privilegis, però va marxar sense entendre'ls.

I aquell país petit va continuar creixent i creixent i va arribar el dia que, des del cim de la muntanya més alta, el rei va mirar al seu voltant: la ratlla de l'horitzó no abastava ja el seu país, que es perdia més enllà sense que en pogués veure la fi. Ara ja no havia trepitjat totes les terres i tampoc els seus habitants no el coneixien. Als pobles més allunyats, el rei era un home desconegut i llegendari.

Fins que un vespre un misstager va arribar al castell. Anava polsós i baldat pels dies de camí que havia fet. Va demanar pel rei i va fer-li saber que alguns dels pobles més allunyats s'havien rebel·lat contra ell, havien proclamat un nou rei i havien fet fora tots els seus administradors. El monarca, enfurismat, va aplegar el seu exèrcit. Però els soldats no van volen defensar unes terres que no sentien seves i van negar-se a obeir.

Va ser llavors que, per primera vegada, el rei es va sentir sol en la immensitat del seu país, perdut entre els seus aiguamolls i serralades, i va desitjar que el seu regne no cresqués més. Els soldats es negaven a seguir-lo i no li va quedar més remei que abaixar el cap. Sense atrevir-se a prendre cap decisió, el rei es va tancar al castell per esquivar el neguit que el dominava.

Mestrestant, l'exemple d'aquella rebel·lió es va anar estenent. Arreu del territori els pobles es van triar els seus governants i van marcar noves fronteres. Aquell gran país es va anar empetitint ara a poc a poc, i a la fi va quedar reduït altra vegada a l'antic reialme.

Llavors, els seus habitants, cansats que el país s'engreixés, s'envellís o cresqués a mercè dels capricis reials, van anar a trobar Sa Majestat i li van dir que només seria rei si complia una condició: que no anirien més de corcoll ni es veurien exposats a cap més perill; si mai, doncs, podia tornar a desitjar alguna cosa, la decisió la prendrien entre tots.

Això ho van acordar. I a partir de llavors van viure en pau i tranquil·litat. I quan un dia, al cap de poc temps, el rei va poder demanar un nou desig, el que volgués, que li seria concedit, el rei va consultar el seu poble i van decidir entre tots què demanaven.

Una altra cosa és que, tot i que no va ser greu, tampoc llavors no van

encertar."

(COMELLES, S. (1989): El desembre congelat. "El país que es va fer gran", Barcelona: La Magrana. Col. L'Esparver, 76. pp. 57-62.)

És divertit, oi? Però passem ara a reflexionar sobre aquest conte:

- Quines són les idees principals que en podem treure d'aquesta història? Justifiqueu-les fent referència al text.

- Relacioneu el conte amb els tres articles de la Declaració Universal dels Drets Humans que treballarem en aquesta unitat, tot explicant aquesta connexió.

- Classifiqueu els tres drets anteriorment esmentats, per ordre d'importància. Expliqueu també la raó de la vostra classificació.

Què vol dir "dret a la nacionalitat"?

L'Article 15 de la Declaració Universal dels Drets Humans estableix:

1. Tot individu té dret a una nacionalitat.
2. Ningú no pot ésser privat arbitràriament de la seva nacionalitat ni del dret a canviar de nacionalitat.

Pensem en el significat d'aquest article:

- Intenteu diferenciar entre nació i estat, tot escrivint alguns exemples.

- Imagineu en què ens beneficia el tenir una nacionalitat. Penseu des de coses més personals, com el lloc on es viu, fins a coses més abstractes, com les lleis. Amb altres paraules: Què us passaria no no fossiu ciutadans d'enlloc?

- Expliqueu el significat de l'adverbi "arbitràriament", que podeu trobar al segon punt d'aquest article.

A pròposit d'aquest article:

Hi ha persones que es veuen obligades a marxar del seu país per raons polítiques, ideològiques, econòmiques... Pensem ara en els dos primers casos, si bé moltes vegades es donen alhora. Pensem en aquella gent que

fug del seu país perquè ha estat invaït per un altre o perquè els persegueixen en pensar de forma diferent. No poden tornar-hi perquè els esperen unes condicions de vida difícils, sinó denigrants. Van a un altre país que els pot acollir o no. En aquest darrer cas, els repatriaran, els retornaran un altre cop a casa seva. En el primer supòsit, poden demanar refugi o asil polític al país que els ha acollit. Aquest els hi pot donar o no. És, en qualsevol cas, una existència molt dura i difícil.

Reflexionem sobre el problema de l'exili:

- Coneixeu cap situació actual en referència a aquest tema? Expliqueu-la, buscant informació, si ho necessiteu, en els mitjans de comunicació.

- Quines mesures s'han pres, a nivell polític i internacional, per a garantir la dignitat d'aquestes persones que es troben en la situació d'exili? Llegiu també al respecte els articles 3, 5, 13, 14 i 28 de la Declaració Universal dels Drets Humans.

- I nosaltres? Quines coses creieu que podríem fer per a defensar el dret d'aquestes persones?

Llegiu, per acabar, aquests versos de León Felipe:

"Huyen. Se ve que huyen
vueltas de espaldas a la tierra.
Nosotros no hemos visto todavía
los ojos de una estrella. (...)"

(FELIPE, L. Op. cit. pàg. 25.)

La propietat també és un dret

L'Article 17 de la Declaració estableix el dret a la propietat.

Diu així:

1. Tota persona, individualment i col·lectivament, té dret a la propietat.
2. Ningú no pot ésser privat arbitràriament de la seva propietat.

Anem a imaginar una situació difícil:

Hi ha un petit poble els habitants del qual tenen com a principal ocupació laboral l'agricultura, però no són els propietaris dels camps que conreen. Aquests pertanyen a unes altres persones, que recentment han venut les terres a una potent empresa que s'hi instal·larà tan aviat com sigui possible. Per tant, la majoria de la gent d'aquell poble s'ha quedat sense treball. S'han reunit per estudiar llur situació i una de les mesures que van prendre va ser parlar amb l'equip directiu de la nova empresa, per tal de veure si hi podrien donar-los feina, però només poden oferir molt pocs llocs de treball.

A prop del poble hi ha uns altres terrenys que, malgrat ser propietat privada, mai no han estat treballats. No recorden haver vist ningú per allí. No hi ha cap casa ni tampoc han estat mai conreats. Han pensat en entrar en aquesta propietat i començar a treballar la terra, com si fos seva, defensant-la com al seu mitjà de treball.

- Què haurien de fer aquestes persones i per què?

- Tenen dret a defensar aquells terrenys com si fossin seus? Per què?

- Tu també tens coses. Tens, per dir-ho així, propietats. Què significa això per a tu? Quina importància li dones? Justifica la teva resposta.

Llibertat

Aquesta paraula és força suggeridora. És el tema de moltes obres literàries i composicions musicals. Es simbolitza en escultures, pintures, monuments... Però, per damunt de tot, és un dret fonamental de la persona. Així ho expressa l'article 18:

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret comporta la llibertat de canviar de religió o de convicció i la de manifestar-les individualment o en comú, en públic i en privat, mitjançant l'ensenyament, la predicació, el culte i l'acompliment de ritus.

- Reflexiona un moment i descriu exemples que es relacionin amb aquestes tres llibertats: de pensament, consciència i de religió.

- Coneixes algunes persones o associacions que s'hagin destacat per la defensa d'alguna d'aquestes llibertats? Escribeu els seus noms, així com la tasca que van realitzar o que realitzen.

- Què necessitaria el món, a més de llibertat, perquè la vida en ell fos perfecta, sense problemes? Justifica la teva resposta.

- Completa aquesta frase: Jo sóc lliure quan ...

-

-

-

-

- Ara imagina com pots respectar aquestes llibertats a la teva vida: en les relacions amb els amics i amigues, a classe, amb la família, amb la gent en general... Descriu situacions molt concretes.

- Fes la teva definició de "llibertat": Què representa per a tu?

A més...

Aquí heu pogut reflexionar una mica entorn de la Declaració Universal dels Drets Humans i alguns dels seus articles. Intenteu, ara, sintetitzar les vostres idees i opinions sobre això de la forma el més creativa possible.

Per aconseguir-ho, completeu les frases següents:

• Els drets humans són .....

-

-

-

• El contrari dels drets humans és .....

-

-

-

• Aquestes paraules també volen dir drets humans: .....

-

-

-

• Explica què vol dir aquesta frase: "Darrera dels drets humans, hi ha la gent".

INDICACIONS PER AL PROFESSORAT

LA GENT DEL MEU GRUP I L'ALTRA

Contingut

Aquest crèdit vol assolir l'objectiu de la presa de consciència del què és un grup i del que implica hi pertànyer, així com la comprensió i acceptació d'aquelles normes de convivència que permeten regular la vida dels grups, tot conservant, però, la pròpia autonomia. Això implica ser conscient de les pròpies accions i actituds en les relacions interpersonals; respectar i valorar la pròpia personalitat i la dels altres; i desenvolupar actituds de comprensió, recerca de solucions i col.laboració davant de possibles conflictes en la relació entre iguals.

Els continguts a treballar parteixen del grup d'amics com a tema central. A partir d'aquest, s'intenta aprofundir en la relació entre grups diferents, exemplificant alguns problemes que hi poden sorgir. Del concepte de pertinença a un grup i de la relació inter-grups, es fa sortir l'idea de la persona que no hi pertany a cap en concret, per arribar, des d'aquí, a la possible marginació d'alguns companys/es.

Els temes de l'elecció dels amics/gues, el concepte d'amistat, la comparació amb els altres, l'exclusivitat dels amics, etc. són altres alternatives de treball, que, potser, sortin durant els diàlegs a classe o entorn de les quals es poden plantejar noves activitats. A aquest respecte és especialment interessant subratllar la idea de l'autonomia i la pròpia personalitat davant de certes pressions de grup, per tal d'equilibrar possibles malinterpretacions que redundin en benefici d'aquell.

Per a dur a terme aquest treball és necessari que es reflexionin i s'adoptin les diferents perspectives i opinions que hi poden haver davant d'un mateix conflicte -un cop coneguda la valoració personal-, per tal d'emetre un judici que integri al màxim les anteriors perspectives. Ensenms resulta també molt adient que el professor o la professora posin de relleu la importància de ser i obrar coherentment amb el que s'ha reflexionat i valorat, en aquesta ocasió especialment referit a la convivència diària de la relació entre iguals, però estimulant al mateix temps la transferència a la resta d'àmbits.

L'amistat s'hi troba latent en tota aquesta unitat concretada en algunes característiques com ara el respecte als altres companys/es, sense discriminacions de cap tipus (p.e. intel.ligència, extroversió, etc.); el concepte

de companyerisme com a manera òptima de relacionar-se amb els iguals; la idea de cooperació davant d'un mateix projecte, treball o conflicte..., en definitiva, l'amistat com a valor.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot treballar dins les àrees de Ciències de la Naturalesa i Ciències Socials, així com en l'espai horari dedicat a tutoria. Igualment, permet assolir objectius referits a la participació i a la col.laboració en tasques de grup presents també en d'altres àrees (Educació Física, Tecnologia, Música i Religió, especialment).

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

3. Sistematització del treball en les ciències experimentals.

3.3. Valoració de l'enriquiment personal i col.lectiu que representa el treball en grup.

Àrea de Ciències Socials:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de les pautes de conducta per a la convivència i l'estudi.

1.3. Actitud participativa, responsable i de col.laboració.

Activitats

1) Com ens relacionem? (Comprensió crítica)

S'aconsella fer una primera lectura del text de forma col.lectiva, aclarant alguns conceptes i preguntes. Aquestes haurien de ser contestades de forma individual, si bé es pot optar també per fer-lo en petit grup o de forma col.lectiva amb tota la classe. És molt adient acabar aquesta activitat amb un comentari general amb tots els/les alumnes. La pregunta quarta -esquema de les relacions dins el grup-classe- necessita d'una explicació més acurada, per a la qual és molt convenient que s'utilitzi algun altre exemple i es faci amb el suport de la pissarra. La part final -exercici d'auto-regulació- s'ha de plantejar de forma optativa i individual, si bé el tutor o tutora s'oferirà per a guiar-ho, sobretot pel que fa a la concreció dels objectius.

2) El racó dels textos (Comprensió crítica)

Aquest exercici està pensat per a realitzar-lo individualment i exposar posteriorment -de forma voluntària- les respostes a tot el grup classe. Per a iniciar el comentari col·lectiu, es poden plantejar qüestions com les següents: Aquest exercici t'ha servit per a conèixer millor el que penses sobre els amics i altres joves amb què normalment et relaciones? Creus que pensar de vegades sobre aquests temes ens pot ajudar a l'hora de relacionar-nos amb els altres? Per què?

3) Pensem sobre els nostres amics (Clarificació de valors)

Cada alumne ha de completar individualment les frases d'aquesta clarificació de valors. Cal dir-los que no s'han d'estar gaire estona pensant les respostes, sinó que han d'escriure allò que de veritat pensen. Completar les frases pot durar uns deu minuts, si bé resulta molt motivador comentar després les respostes amb tot el grup-classe, de tal forma que l'activitat pot abarcar fins i tot una hora de treball. Es poden plantejar a propòsit d'aquesta, altres activitats paral·leles (p.e. aplicació de l'estadística per saber la mitja d'amics que té la classe; qualitats del bon company/a i del bon amic/ga; etc.)

4) El problema d'en David (Dilema)

Es pot escollir un dels dos dilemes morals que es presenten o aplicar-los els dos. En aquest darrer cas, seria millor dividir la classe per la meitat i assignar un dilema diferent a cada part; o bé aplicar-los en dies diferents. Per guiar el debat es proposen algunes preguntes alternatives.

- 1.- Quina seria l'opinió dels pares d'en David? I la dels pares dels altres companys de classe?
- 2.- Què haurien de fer els professors si David els consulta el problema?
- 3.- Si a David el deixen de costat els seus companys, hauria de canviar d'opinió?
- 4.- Els nois i les noies han de estar junts en totes les activitats, o hi ha que són només per nois o només per noies? Per què?
- 5.- S'ha de defensar sempre el que es pensa encara que això suposi tenir en contra a algú? Justificar la resposta.

5) Els treballs en grup (Role-playing)

És més motivador per als alumnes que sigui més d'un grup qui representi la situació. En aquest cas, com són pocs els personatges, podrien

fer-ho tres grups d'alumnes.

S'els ha de recordar que la representació ha de ser breu (més o menys tres minuts) i que ha de donar una solució factible al problema que es presenta.

Durant el comentari, els alumnes que han fet el paper d'observadors han de presentar els temes o aspectes que han surtit durant els role-play, i que s'han de comentar i profunditzar entre tots.

6) Això és el que jo penso (Exercici auto-expressiu)

Aquesta activitat és de realització totalment individual, si bé es pot deixar a opinió dels alumnes el posar-la o no en comú a tota la classe. És per aquesta raó que s'aconsella realitzar-la com a treball extra-escolar, per tal de poder-la fer en un moment tranquil i d'inspiració.

7) Algú està sol (Diagnòstic de situació)

Seria adient de aplicar aquesta activitat en grups de quatre alumnes aproximadament, per passar després a exposar el treball de cada grup a tota la classe i comentar-lo. S'ha d'intentar que els/les alumnes s'ajustin a la informació que es dóna en el cas a analitzar, i que indueixin altres dades del que s'explica. Igualment cal dir que evitin el jutjar sense més, i que procurin trobar elements de suport per ambdues parts.

Llegix amb molta atenció aquesta situació:

En una classe de 7è. d'E.G.B. (S.O.) hi ha molts problemes amb un noi en concret. Tots els nois i noies es queixen del seu comportament i actitud: agafa coses de la gent de classe sense demanar-los permís i, de vegades, es perden; en algunes ocasions ha fet malbé els deures i la feina d'alguns companys sense cap motiu; de vegades es baralla amb algú durant l'esbarjo; acostuma a insultar els companys; etc.

El noi diu que ningú vol anar amb ell; que no té amics; que no ha agafat ni ha fet malbé res, sinó que sempre li donen les culpes a ell de tot el dolent que passa a classe; que es defensa quan els companys es fiquen amb ell; etc.

Han parlat moltes vegades durant l'hora de tutories per intentar trobar una solució. Algunes vegades aquest noi ha demanat perdó, i d'altres han estat els companys qui han demanat perdó al noi. Però quasi cada setmana hi ha una queixa nova.

Ara intenta contestar les següents qüestions:

- a) Qui creus que té la raó: el noi o la resta de la classe? Per què?
- b) Posa't en el lloc del noi i imagina les raons que pot tenir per actuar d'aquesta manera.
- c) Creus que els seus companys/es de classe el comprenen? Per què sí o per què no?

d) Coneixes algun cas on un company o grup de companys han estat deixats de costat per la resta del grup? Explica'l i descriu com penses que es deuen sentir les dues parts implicades.

e) Pensa en una possible solució a aquesta situació i explica quines coses concretes es podrien fer per a dur-la a terme.

Després feu grups de cinc o sis persones i representeu aquesta situació:

- Imagineu un exemple concret sobre aquest problema.
- Distribuïu-vos els personatges que intervendran.
- Trobeu una solució al problema que sigui bona per a tots.

Teniu uns 10' per a concretar-lo, però penseu que la representació no ha de ser llarga ($\pm$ 5'), ni heu d'escriure detalladament els diàlegs, sinó tan sols decidir com seran.

En acabar les representacions, podeu comentar els exemples i les solucions amb tot el grup.

Per a continuar aquesta activitat -ja en una altra sessió-, es pot fer una pluja d'idees demanant-lis que diguin els problemes que hi ha a la classe o escola sobre la relació entre els companys. Un cop feta, s'escull la més interessant, i a partir de les més votades es planteja un o vàrios role-play, podent-se encarregar cada grup d'un tema diferent. S'ha de subratllar el fet de que el role playing ha d'incloure una possible solució al problema que tracta. El professor/a ha de procurar que no es personalitzi en cas que els conflictes siguin molt viscuts, i que es respecti sempre a tothom, defugint sempre de ridiculitzacions, condemnes, etc. Si els temes són motivadors i els role-play han estat vàrios, és probable que el comentari amb tota la classe ocupi més estona de temps.

7) Què significa marginar? (Construcció conceptual)

Aquesta activitat es pot presentar dient que es tracta de profunditzar més en una paraula i un concepte que ja coneixen, però que segurament no s'han parat mai a pensar. En aquesta ocasió ja ve donada la paraula ("marginar"), però també es pot demanar al grup que esculli ell el terme a estudiar.

En grups de quatre a sis persones es contesta les preguntes que els professor/a anirà llegint en veu alta, deixant una mica de temps perquè el grup comenti la resposta a donar. El primer apartat que han de completar és el de la definició de la paraula. Per acabar es pot parlar sobre l'acció, en general, de marginar o centrar el diàleg en d'altres tipus més subtils de discriminació, com ara les notes, els grupets tancats, etc.

1.- Definició: Què vol dir marginar?

2.- Exemples: En quines situacions s'ha marginat o es margina? Per quines raons es pot marginar o es margina les persones? Quins personatges, països, associacions, etc. han portat a terme accions de marginar?

3.- Perjudicis: Per què és dolent marginar? Què et passaria si fossis una persona que marginés molt sovint als altres? Què passaria en la societat si moltes persones foren marginades?

4.- Sinònims: Quines altres paraules volen dir el mateix, o quasi bé el mateix, que la paraula marginar? Quan una persona margina, probablement també ..... Quins altres conceptes estan relacionats amb l'acció de marginar?

5.- Antònims: Quines paraules s'oposen a la paraula marginar? Quins personatges, països, associacions, etc. s'han manifestat en contra de marginar persones o grups? D'aquestes paraules contràries, quina és la més important per a tu?

ESTEM A L'ESCOLA

Contingut

En aquesta ocasió la reflexió a propòsit de l'àmbit escolar pren una dimensió més formal, en part donat el tipus de contingut que s'hi treballa: el concepte de norma i els drets i deures dels/les estudiants. Si bé aquesta temàtica hagués pogut desenvolupar-se igualment a partir d'una referència de tipus més aviat anecdòtic i emotiu, s'ha volgut donar aquest enfocament, per tal de potenciar el desenvolupament de la capacitat intel·lectual, concretat en la comprensió i abstracció dels conceptes treballats. És mitjançant aquestes que es pretén estimular també la col·laboració i la participació en els diferents aspectes de la vida a l'escola, donat que l'anàlisi i reflexió sobre aquests continguts són necessàries per a l'adequat funcionament de la comunitat escolar.

Ensems també s'aborda com a contingut, si bé mínimament, la relació amb el professorat. Igualment s'ha fugit de l'enfocament emotiu, per treballar-lo a partir de la comprensió dels dos punts de vista previsibles: el de l'alumnat i el del professorat. Aquesta és una temàtica que pot centrar l'ampliació del crèdit.

L'objectiu final que es vol aconseguir mitjançant el desenvolupament d'aquesta unitat és el desenvolupament d'una actitud de contrucció participativa a la comunitat escolar. Per una part, la reflexió sobre les normes, els drets i els deures dels/les estudiants, els fa més conscients i estimula també el pensament crític, modificant el que sigui escaient mitjançant el diàleg i la recerca d'acord. Això és ja un primer element d'acció fonamental. Per l'altra, pot estimular cap a la responsabilitat, tant individual com col·lectiva, en les situacions escolars de cada dia que demanen una decisió en un sentit o en un altre.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

És adient treballar aquesta unitat en les sessions de tutoria, a l'àrea de Religió i a propòsit de qualsevol reflexió entorn de les normes escolars, relació amb el professorat i d'altres temes que hi són tractats.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.5. Respectar les pautes de conducta per a la convivència escolar, familiar, social i religiosa.

Activitats

1) Escola i funcionament

Aquesta activitat, si bé està pensada per a ser contestada individualment, es pot realitzar en petit grup o, fins i tot, col·lectivament. Es recomana de fer una primera lectura del text -ens referim especialment al fragment de la novel·la- amb tot el grup-classe, per, d'aquesta manera, estimular més l'activitat. Un cop respostes les qüestions que es plantejen, es pot passar a exposar-les, una per una, o a comentar els aspectes que més hagin interessat, sobtat, la idea continguda al darrer paràgraf, etc.

2) A la nostra escola (Exercici expressiu col·lectiu)

Aquesta activitat s'ha de realitzar en grup d'unes tres o quatre persones, per obligar així a un primer grau de consens. Mentre es realitza, el mestre/a pot observar, orientar, etc. els diferents treballs. A partir de la pregunta d), l'exercici és totalment col·lectiu i llavors és decisiu el paper de l'educador/a en plantejar la discussió de les normes així com llur reelaboració, la qual ha de ser sempre producte d'un consens per part de tot el grup-classe, inclos el professor/a. Cal tenir present que es tracta d'una activitat, la realització de la qual pot suposar un cert enrenou a la classe, tant per la dinàmica mateixa, com pel contingut que es tracta.

3) Perquè tot vagi bé (Exercici reflexiu i de clarificació)

Es tracta d'un exercici col·lectiu, entre quatre i sis alumnes, que seria molt adient de poder-lo realitzar a l'àrea de Plàstica. El mestre/a ha d'estimular a la reflexió acurada i en profunditat dels elements principals per l'òptim funcionament de l'escola, així com subratllar la importància de la participació i col·laboració de tots els seus membres.

4) D'això també podem fer filosofia (Construcció conceptual)

Aquesta activitat és una mica complexa i, per tant, necessita d'un guiatge

de l'educador/a. En funció del grau de maduració del grup-classe, es pot optar per realitzar-la íntegrament de forma col·lectiva, llegint les preguntes en veu alta i demanant als/les alumnes que, voluntàriament, responguin, com si es tractés d'una pluja d'idees, o bé per fer-la en petit grup. Per a concloure, es pot obrir un diàleg a propòsit de la darrera qüestió, partint d'exemples i contra-exemples.

5) Ara som profes (Role-play)

Aquesta mena de role-play acostuma a ser força motivadora, però s'ha d'aclarir que no es tracta de fer teatre ni tampoc de fer-ho divertit, sinó de posar-se totalment en el lloc dels professors. Per això, les persones que hagin sortit voluntàries necessitaran una mica de temps per a concentrar-se en el paper que han de representar, i, igualment, es valoraran totes aquelles respostes que suposadament s'ajustin a la realitat. Les preguntes que es volen plantejar es poden redactar bé col·lectivament o individual.

Es poden plantejar qüestions com les següents per a obrir el diàleg:

- Com us heu sentit les persones que heu respost per una altra? Us ha resultat difícil? Per què? Heu pensat en coses diferents a les que penseu com alumnes?

- Us han semblat reals aquests diàlegs?

- Han estat interessants aquestes entrevistes? Què en podeu treure d'aquestes?

- Quin és el parer del professor/a?

De fet, el comentari de l'exercici és una part fonamental i aquelles poden servir per aprofundir-hi més. Per a concloure el comentari es pot demanar als/les alumnes els avantatges i les dificultats del treball de professor, sobretot pel que fa a la relació que s'estableix amb el grup d'alumnes.

6) Els nostres drets i els nostres deures (Comprensió crítica)

Es pot realitzar en grup de quatre alumnes, responent les qüestions que es plantejen segons el ritme de treball de cada grup. Seguidament s'exposen les diferents respostes, per passar, després, a obrir un diàleg sobre aquestes, començant, per exemple, per la darrera pregunta, més abstracte i que permet una certa transferència a d'altres temàtiques.

7) Els càstigs (Exercici de clarificació)

Aquesta activitat està relacionada amb l'anterior, sent una possible continuació. De fet, es pot aprofitar el text íntegre del Decret 226/1990 per a

fer nous exercicis que aprofunditzin en el coneixement dels drets i dels deures dels estudiants, així com en el que en realitat impliquen. La forma d'aplicació pot anar variant en funció del nombre d'activitats que així es realitzin: col·lectivament amb tot el grup-classe, en petit grup o individualment per afavorir la implicació personal.

Llegiu el següent article:

Article 24

"Les conductes irregulars dels alumnes que no siguin constitutives de faltes podran ser corregides pels professors corresponents, mitjançant els mètodes oportuns que hauran de ser possibles, educatius i no privatius o lesius dels drets fonamentals de l'estudiant."

En el text que recull els drets i els deures dels estudiants, es fa una distinció entre "conductes irregulars" i "faltes". Aquestes últimes són més greus i estan classificades en tres tipus, així com també estan regulades llurs sancions. Les "conductes irregulars" es refereixen, doncs, a comportaments de distracció, interrupció, aldarull, manca d'obediència, etc.

Ara contesteu aquestes preguntes:

- a) Per quines raons creieu que es fan aquestes "conductes irregulars"?
- b) Davant d'aquests comportaments, com es deu sentir el mestre/a?
- c) Què s'aconsegueix amb els càstigs? Per què?
- d) Als mestres els agrada castigar? Per què?
- e) Us ufanejeu d'haver estat castigats? Per què?
- f) Els càstigs a escola són necessaris? Raoneu la resposta.

EL VESSANT PRACTIC DEL DIALEG

Contingut

L'objectiu que es pretèn assolir en aquesta unitat és el de contribuir a la formació dels alumnes i de les alumnes en les habilitats dialògiques. Aquesta finalitat ha estat concretada en dos aspectes o vessants que consitueixen els nuclis de contingut. Ens referim, d'una banda, al mètode dialògic en sí mateix i, de l'altra, a la significació i l'aplicació d'aquest en situacions quotidianes.

S'ha presentat una selecció de les esmentades habilitats dialògiques a nivell teòric, és a dir, com a contingut per a la reflexió i la interiorització, destacant el seu caràcter de necessitat pel que a l'aplicació és refereix. Però també s'ha volgut presentar-les com a eina que possibilita l'autoconeixement, el coneixement de les altres persones i la resolució de conflictes, el que portaria a considerar el diàleg com a característica inherent al mateix concepte d'existència humana.

L'aspecte eminentment pràctic del diàleg es recolza, per la seva part, en dos aspectes en concret. D'un costat, l'expressió de la pròpia opinió, amb la finalitat de contribuir a la pròpia estima i de superar possibles pressions en el grup d'iguals. De l'altre, la possibilitat de resoldre problemes i d'arribar a un acord, tant a nivell de relació entre iguals com de relació familiar. També s'ha intentat estimular, si bé mínimament i a partir d'altres activitats, l'expressió raonada i autònoma a propòsit de temes socialment controvertits.

Per últim, la presa de consciència del diàleg com a contingut i com a procediment -element aquest fonamental-, es realitza a propòsit d'algunes activitats concretes i seria un aspecte interessant pel que fa al moment del comentari col·lectiu, així com també pot constituir el contingut per a elaborar altres activitats d'ampliació i de transferència. Cal destacar que en aquesta unitat sobresurt el contingut procedimental que esdevé, alhora, contingut teòric central, i la presa de consciència d'aquestes habilitats contribuiria de forma especial a la consecució d'ambdós tipus d'objectius.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot treballar a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Ciències Socials i Educació Física.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

1. En relació amb la llengua oral.

1.1. Comprensió i classificació dels missatges orals següents: singulars (exposició, conferència i discurs) i plurals (diàleg, conversació, entrevista, debat, col.loqui i taula rodona).

1.2. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, narració, instrucció, explicació i exposició.

1.5. Resum de missatges orals.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.1. Llengua i comunicació oral. Elements.

1.2. Classes de missatges orals. Les seves principals característiques i finalitats.

6. Llengua i societat.

6.1. La comunicació humana. Elements i procés.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació.

1.1. Participació i iniciativa en activitats orals.

1.2. Atenció a la genuïtat de l'expressió oral.

2. Obertura i curiositat intel·lectuals.

2.4. Actitud crítica raonada.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Procediments:

2. Reflexió sobre la llengua estrangera, la comunicació i l'aprenentatge.

2.1. Reflexió sobre la comunicació: raonament referit als principals aspectes de les situacions de comunicació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Aspectes pragmàtics: principals funcions comunicatives.

1.2. Demanar i donar informacions.

1.5. Narrar i transmetre.

1.6. Demanar i expressar opinions i argumentar (mostrar acord-desacord, obligar, permetre, acceptar, rebutjar).

1.8. Expressar actituds morals (disculpar-se, perdonar, lamentar, agrair, demanar).

1.9. Disposar d'alguns recursos per prendre la paraula i mantenir una conversa.

4. Tipologia de situacions i de documents de treball.

4.1. Situacions comunicatives pròpies de la classe i de l'aprenentatge;

intercanvis, converses i exposicions breus; situacions reals i imaginàries.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació interpersonal.
  - 1.1. Actitud de desinhibició enfront de la interacció comunicativa.
  - 1.2. Actitud receptiva en les situacions de comunicació.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

4. Comprensió i aplicació de la informació.
  - 4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.
  - 4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

Àrea d'Educació Física:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Expressió corporal.
  - 2.1. Comunicació corporal.
  - 2.2. Tècniques de l'expressió corporal.
  - 2.3. Creativitat corporal.

Activitats

1) Al voltant d'una conversa (Comprensió crítica)

Aquesta activitat es pot realitzar individualment o en petit grup, si bé s'ha de considerar que la primera forma pot afavorir més la presa de consciència entorn del diàleg. En el moment del comentari, es pot proposar al grup que expressin altres característiques o condicions del diàleg que no surten al text. Ensenms, amb la qüestió de la utilitat d'aquell, es poden realitzar exercicis d'habilitats socials, representant tant les respostes negatives (passives i agressives) com les positives.

Finalment, es pot elaborar col·lectivament una definició de diàleg amb totes les propostes, anotant en la pissarra les condicions que destaquen cadascuna d'aquestes i deixant exposada la definició final a l'aula. Una altra activitat d'ampliació que podria resultar força interessant seria realitzar un role-play amb una situació semblant a la que descriu el text.

2) Què vol dir "dialogar"? (Comprensió crítica i exercici de diàleg)

S'aconsella realitzar la primera part de l'exercici de forma individual per assegurar així la reflexió i la profundització, i comentar-la abans de realitzar l'exercici de diàleg. En aquesta segona part, cada grup comentarà el tema (es

poden proposar d'altres que resultin més motivadors al grup) durant uns quinze o vint minuts . És necessari que el professor/a recordi que les observacions han de ser molt concretes i al voltant de les consignes que han sortit, sobretot, en el text inicial. Un cop hagin parlat els dos grups, es posen en comú les observacions, procurant llavors extreure els punts que són més difícils de respectar o que, pel contrari, ho tenen molt assolit, etc., tot contestant la pregunta que hi ha al respecte. Finalment, la darrera pregunta, que es pot elaborar tant individualment com col.lectiva, pot quedar exposada a l'aula.

A aquest respecte, es pot proposar, de forma voluntària, la realització d'una activitat d'auto-regulació sobre algun aspecte del diàleg que presenti més dificultat a un alumne/a en concret, orientada per la mestra o mestre.

3) Posem-ho en pràctica (Exercici de diàleg)

Per a fer l'exercici, es poden demanar persones voluntàries -en grups de tres o quatre alumnes-, si bé seria molt interessant proposar directament -en cas que no s'ofereixin- als/les alumnes que més dificultat tinguin en donar la seva opinió, parlar en públic, etc. Després, a partir dels temes que hagin anotat els/les alumnes, s'escullen arbitràriament dos, si bé també es pot deixar a elecció del grup que sorti a parlar, procurant no repetir la mateixa temàtica, excepte si resulta especialment motivadora per al grup.

Perquè aquesta activitat resulti motivadora i profitosa és aconsellable que el temps de diàleg, sigui relativament curt, per exemple, entre cinc i deu minuts, i passar a fer el comentari de l'observació immediatament després del comentari.

Pel que respecta a això, seria convenient explicitar que no es tracta de que una postura "guanyi" a l'altra en el decurs del diàleg, sinó d'aplicar les pautes donades en el text de l'activitat anterior. Finalment, caldrà aclarir a la resta del grup que, igualment que va observant el comentari, pot intervenir en el decurs d'aquest, demanant aclariments, proposant preguntes de les que han elaborat, relacionant el que es diu amb la pròpia opinió, etc.

4) La teva opinió (Exercici d'auto-coneixement i de diàleg)

Aquest exercici és de realització individual, pel que fa a les dues primeres qüestions, i col.lectiu -en petit grup- pel que fa a la resta. El mateix tema de la timidesa pot servir de motiu per a fer un diàleg amb el grup, seguint les indicacions donades a l'activitat anterior, abans de passar a valorar els avantatges i desavantatges d'expressar la pròpia opinió.

Un cop comentades les diferents respostes i realitzada la valoració de la

capacitat que ens ocupa, es passa a representar la situació proposada -o d'altres amb la mateixa finalitat: dir i fer el que es pensa, que proposi el grup-, com si fos un altre exercici d'habilitats socials. Potser la mestra/e haurà d'aclarir que es tracta de dir i aconseguir la pròpia opinió, seguint les indicacions donades al final i que es poden escriure a la pissarra per a guiar les representacions. Igualment pot optar per representar les respostes passives i agressives, a més de l'assertiva, o passar directament a l'assertiva. La resta del grup fa d'observadors, posant de relleu els aspectes més destacables que, haurien de ser comentats després de cada representació.

5) L'aniversari de l'Andrea (Diagnòstic de situació)

Les qüestions que acompanyen aquesta activitat es poden respondre individualment, passant després al comentari col·lectiu. Així, es podria representar el diàleg que hauria d'haver tingut l'Andrea amb els convidats a la seva festa, valorant els possibles efectes positius que això li hagués pogut suposar, com, per exemple, trobar-se bé amb sí mateixa, donar la possibilitat de fer-se entendre i d'entendre les motivacions que van donar lloc a aquesta situació, establir les bases per a resoldre un potencial conflicte, donar el primer pas per a establir una relació d'amistat, etc.

6) Construint el diàleg (Construcció conceptual)

Perquè la realització d'aquesta activitat sigui més motivadora, es pot proposar fer-la en parelles. La mestra/e pot anar guiant l'elaboració de les respostes, concretant, potser, les idees que en tinguin, estimulants la reflexió, etc. Seria convenient que en el moment del comentari amb tot el grup, s'anotés en la pissarra els aspectes que van sortint. Després, aquesta informació es podria utilitzar per a realitzar un mural entorn del diàleg i deixar-ho exposat per tenir-ho present durant les assemblees, tutories, davant la resolució d'un conflicte...

7) Provant-ho (Exercici de diàleg i resolució de conflictes)

L'objectiu d'aquesta activitat és semblant al de "Posem-ho en pràctica". Es tracta d'utilitzar el diàleg per a resoldre problemes d'ordre quotidià. Per a realitzar-ho, es pot partir de conflictes reals dins el grup o l'escola, o bé demanar als/les alumnes que escriguin problemes que tinguin i que volguin resoldre. Si no hi ha molta confiança dins el grup, això darrer és pot fer de forma anònima i escollir-ne un a l'atzar.

Després, un grup de tres o quatre alumnes, ha de dialogar entorn del conflicte que hagi sortit, per tal de donar una solució factible. S'ha de recordar

que han de tenir en compte els diferents punts de vista que hi hagi en la situació analitzada, raonar les possibles alternatives, escollir-ne -previ consens- la que valorin com a millor, i explicar-la detalladament per tal de poder-la posar en pràctica, si fos necessari. La resta del grup pot observar el desenvolupament del procés de comentari i intervenir amb nous arguments i propostes, recolzant una o una altra postura, etc.

ENCARA NO SOC PROU GRAN PER A ELLS

Contingut

En el crèdit que ens ocupa s'intentarà reflexionar entorn de les relacions familiars, centrades en aquesta ocasió en els desacords amb els pares per opinions i gustos personals. El contingut bàsic és, per tant, la relació entre l'autonomia i llibertat dels fills/es i l'obediència i autoritat dels pares.

Les sortides, l'hora d'arribar a casa i la sobreprotecció constitueixen el punt de partida, contextual i, fins i tot, anecdòtic, per treballar aquestes disjuntives. L'enfocament que es dona a aquesta problemàtica és sobretot pràctic, és a dir, es pretén que el treball aquí desenvolupat porti a un intent de solució del conflicte.

Per aquest motiu les activitats proposades tenen un caràcter bàsicament procedimental, i es recolzen en tres processos:

En primer lloc, la reflexió que, per un costat, porta a la clarificació de la postura personal i de les raons i motius que hi són al darrera, i, per l'altre, ajuda a comprendre la postura dels pares. En segon lloc, el diàleg amb una doble funció: arribar a l'enteniment de parers diferents als propis, i aconseguir l'acord entre les diferents opinions. Finalment -i en sentit transversal- l'interès per a la recerca de solució dels possibles desacords.

Mitjançant tot aquest treball, s'ha intentat arribar a una postura d'equilibri entre la capacitat dels/les joves per defensar raonada, autònoma i críticament llur opinió personal, i la presa de consciència de la difícil relació entre la pròpia autonomia i l'autoritat dels pares.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

El treball aquí dissenyat es pot dur a terme en les sessions de tutoria i dins l'àrea de Religió.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.5. Respecte per les pautes de conducta per a la convivència escolar,

familiar, social i religiosa.

Activitats

1) Ho tenim en compte? (Comprensió crítica)

La lectura de la primera part del text, fins a la cita de la novel·la Quan un toca el dos, es pot fer individualment o col·lectivament, si bé és preferible que les qüestions que s'hi intercalen siguin respostes individualment. La segona part, és a dir, el text literari, es pot treballar bé individualment, bé en petit grup, de dos o tres alumnes, finalitzant sempre amb l'exposició a tot el grup-classe. Es poden preparar preguntes per aprofundir en el comentari d'aquells aspectes que el grup-classe ha trobat com a més interessants, com ara:

- Potser les vostres famílies de vegades us han escoltat i de vegades no. I segurament vosaltres també haureu fet el mateix. Què en podriem guanyar d'aturar-nos a escoltar el que mútuament volem dir-nos?

- Esteu d'acord amb l'afirmació de la mare de la Madde respecte a que tota la gent que coneixem ens pot fer canviar una mica? Què passaria si ho tinguéssim en compte?

2) Les sortides (Exercici auto-expressiu)

Aquest és un exercici totalment individual, donat que pretén que l'alumne/a reflexioni i valori el seu propi oci. Tampoc no es presenta com a font de conflicte amb l'opinió familiar car la única finalitat és senzillament l'autoconeixement i l'expressió lliure del propi parer. Per aquest motiu, no és necessari llegir-lo ni comentar-lo col·lectivament, de no haver expressa petició del grup.

3) No ens posem d'acord (Exercici de clarificació)

Malgrat la seva realització sigui inicialment individual, si el/la mestre/a ho prefereix, pot presentar-la com a activitat de petit grup. En finalitzar, es adient comentar amb tot el grup-classe dues qüestions: per una banda les possibles solucions a les situacions ressenyades i la sobreprotecció, en general, dels pares envers els fills/es, i, per l'altra, la importància del diàleg i la recerca d'acord davant de situacions quotidianes com les aquí plantejades i d'altres que, probablement, sortiran. Així se'ls pot demanar, per exemple, les maneres de parlar i fer entendre als pares que ja són grans.

4) Per l'amistat (Diagnòstic de situació)

És convenient realitzar aquest exercici en grup de tres o quatre alumnes per tal de què les reflexions tinguin en compte una més àmplia varietat de factors. En aquesta ocasió el professor/a ha de filar més prim i, si escau, ha d'equilibrar la balança, perquè la valoració sigui el més objectiva possible. El valor de l'amistat per al jovent d'aquesta edat oposat, en aquest cas, a opinions o prejudicis dels pares, no ha de fer perdre de vista els objectius de comprensió, diàleg i recerca d'acord que han de conduir el comentari d'aquesta activitat. Altres questions que poden utilitzar en el comentari són: Expliqueu les raons que pot adduir en Josep Manuel als seus pares per a continuar la seva amistat amb en Joan. Intenteu donar arguments que recolzin la postura dels seus pares. Intenteu esbrinar quina part hi ha de sobreprotecció o de comprensible interès en els motius dels pares, tot justificant-ho amb raonaments.

5) Des del nostre punt de vista (Exercici expressiu i auto-regulació)

Aquest és un exercici totalment col·lectiu. El mestre/a presentarà les frases i, espontàneament, els nois i noies les completaran amb llur opinió. És convenient que totes les respostes siguin anotades, explicant a l'inici que si hom tenia el mateix comentari a fer que una altra persona, ho expressi. Després les respostes es poden deixar a classe per a ser consultades i així poder reprendre el comentari en una altra ocasió. També es pot proposar fer un mural col·lectiu amb aquest material que expressi l'opinió de tota la classe davant dels desacords entre pares i fills/es.

Pel que fa a l'apartat dedicat a l'auto-regulació, el/la mestre/a pot oferir la seva col·laboració, especialment concretant objectius i conductes. També es pot donar a aquesta activitat un caire més col·lectiu si són varies les persones qui desitjan assolir objectius semblants, dedicant, llavors, algun moment a la valoració i comentari en grup.

6) Alternatives (Habilitats socials)

És convenient que es realitzi en petit grup (aproximadament, quatre alumnes), tot subratllant la importància de trobar solucions concretes, reals i positives a la situació que s'analitza. És també fonamental explicar a l'inici que es parteix del supòsit que buscaran una bona solució i, per tant, serà acceptada pels pares, malgrat no sempre sigui així a la vida diària. Mentre es contesten les diferents qüestions, es pot anar passant pels grups aclarint

dubtes, suggerint altres punts de reflexió, etc.

Després de representada la solució que cada grup ha considerat com a millor, es passa a comentar-les, explicant que s'ha de parlar dels passos i de la solució en sí, i no pas de la dramatització. En aquest moment potser caldrà detallar més el procés d'algunes de les propostes o explicar el tipus d'estratègia que s'ha seguit per arribar a la solució, perquè sigui patent a tot el grup. Per estimular l'exposició, es poden plantejar qüestions com les següents: Expliqueu amb les vostres paraules en què consisteix el problema. Normalment, què faríeu vosaltres en la situació de la Neus? Què opineu d'això d'anar pensant varies solucions als problemes? Fins a quin punt aquesta forma pre trobar la solució ens pot ajudar en les petites dificultats de cada dia?

7) Com ho fariem? (Habilitats socials)

Aquest exercici és una continuació de **5) Des del nostre punt de vista**. S'escull un motiu de desacord amb els pares que hagi sortit en les frases incompletes, bé per demanda dels/les alumnes, bé perquè sigui molt freqüent, i s'intenta detallar una solució, que en aquesta ocasió es pot fer col·lectivament amb la participació del/la mestre/a.

En primer lloc cal imaginar una situació concreta que representi i doni escena al problema que es tractarà. Igualment s'ha de procurar que els passos per arribar a la solució estiguin ben detallats i seqüenciats. Quan s'ha decidit la millor estratègia, es poden anotar els passos a la pissarra i diversos grups de voluntaris poden escenificarlos succesivament.

QUE EN SE DE MI?

Contingut

La finalitat d'aquest crèdit és presentar el coneixement d'un mateix i el dels altres com a una eina per a la inter-relació. Es pretèn tant possibilitar l'auto-coneixement, oferint activitats i estímuls perquè es coneguin a ells/es mateixos, com l'hetero-coneixement, fent el propi respecte a aquelles persones properes en el món dels/les alumnes. És començant d'una manera pràctica, partint dels mateixos exercicis i activitats, com es considera s'arribarà a assolir la conceptualització del terme, si bé es presentarà una activitat el propòsit de la qual serà precisament aquesta reflexió teòrica.

Aquesta activitat de coneixement personal queda fonamentada per dos conceptes principals: Per una banda, el concepte d'autoestima, a fi d'afavorir el grau de satisfacció amb un mateix, aspecte que pot plantejar seriosos problemes a l'edat que ens ocupa; per l'altra, el concepte d'auto-construcció, és a dir, la possibilitat de que hom pot treballar -"auto-construir-se"- per canviar o assolir aquelles característiques -parlem de forma de ser- que voldria. Es pretèn, doncs, que l'alumne/a aprengui a conèixer-se i a conèixer els altres sobre la base del respecte, tot entenent l'autoconeixement i el coneixement dels altres com a una eina per a la inter-relació.

Per afavorir aquest tipus de reflexió, s'ha escollit com a continguts les situacions, aspectes, fets, etc. que poden generar tant por, inseguretat, etc. com sentiments de satisfacció, tranquil·litat, etc. Però el contingut central és indubtable que resta per fer: el propi coneixement i el dels altres. Les activitats i exercicis són només una invitació a fer-los. És per això que es pot canviar la forma d'entrar-hi, segons els interessos, motivació i nivell evolutiu de cada grup, elaborant noves propostes d'activitats potser més contextualitzades que afavoreixin aquestes reflexions.

La reflexió sobre sí mateix, en el present, passat i futur; sobre els qui hi són a prop, centrada principalment en el moment present; i la capacitat per a una correcta auto-valoració (auto-estima), lligada amb l'auto-construcció, són les tasques principals que hauran de dur a terme els/les alumnes, al mateix temps que les eines per arribar a aquests coneixements. De tot el que s'ha exposat fins ara, es desprèn que hi ha un treball, sobretot, d'activitat intel·lectual, però s'ha de subratllar la forta component actitudinal que també hi és present.

Es notará de seguida que les activitats són preferentment individuals. L'explicació no es troba en que no se les pugui donar un caire de col.laboració i construcció en equip, sinó en que un tractament d'aquesta mena ha de passar sempre per l'anàlisi individual, considerada com prèvia. Cada professor/a escollirà la forma de dur-les a terme, aquestes o unes altres, en funció de la realitat de cada aula.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

És adient desenvolupar aquesta unitat en les hores de tutoria i a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Educació Física i Religió.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

1. En relació amb la llengua oral.
- 1.2. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, narració, instrucció, explicació i exposició.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Aspectes pragmàtics: principals funcions comunicatives.
- 1.3. Parlar d'un mateix.
- 1.5. Narrar i transmetre.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.
- 1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.
2. Valoració de la comunicació amb els altres.
- 2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.
- 1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.
- 1.10. Esperit crític envers els esdeveniments, la pròpia manera de pensar i la pròpia manera de viure.

Activitats

1) "Auto-biografia" (Comprensió crítica)

Aquesta activitat cal fer-la en dues parts: el poema de Miquel Martí i Pol i el text Què en sé de mi?. Pel que fa al poema, es pot fer primer una primera lectura amb tot el grup, tot presentant l'escriptor i la seva obra literària en la seva vessant autobiogràfica. La realització de l'exercici serà individual, passant després a comentar les respostes amb tot el grup, començant pels versos que més han agradat o sobtat i continuant per les altres preguntes.

La lectura de la resta del text es pot fer de forma col·lectiva o individual, si bé la primera permet introduir reflexions complementàries com el propi grau de satisfacció amb allò que es fa, podent considerar-lo com a tret de la societat actual, en comparació amb altres cultures o mitjançant la història.

Seria recomanable exposar les respostes a classe, per tal d'aprofundir més fàcilment en les conceptes que es treballen.

L'exercici que el segueix -de realització individual si bé es pot destinar un temps per a comentar-lo voluntàriament a la classe- necessita d'un període de temps extra-escolar (com a mínim una setmana) per a poder fer l'auto-observació pertinent. Es tracta d'una activitat que cal presentar-la com a doble recurs: per a conèixer la pròpia organització i per a millorar-la, aconseguint temps per atendre tant els deures com les diversions. Caldria introduir en la posterior reflexió grupal, si aquesta es fa, les idees de que no sempre es pot fer allò que es vol i que no és més feliç qui més coses fa, per tal d'ajudar a l'auto-estima i acceptar les pròpies limitacions com altres característiques.

2) Al meu amic/ga desconegut (Exercici auto-expressiu)

Per les característiques de la mateixa activitat, seria adient presentar-la com a feina extra-escolar, per tal de trobar el moment propici per a fer-la (tranquil·litat, inspiració, estat d'ànim...). Per la mateixa raó, no ha de ser exposada a classe si l'alumne/a s'hi negués.

El professor/a ha d'explicar que primer convindria fer una mica de reflexió sobre com és cadascú, i subratllar que a partir d'aquesta carta una persona que no ens conegués es podria fer una idea bastant semblanta a la realitat.

3) En el meu cas (Clarificació de valors)

Aquest exercici -de realització individual- s'ha d'aplicar en un moment de tranquil·litat i silenci, i quan els/les alumnes no estiguin gaire cansats, donada la tipologia d'algunes de les preguntes.

S'ha de remarcar que les respostes han de ser sinceres i escriure-les després d'haver-les reflexionat, sense caure, però, en estar pensant durant un temps excessiu.

Les quatre darreres preguntes seran analitzades amb tot el grup, per tal d'ajudar a la conceptualització del contingut i objectiu que ens ocupa - l'autoconeixement-. La resta de l'exercici no es comentarà ni s'exposarà a classe de no ser que ho demanin els mateixos alumnes.

4) Endevina qui... (Joc de coneixement)

Amb aquesta activitat es pretén que els/les alumnes coneguin millor llurs companys, així com que prenguin consciència de la diferència entre conèixer i creure conèixer.

És convenient que les consignes que se'ls donen siguin obertes, per tal que cada alumne ho interpreti a la seva manera. Si el professor/a ho desitja, també hi pot participar.

Quan pensin que ho han endevinat, seria interessant que expliquessin també perquè creuen que es tracta de tal o qual company/a.

Això es va repetint totes les vegades que siguin possibles, i en acabar es pot comentar oralment o per escrit l'exercici, amb preguntes com si els ha agradat, per quines raons ha resultat fàcil o més o menys difícil, si han descobert en els companys coses que no sabien o que no haurien imaginat mai, etc.

Una altra manera de fer-ho, si el grup-classe no es coneix molt, consisteix en reduir el nombre de persones que s'han d'endevinar. Aleshores es demana un grup de voluntaris (± 10 persones) qui seran els qui escriguin els papers, mentre la resta de la classe ha d'endevinar de qui es tracta.

5) Roda de premsa (Role-playing i exercici auto-expressiu)

Aquesta activitat és com una nova versió, un 'remake', dels exercicis anteriors. Per això seria adient de fer-la seguint aquest ordre, malgrat no sigui imprescindible. Després de deixar un temps a classe per escriure el contingut de les preguntes a) i b), es pot passar al role-playing, especificant que en aquest cas, cadascú juga el seu propi paper de cada dia, i que el més important és contestar amb sinceritat.

Per tal d'evitar possibles problemes en fer les preguntes a una persona en concret, poden ser llegides abans d'iniciar el role-playing, subratllant que no s'admetran en aquest més preguntes que les elaborades.

Es poden demanar voluntaris per a ser entrevistats i per a fer de periodistes, si bé aquests últims podria ser la resta de la classe, inclouent el

professor/a. És molt probable que el grup li demani de ser també entrevistat.

L'activitat pot concloure amb un comentari a propòsit de la darrera pregunta, introduint la idea del coneixement com a forma de relacionar-ser amb els altres.

6) Profunditzant (Anàlisi i reflexió conceptual)

Aquest exercici, pel tipus de tasca que demana, necessita fer-se en un moment de silenci, a les primeres hores de la jornada escolar.

Donat que la reflexió és clarament abstracta, seria adient que el professor/a llegís les preguntes i les explicara, tot aclarint dubtes.

També podria resultar adient fer-la col·lectivament, per parelles, passant després a l'exposició a tot el grup-classe. D'aquesta manera potser es facilitaria la mateixa reflexió. Realitzar-la en grups més grans o amb tota la classe té el perill de que aquesta anàlisi no arribi a ser realitzada per tots/es els alumnes.

7) Jo diria que ell/a és ... (Joc de coneixement)

Es demana la participació d'un petit grup d'alumnes (± 4) qui hauran de pensar en un company/a de la classe (es pot incloure el professor/a). S'ha de procurar que aquests alumnes no formin un grup d'amics a la classe, per tal que llur elecció no es limiti al "seu grupet". Quan s'han posat d'acord -a fora de l'aula- cadascú va dient un tret característic de la persona en qui pensen (en total es diran quatre característiques).

La resta del grup ha d'endevinar de qui estant parlant, podent fer altres preguntes per tenir més informació. S'ha d'explicar que aquestes preguntes d'ampliació han de fer referència a la manera de ser (p.e. "És bon/a esportista?"), i no pas a aspectes formals com per quina lletra comença el seu nom o com va vestit.

Seria molt interessant que, en acabar l'activitat, les persones de les quals s'ha parlat, expressin el seu parer sobre com han estat descrites i afegeixin altres aspectes per a elles importants que potser no hagin sortit.

És fonamental que aquest treball es desenvolupi en un clima de confiança i de respecte. Si, malgrat tot, això no s'aconsegueix, seria adient de concloure l'exercici amb una altra mena d'activitat, com, per exemple, fent-los reflexionar sobre el respecte com a base de qualsevol relació humana.

8) Com si fossis un detectiu. (Anàlisi conceptual)

Per ajudar a realitzar aquesta activitat i centrar la tasca d'anàlisi, es poden buscar cites literàries (textos políciacs on es sintetitza el procés de

pensament, descripcions físiques i de caràcter de personatges novel·lístics...) i/o retrats de persones famoses, mostrant, d'aquesta manera, l'ampli ventall de possibilitats que hi ha per a donar a conèixer una persona.

Demanat que facin la pròpia descripció, s'intenten evitar possibles ridiculitzacions i malifetes. En cas que, malgrat tot, això succeeixi, no s'ha de dubtar en tallar-lo. Seria molt interessant conèixer l'opinió dels amics i amigues sobre les auto-descripcions.

Per a concloure es pot obrir un diàleg entorn de la dificultat en contestar les dues primeres preguntes sobretot, per passar a ampliar-ho amb el procés per arribar a conèixer una persona, la possibilitat d'equivocar-nos-en, etc.

Potser t'agraden molt les novel·les policiaques, amb personatges com Sherlock Holmes, Hèrcules Poirot, Miss Marple..., o no t'agraden gens, o, potser, ni les coneixes.

En qualsevol cas, aquí no et farem llegir cap novel·la, sinó una feina semblant a la d'un detectiu:

a) Escribeu totes aquelles coses, tota aquella informació, que necessitaries d'una persona per a poder dir que la coneixes de veritat, que saps com és.

b) Ara selecciona les tres o quatre característiques més importants segons la teva opinió, i explica per què ho són.

c) Tenint en compte aquestes característiques, com creus que et descriuria un amic o amiga teus?

d) Ensenya-li, al teu amic o amiga, la descripció que has fet de tu i pregunta-li si ell/a diria el mateix.

TENIM CURA DE LA SALUT?

Contingut

L'objectiu general d'aquest crèdit és dur a terme una tasca de prevenció respecte a les toxico-manies o drogodependències. El treball s'inicia des del vessant positiu, és a dir, mitjançant una reflexió sobre el concepte "salut", car es considera més escaient i efectiu -especialment considerant l'edat- partir de les alternatives i no pas dels efectes contraproductius que les drogues provoquen sobre la salut.

Una gran part del contingut serà, per tant, eminentment teòric i informatiu. En primer lloc es defineix la paraula "salut" i s'hi associen les nocions de prevenció i voluntarietat, les quals porten a posar de manifest l'autonomia i responsabilitat individuals pel que fa a aquestes qüestions. D'altra banda, es treballen també la definició i classificació de les toxicomanies, així com la clarificació d'una selecció dels conceptes que acostumen a anar-hi associats (dependència, síndrome d'abstinència, etc.).

Aquest tipus de contingut demana que es dugui a terme una tasca eminentment auto-reflexiva, valorativa i de compromís. És per aquesta raó que les activitats dissenyades tenen aquests trets. Però, per tal d'evidenciar el component social, característic també d'aquesta temàtica, s'ha intentat que el màxim dels exercicis siguin cooperatives, per així relacionar la cura de la pròpia salut amb la influència que això pot tenir en la dels altres.

Donat que es pretén realitzar un treball preventiu respecte a les toxicomanies, s'ha considerat necessari incloure textos, conceptes i activitats, potser més forta i durament vinculats amb aquest àmbit, per tal de donar informació i provocar la reflexió acurada entorn dels clars perills que això suposa. De totes maneres, la maduració del grup-classe orientarà, en darrer terme, la forma de treballar-ho. Per últim, recordar només que és aconsellable finalitzar qualsevol intervenció educativa sobre aquesta temàtica amb models positius, és a dir, mostrant estils de vida saludables.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot emmarcar dins les àrees de Llengua, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física, Tecnologia i Religió.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

6. En relació amb llengua i societat.

6.2. Ús dels mitjans de comunicació social per treballar aspectes relacionats amb aquest apart.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.6. Mitjans de comunicació audio-visual.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Procediments:

3. Tractament, interpretació i expressió de la informació.

3.1. Utilització de tècniques per copsar i posar en relleu la informació.

3.2. Interpretació de la informació recollida.

3.4. Expressió oral, escrita i visual de qüestions científiques emprant terminologia adequada.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. Els organismes.

4.4. L'ésser humà: el cos humà i la salut.

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.1. Valoració dels hàbits que propicien el manteniment de la salut i rebuig dels factors que atempten contra la salut individual i col·lectiva.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

Àrea d'Educació Física:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Adequació del cos en l'activitat física.

1.3. Repercussions de l'activitat física per millorar la salut i la qualitat de vida.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

1.2. Atenció a la salut i a la higiene personal.

1.3. Valoració dels efectes positius de les activitats físiques.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.8. Respecte, sensibilitat i responsabilitat pel cos humà.

1.13. Respecte i estimació per la vida pròpia i d'altri.

Activitats

1) Què és la salut? (Comprensió crítica)

De treball individual o col·lectiu, s'aconsella, però, de fer un comentari general dels aspectes que surten a la definició de salut, remarcant els seu significat complert i de construcció lliure i autònoma de la forma de vida desitjada.

Les dues qüestions finals són opcionals i individuals. El professor o la professora poden oferir-se per ajudar a la seva concreció i orientar, amb suggeriments, la forma pràctica de dur-ho a terme.

Aquest exercici, així com els següents, poden formar part d'un treball monogràfic sobre aquesta temàtica, aprofintant-ho per a fer una exposició a l'escola.

2) L'heroïna no és el que diu (Comprensió crítica i exercici auto-directiu)

Es recomana fer la lectura del text col·lectivament, car els continguts que s'hi treballen poden produir una certa sensació de cruesa. Per això és molt adient que en l'explicació de tota aquesta activitat es posi de relleu el caràcter científic i informatiu de les definicions i classificacions que hi sortiran. De fet, aquesta activitat respón a un plantejament que defensa la presentació objectiva de la realitat, per tal de conèixer-la veritablement i poder decidir en conseqüència. De totes maneres, s'ha tingut també en consideració l'evitar ferir susceptibilitats, i per això s'ha presentat la informació amb un llenguatge

descriptiu i, fins i tot, mèdic.

El treball posterior es realitzarà per escrit i individualment, guiant-ho el mestre/a, proposant-ho després com a estímul per a donar lloc a un debat obert respecte a tota aquesta problemàtica. Amb això s'intenta fer més incidència en els aspectes de clarificació i coneixement de la pròpia postura personal, per una part, i d'auto-control i auto-direcció de la conducta, per l'altre, en aquest àmbit; aspectes aquests que, de realitzar-se només oral i/o col·lectivament, poden passar desapercebutos a l'alumne/a i no ser, per tant, tan desenvolupats.

3) No s'és més lliure (Diagnòstic de situacions)

La realització d'aquesta activitat no és pas fàcil, donat que es demana una tasca de valoració molt acurada i, a més, difícil pel resó social que té. Per això es pot realitzar en petit grup, d'unes tres o quatre persones, mentre el professor/a va passant per cada grup i orienta els possibles dubtes que es puguin presentar. S'aconsella realitzar-la en l'ordre en què es presenta.

És important que es matissi i es diferenciï el tipus de droga, malgrat es posi de relleu en totes les ocasions els efectes nocius d'aquestes sobre la salut, així com la necessitat, física i/o psicològica, que aquestes substàncies provoquen en l'organisme.

L'activitat es conclou amb l'exposició d'allò elaborat per cada grup i amb un comentari general.

4) Tres joves (Role-play)

Es poden demanar diversos grups voluntaris per a fer la representació del diàleg. És recomanable preparar algunes preguntes per acompanyar el role-play i que serveixen per a centrar el comentari general i aprofundir en la problemàtica de les drogues i la joventut. Aquestes poden ser contestades per escrit inicialment, bé en petit grup o individualment, si es considera escaient:

1.- La situació en què es troba en Griot és francament greu. Què hauria d'haver fet per no caure-hi?

2.- En Filip estava una mica embolicat i provava per provar, però al final se'n va sortir. Aquesta situació és molt perillosa. Cerqueu entre tots/es altres motius que poden portar a situacions com la d'en Filip i comenteu aquest perill, que és real.

3.- Què podeu extreure de l'afirmació final d'en Filip: "Ara ja sé el que vull"?

5) Què en podem dir de la salut? (Construcció conceptual)*

Aquest exercici es pot motivar presentant-ho com a un aprofundiment del concepte un cop treballat al llarg del crèdit i estimulant les respostes molt elaborades i creatives. Es poden formar grups d'uns quatre o cinc alumnes. El professor/a pot llegir les preguntes en veu alta, deixant un temps per a contestar-les, o bé els/les alumnes poden anar contestant-les independentment, passant després a l'exposició de les respostes per a tot el grup-classe.

A propòsit d'aquest exercici es poden realitzar d'altres relacionats amb altres continguts com les ciències naturals, la matemàtica i, fins i tot, la literatura. Així, per exemple, es poden aplicar conceptes estadístics amb preguntes com la que es refereix als factors que perjudiquen la salut, i es pot sortir de l'aula per enquestar a d'altres persones respecte aquesta mateixa pregunta i així conèixer quins són els elements que la gent hi considera.

El dibuix final, opcional però que ajuda a centrar la reflexió de la següent activitat, pot constituir un altre element d'interès i motivació al respecte de la pròpia salut i la dels altres, sobretot si queda exposat a la classe o col·legi.

6) La campanya pro-salut (Joc de simulació i comprensió crítica)*

Aquesta activitat es pot iniciar amb una preparació de fons bibliogràfic al respecte (v. activitat 9), que els/les alumnes i el mestre/a buscaran i portaran a classe, per dedicar després dues o tres sessions a l'anàlisi de la informació i a la seva síntesi. També es pot proposar com a feina extraescolar pel que fa a aquests dos moments de l'exercici.

Es recomana de fer-la en petit grup ($\pm$ quatre alumnes). Si el mestre/a ho considera escaient, pot orientar la selecció d'aspectes que tractaran, preparant i exposant el llistat dels més significatius per llur relació directa amb la salut. Però, en darrer terme, seran els/les alumnes els qui decidiran aquells que inclouran, tot justificant la raó o motiu. Per tant, s'hauran de valorar totes les aportacions pel criteri subjectiu que expressen -encara que sempre es poden remarcar les més importants, no sent aquest, de cap manera, un criteri d'avaluació de l'activitat-.

Amb aquest exercici es completa el conjunt de treballs que pot donar lloc a una exposició monogràfica a l'escola, sota l'epígraf d'interès i cura de la salut, així com motivar al treball de la mateixa en d'altres àmbits o cursos.

6) L'alcohol (Comprensió crítica)

Aquesta activitat és paral·lela a la que tractava entorn de l'heroïna. Es poden realitzar les dues o senzillament escollir-ne una, si bé el fet de trobar el

tema de l'alcoholisme ací no implica considerar-lo com a un problema menys important o menys pròxim als joves. Les orientacions per a l'aplicació són, per tant, les mateixes que a l'activitat 1. Les preguntes que s'afegeixen poden ser contestades individualment, en grup, o bé ser l'inici d'un diàleg amb tot el grup-classe:

* Amb el nom d'alcoholisme es designa l'estat d'una persona depenent de begudes alcohòliques. La persona alcohòlica necessita beure alcohol cada dia per trobar-se bé i no experimentar la síndrome d'abstinència. Normalment no controla la quantitat de beguda que ingereix, de tal forma que acostuma a caure en un estat d'embriaguesa, on no s'és gaire conscient del que passa al seu voltant. De totes maneres, el que una persona necessiti beure alcohol o sigui dependent de l'alcohol no implica necessàriament que s'hagi d'embriagar sempre.

Els efectes que la ingesta d'alcohol produeix es poden sintetitzar en els següents: En un primer moment se sent una certa euforia, seguretat i confiança en un mateix. La capacitat per reaccionar als estímols de l'entorn disminueix, encara que a la persona li sembla tot el contrari (d'aquí el greu perill que suposa conduir en estat alcohòlic). Després, si es continua bevent alcohol, disminueix encara més la capacitat de reacció, els moviments, a l'igual que la parla, són més lents i es fan amb molta dificultat. El comportament és irreflexiu i impulsiu. Es poden presentar també vòmits i pèrdua de l'equilibri. Si la quantitat d'alcohol beguda ha estat considerable es pot arribar a un estat de coma, amb pèrdua total de la consciència, que pot ser mortal.

La tolerància a l'alcohol és molt més elevada del que normalment es pensa: en un període de temps relativament curt -aproximadament dues o tres setmanes- es necessita ja augmentar la dosi, és a dir, s'ha de beure més quantitat d'alcohol per sentir els mateixos efectes. La síndrome d'abstinència presenta la següent simptomatologia: mareig, tremolors, vòmits, excés de sudoració, mal de cap, palpitations, rampes a les extremitats, nerviosisme, ansietat, etc.

Són moltes les malalties que van associades a l'alcoholisme: gastritis, hepatitis, cirrosi, cardiopaties, anèmia, atrofia muscular, encefalopaties, etc. No hauríem d'oblidar que un consum diari d'uns 100 cc. d'alcohol absolut -i mig litre de vi en té aproximadament 60 cc- durant un cert període de temps implica un considerable perill d'alcoholisme."

a) Subratlla el que més t'hagi impressionat d'aquesta lectura i explica el per què.

b) En el text se'ns deia que cal diferenciar entre embriaguesa i dependència de l'alcohol. Basant-te en el text inicial d'aquesta unitat i en el que has anat treballant fins ara, podries explicar en què consisteix aquesta diferència?

c) Com creus que la societat valora el fet de beure alcohol? Aquesta concepció, que pot produir?

d) I per a tu, l'alcohol és una droga o no? Justifica la teva resposta.

e) Imagina una historieta on els personatges s'enfrontin a alguna mena de problema amb l'alcohol i el resolguin de forma positiva. Representeu-la després en petit grup.

7) L'espai per a la salut (Construcció conceptual)

Aquesta activitat cal considerar-la més que en ella mateixa, com a tasca a fer durant tot aquest crèdit. Es tracta d'iniciar una recopilació bibliogràfica - que pot servir com a font per realitzar l'activitat 6- al voltant de la salut.

Es demana als/les alumnes que portin la informació que trobin a diaris, revistes, revistes especialitzades, llibres, dibuixos, fotografies, etc., que suposi un foment i cura de la salut en aquestes àrees:

- Higiene
- Prevenció de malalties i accidents
- Toxicomanies
- Alimentació
- Esport
- Estils de vida
- D'altres.

Tota aquesta informació es deixa a la classe, en un espai reservat per aquest fi. Quinzenalment es fa una revisió del que s'ha trobat de nou-p.e. a càrrec de les persones que hagin portat o llegit el material-, i es comenta i reflexiona, incidint, sobretot, en el que ens aporten per a tenir cura de la pròpia salut i la dels altres.

EL REPTE ECOLOGIC

Contingut

L'objectiu final d'aquesta unitat és presentar el tema ecològic en el seu plantejament global. Partint del significat del terme "ecologia" com a relació entre els éssers vius i llur medi ambient, s'intenta que els/les alumnes s'adonin que són molts els factors que, de forma negativa però també positiva, poden incidir o, de fet, estan incidint en aquesta relació. Per aquest motiu i considerant que el contingut informatiu que es presenta en aquesta unitat és mínim, seria força adient desenvolupar-la de forma paral·lela amb aquells crèdits de Ciències Socials on és fàcilment integrable, com, per exemple, Humanitat i medi físic i Transformació i explotació del territori.

La consideració del tema ecològic com a realitat on incideixen multiplicitat de factors, molts dels quals, sinó tots, en porten associats d'altres, és el contingut transversal a tota la unitat. Com a exemples d'aquesta constatació i amb l'objectiu d'ajudar a la seva comprensió, es presenta, en primer lloc, una anàlisi, molt general i aproximativa, al problema actual de la degradació del medi ambient, que ja ho posa de manifest. Després, s'analitzen la contaminació del Mediterrani i els residus, tant domèstics com industrials, sempre des d'aquesta perspectiva plural i múltiple.

S'ha intentat plantejar aquest contingut conceptual com a conflicte entre opcions i, en definitiva, entre valors, que permeti tant l'anàlisi crítica i la comprensió integral de la realitat plantejada com l'expressió del propi pensament envers aquesta problemàtica. A nivell actitudinal es pretenen desenvolupar, per una banda, la capacitat per a fer coherent el judici i l'acció, intervenint de forma eficaç sobre el propi entorn, juntament amb la creació d'una actitud activa de compromís i col·laboració -tant a nivell individual com col·lectiu- en els/les alumnes. Per l'altra, es presenta directament el respecte envers la natura i el medi ambient com a valor desitjable.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot treballar a partir de les àrees de Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física i Tecnologia.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Procediments:

3. Tractament, interpretació i expressió d'informació.

3.1. Utilització de tècniques per copsar i posar en relleu la informació.

3.2. Interpretació de la informació recollida.

3.3. Tractament de dades numèriques en càlculs i gràfics.

3.4. Expressió oral, escrita i visual de qüestions científiques emprant terminologia adequada.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Matèria i materials.

1.5. Materials d'ús quotidià.

2. L'energia.

2.1. Formes d'energia.

2.2. Transformació i conservació de l'energia.

2.3. Fonts naturals d'energia i utilització.

5. La Terra.

5.1. La Terra com a planeta.

5.2. L'atmosfera i l'hidrosfera.

5.3. Estructura i dinàmica de la litosfera.

• Valors, normes i actituds:

1. Respecte pel patrimoni natural.

1.1. Presa de consciència de la limitació dels recursos naturals.

1.2. Respecte als éssers vius.

1.3. Defensa del medi ambient davant la contaminació i el seu deteriorament.

4. Valoració de l'esperit científic i de la importància de la ciència en la tecnologia.

4.4. Valoració de la importància de l'avenç científico-tecnològic en la millora de la qualitat de vida.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i medi físic.

1.6. Les intervencions humanes i els canvis mediambientals.

3. Transformació i ocupació del territori.

3.3. Energies pre-industrials i problemes de l'energia en el món d'avui.

3.4. Incidència del progrés tècnico-científic en la història de les societats.

La ciència i la tècnica en el món d'avui.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.2. Respecte del medi ambient.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per l'entorn.

3.1. Respecte envers l'entorn natural i urbà.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

2.4. Valoració de la limitació dels recursos naturals.

Activitats

1) Presentació: Què és el que ens queda? (Comprensió crítica)

S'aconsella realitzar la lectura dels textos de forma col·lectiva, tenint en compte que potser caldrà que el mestre/a expliqui el significat del segon d'aquells, és a dir, l'extret d'un calendari del moviment Greenpeace. Les qüestions proposades poden ser contestades en petit grup i exposades i comentades posteriorment amb tot el grup-classe. Per encetar després un

debat, es podria plantejar la valoració del problema ecològic com a realitat o alarmisme. Igualment, seria molt adient reservar un temps extra -per exemple, a l'àrea d'Expressió Artística- per a fer la darrera de les preguntes. A partir d'aquesta i juntament a d'altres de les activitats que ací es proposen o de l'àrea de Ciències Socials, es podria montar una exposició a l'escola sobre ecologia.

2) Mare nostrum? (Comprensió crítica i diagnòstic de situació)

Tot l'exercici, tant la lectura i comprensió del text com l'anàlisi de les qüestions, està plantejat per a realitzar-lo en petit grup (aproximadament, quatre alumnes). L'exposició al grup és fonamental -sobretot pel que fa a les quatre últimes preguntes-, per a divulgar i intercanviar informació que, en bona mida, pot ser producte de la deducció.

3) Plany al mar (Exercici auto-expressiu)

Aquesta activitat és totalment individual. Es necessita poder sentir les dues cançons citades, deixant, entre una i l'altra, un temps per a respondre la primera qüestió. El que s'intenta és permetre i motivar -a partir, en aquest cas, de la música- la lliure expressió personal. Per aquest motiu, d'entrada, no s'exposarà a classe, a no ser que el grup ho demani. Sí es pot comentar, en canvi, el tipus d'activitat i la comparança entre ambdues cançons.

4) Només, d'una altra manera (Clarificació de valors i auto-regulació)

Per a fer aquest exercici, potser caldrà explicar inicialment el contingut dels diferents apartats que es proposen, concretant-los, així com aclarir també que han de plantejar l'anàlisi de forma global, intentant considerar tots els aspectes que hi poden sortir. Mentre es realitza, la mestra o mestre poden observar els diferents grups (aproximadament, dues o tres persones), i ajudar a centrar l'activitat.

Pel que fa al moment de l'exercici auto-directiu, es necessitarà deixar aquest període mínim de tres setmanes (es pot fixar un de superior), recordant, però, que ha de ser individual. Per a comentar-lo posteriorment, es poden plantejar preguntes com si els ha costat o no fer aquestes accions quotidianes, com s'han sentit en fer-les, si després ho continuaven fent de forma més o menys automàtica, etc.

5) Estils de vida (Diagnòstic de situació)

Per a realitzar-lo, es formen grups de tres o quatre alumnes (la lectura del text es pot fer amb tot el grup-classe). Per a comentar l'exercici, es poden llegir els treballs dels diferents grups i passar després a una dramatització lliure a partir de la situació que es recull al fragment i del que els diferents grups han elaborat. Es pot finalitzar amb un comentari sobre la valoració de les accions individuals en el problema ecològic.

6) Ho havies pensat mai? (Construcció conceptual i exercici auto-expressiu)

Si bé aquest exercici està pensat per a fer-ho individualment, es pot optar també per realitzar-ho de forma col·lectiva. Cal reservar una mica més de temps per a la darrera qüestió, que podria també exposar-s'hi. A aquest respecte, potser serà precís motivar i animar l'elaboració de diferents estils de resposta. L'exercici es pot completar amb la redacció d'un llistat de raons per les que és necessari respectar i conservar el medi natural, on poden co-existir des del "perquè sí", fins a d'altres explicacions més raonades que incloguin arguments científics.

7) Davis, una ciutat diferent (Role-model)

Aquesta activitat es pot realitzar amb tota la classe. El mestre/a ha d'explicar al grup que als EE.UU. hi ha una petita ciutat, Davis (Califòrnia), que es destaca pel respecte dels seus habitants al medi ambient: l'ús de la bicicleta com a mitjà de transport està molt estès; gran part de les cases s'abasteixen d'energia solar; la majoria dels cotxes -cal dir també que n'hi ha pocs- són elèctrics; separen adequadament les deixalles... Una petita referència s'hi pot trobar a Muy Especial, nº 3, Tardor'1990, pàg. 73.

Després demana, voluntàriament, que surtin alumnes -dos o tres- per a fer d'habitants imaginaris d'aquesta ciutat. Es reserva un temps perquè el grup de voluntaris es posin en aquesta situació, comentant entre ells l'estil de vida que això suposa. El professor/a els pot suggerir que pensin tant en el que els seus habitants han de posar de la seva part com en els avantatges de viure en una ciutat així. La resta del grup ha de preparar les preguntes que en farien si poguessin parlar directament amb alguns d'aquests ciutadans.

En representar-ho, s'ha de procurar que preguntes i respostes intentin ajustar-se a un cert criteri de realisme. Com a cloenda es pot demanar si els ha suposat molt esforç pensar des d'aquest plantejament, què n'opinen de l'elecció feta pels habitants de Davis, si coneixen cap iniciativa semblant en el nostre país, perquè creuen que no és un exemple gaire conegut ni difós, etc.

A L'ENTORN DE LES DONES

Contingut

L'objectiu d'aquesta unitat és prendre consciència de la possible discriminació que pateixen les dones per raó de gènere, així com dels missatges sexistes que, conscientment o inconscient, de forma oberta o d'amagat, la societat pot transmetre als seus membres.

Per exemplificar i donar concreció a aquest objectiu s'ha pres com a contingut dos dels àmbits on es poden donar i, de fet, es donen, situacions discriminatòries: en primer lloc i com a nucli central, la relació de les dones amb el món laboral; en segon, la imatge que d'elles se'n dona a la publicitat. Aquest darrer, present tan sols en una de les activitats de forma explícita, pot esdevenir punt d'ampliació a partir de l'elaboració de noves activitats. L'Institut Català de la Dona posa a disposició de les escoles diversos materials per a treballar específicament aquest àmbit, així com d'altres relacionats amb el sexisme.

Una de les formes per abordar la temàtica que aquí ens ocupa és, precisament, garantir als alumnes i a les alumnes una veritable co-educació, que passi per l'acceptació i el respecte a cadascun dels membres que componen el grup, així com per llur igualtat davant de qualsevol relació educativa. Es tracta d'aconseguir un clima, a l'aula i a l'escola, on les alumnes es trobin presents en les mateixes condicions, drets i obligacions que els alumnes i on llur veu signifiqui el mateix que la dels nois.

Del primer tema, s'ha intentat presentar unes reflexions que vinculen l'aspecte laboral amb l'educatiu i el treball domèstic. Moltes vegades, la relació de la dona amb el món del treball professional porta en ella mateixa un important biaix que ha començat molt abans, amb l'elecció dels estudis. Es tractaria, aleshores, de fer realitat el missatge que no hi ha cap professió que no pugui fer una dona. Del segon, s'ha volgut donar un enfocament més pràctic, estimulant l'observació i l'anàlisi personals que duguin a l'elaboració de les pròpies conclusions. Pel que fa a aquest procediment, cal dir que s'ha portat a terme també en la unitat "Tenim cura de la salut?" i que es poden coordinar exercicis i conclusions.

Per últim, assenyalar que ambdós continguts haurien de portar al plantejament personal d'aquesta problemàtica, tot arribant a una concepció

superadora del clàssic enfrontament entre gèneres, que prenguis partit per la consideració de la persona en la seva globalitat i que es fonamentés en el respecte i la igualtat.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot treballar de forma més sistemàtica en les àrees de Llengua, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física i Religió.

Àrea de Llengua:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

6. Llengua i societat.

6.2. Les funcions del llenguatge i el seu paper en la societat.

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per la pluralitat culturals i valoració de la pròpia identitat.

3.3. Sensibilització crítica envers els aspectes de la llengua que reflecteixen valors i prejudicis (classistes, racistes, sexistes) per tal d'eliminar-los.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

• Valors, normes i actituds:

5. Relativisme.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

2. Valoració de la comunicació amb els altres.

2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.

Activitats

1) Una altra veu (Comprensió crítica)

Si bé la lectura del text es pot fer de forma col·lectiva, assegurant d'aquesta manera la seva comprensió, es recomana realitzar l'activitat de forma individual, per afavorir la clarificació personal entorn d'aquesta temàtica.

El comentari global es pot iniciar amb la posta en comú de les qüestions, passant després a comentar l'acudit que es recull al text inicial i demanant si en coneixen d'altres, així com també expressions o frases fetes que hilitzen aquesta situació, moltes vegades en detriment del gènere femení. A continuació es pot fer la valoració d'aquestes dites o frases, posant de relleu la importància de donar un tractament d'igualtat i de respecte des del mateix nivell de llenguatge col·loquial.

2) Iguals, però diferents (Clarificació de valors)

En aquest exercici s'han de formar grups de tres o quatre persones com a màxim, però del mateix gènere. D'aquesta forma, es poden analitzar i comentar després possibles diferències de concepció i d'interpretació entre el que en realitat sembla que és i el que hom pot imaginar de l'altre gènere. La pregunta cinquena, especialment, pot posar de manifest aspectes sobre els quals és necessari intervenir, no tant per a la pròpia acceptació del gènere, sinó, sobretot, per aconseguir aquesta tan volguda igualtat. A aquest respecte, es pot continuar l'exercici amb una proposta d'activitat auto-directiva, bé a nivell individual o col·lectiu.

3) Com si res (Anàlisi de valors)

Aquesta activitat també és de realització col·lectiva, en petit grup de quatre alumnes. Seria més escaient que el professor/a portés ja seleccionats

un conjunt de llibres on es dongués aquest tractament sexista a les dones, perquè l'exercici pugui ser més profitós. Potser l'educador/a haurà d'explicar més concretament i utilitzant exemples, les pistes que es donen per a fer l'anàlisi, especificant les que es refereixen a la llengua.

La cita que es troba al final de l'activitat pot ser comentada a classe, explicant el significat entre línies i opinant al respecte, o utilitzar-la simplement com a motivació per a la reflexió sobre aquest tema.

4) Dona i publicitat (Comprensió crítica i Clarificació de valors)

Per a fer aquest exercici, cal formar grups més nombrosos, de cinc o sis persones, perquè, d'aquesta forma, les interpretacions siguin més fàcils i variades. La professora o el professor poden anar passant entre els grups, orientant les eleccions dels anuncis cap als que tinguin connotacions sexistes i que siguin més evidents -i, per tant, més fàcils d'analitzar-, així com també les interpretacions, remarcant, potser, altres valors que també hi són presents en els anuncis escollits. És molt aconsellable poder gravar en vídeo els anuncis televisius escollits pel grup, per tal de facilitar anàlisis posteriors.

El moment de l'exposició és fonamental perquè permet posar de manifest aspectes que, tal vegada, són acceptats comunament, sense caure en el compte que tenen una forta càrrega discriminatòria. L'Institut de la Dona té un vídeo titolat "Dona i publicitat" a disposició de les escoles, el qual seria molt recomanable d'estudiar.

Si es considera escaient, es pot proposar com a continuació de l'exercici la re-elaboració d'un dels anuncis de forma no sexista.

5) Situacions típiques? (Diagnòstic de situació)

Per a realitzar aquesta activitat, cal formar grups de tres o quatre persones, si bé també es pot optar per fer-la individualment. Un cop contestades les qüestions, es pot passar a iniciar un debat entorn dels dos casos presentats. Igualment, es poden examinar les pròpies actituds i conductes pel que respecte a les tasques domèstiques, analitzant si s'hi col·labora o no i estimulants la recerca d'alternatives perquè aquesta responsabilitat compartida sigui real.

6) Més que opinions (Role-play)

Aquest role-play és una mica diferent perquè s'ha d'arribar a una conclusió consensuada per part de les quatre postures. Per això es pot plantejar més com un exercici dialògic. Així, es podria disposar de dues

persones per a cada personatge i proposar que qualsevol persona de la resta del grup-classe pot intervenir en qualsevol moment del diàleg amb els seus arguments.

Es poden afegir altres qüestions per a la preparació de l'activitat o durant el seu comentari, com, per exemple, si reconeixen aquestes postures a la vida diària, si en poden afegir més o explicar situacions viscudes concretes, l'elaboració d'un llistat amb els possibles factors que poden incidir en la discriminació de les dones, etc.

La darrera de les qüestions que acompanyen l'exercici es pot plantejar com a cloenda i realitzar-la col·lectivament, com si es tractés d'una pluja d'idees.

7) Què diu la realitat? (Comprensió crítica i diagnòstic de situació)

Amb aquest exercici el que es pretén és copsar la realitat no tant per extreure generalitzacions o conclusions, sinó senzillament per a conèixer-la i, a partir d'això, reflexionar i prendre consciència del camí que ha de recórrer la igualtat entre els gèneres.

L'activitat es pot realitzar en dos moments. En un primer, es tractaria de fer una enquesta en el mateix grup-classe entorn de l'elecció dels estudis i de les professions ("Què t'agradaria estudiar? En què t'agradaria treballar?"). La formulació de la pregunta ha d'intentar evitar possibles "no ho sé encara". L'educadora o l'educador motivaran les respostes, subratllant el matís de desig que hi ha en la pregunta i anotant totes les respostes. Això es pot ampliar a d'altres cursos de sisè o vuitè de l'escola. També es pot fer extensiva als treballs que desenvolupa la família dels/les alumnes.

En un segon moment, caldria analitzar totes les dades, establint diverses classificacions, a partir del gènere i del tipus d'elecció, preferentment, (s'equipararan les respostes donades, en el cas de ser dobles, sobre l'elecció dels estudis i la de les professions), i observant si es dona algun tipus de tendència en les respostes. Finalment, caldria demanar al grup la impressió que en tenen d'aquesta anàlisi, comentant les justificacions en l'elecció de tal o qual treball, posant en judici discriminacions sexistes en alguns treballs, com, per exemple, no deixar a un noi fer de "cangur" o a una noia d'electricista, etc.

UNA ALTRA REALITAT

Contingut

L'objectiu final d'aquesta unitat, reflexionar entorn de la problemàtica del subdesenvolupament en el període actual, aconsella que sigui aplicada paral·lelament o amb posterioritat a aquells crèdits de l'àrea de Ciències Socials que estudien la mateixa temàtica.

Donat que l'esmentada àrea assegura un treball entorn del contingut conceptual de la realitat analitzada -el subdesenvolupament-, el contingut informatiu que ací es presenta és mínim i limitat a fets concrets. El que s'ha pretès és dissenyar una intervenció bàsicament valorativa, centrada en la comprensió de l'amplitud del problema i de les responsabilitats -individual i col·lectiva- envers aquest, per una banda, i en la presa de consciència -també individual i col·lectiva- de la necessitat de desenvolupar actituds i accions de col·laboració al respecte, per una altra. Ensenms, la transferència a d'altres realitats de desigualtat econòmica -com ara, la pobresa a l'entorn pròxim- constitueix un altre àmbit temàtic sobre el qual es pot realitzar un treball complementari.

S'ha intentat també emfatitzar el contingut actitudinal i de valors, presentant el següent conjunt de valors molt probablement consensuats: col·laboració, igualtat cultural, respecte i solidaritat, juntament al desenvolupament d'actituds actives i crítiques davant de fets, opinions i accions que impliquin marginació o discriminació per raó d'aquesta problemàtica.

Els processos que es posen en joc per aconseguir l'anteriorment exposat representen -creiem-una bona síntesi de l'activitat reflexiva moral. Així, es treballen les capacitats per adquirir informació i per a comprendre críticament la realitat, ensems amb el propi raonament i judici morals. D'altra banda, es vol desenvolupar també la capacitat necessària per a l'acció eficaç sobre l'entorn. És a dir: s'intenta conjuminar el vessant reflexiu amb el vessant pràctic del pensament ètico-moral.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot emmarcar dins l'àrea de Ciències de la Naturalesa,

Ciències Socials i Tecnologia.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

1. Respecte pel patrimoni natural.

1.1. Presa de consciència de la limitació dels recursos naturals.

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.

4. Valoració de l'esperit científic i de la importància de la ciència en la tecnologia.

4.4. Valoració de la importància de l'avenç científico-tecnològic en la millora de la qualitat de vida.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Ocupació del territori: demografia, hàbitat i urbanisme.

2.6. Massificació i marginació social urbana i problemes que se'n deriven.

3. Transformació i explotació del territori: activitats econòmiques i progrés tècnico-científic.

3.1. Les activitats primàries a l'actualitat. Obtenció i producció d'aliments.

3.4. Incidència del progrés tècnico-científic en la història de les societats.

La ciència i la tècnica en el món d'avui.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

5. Relativisme.

5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.

5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant de l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

2.4. Valoració de la limitació dels recursos naturals.

Activitats

1) Subdesenvolupament: És el nostre món? (Comprensió crítica)

Seria adient realitzar una primera lectura del text col·lectivament, continuant amb un treball en petit grup de quatre alumnes. S'ha d'assegurar que hi hagi el temps suficient per a contestar la darrera pregunta, utilitzant, potser, l'àrea de plàstica o de llengua. El moment de l'exposició del treball realitzat és fonamental per introduir la reflexió ètica entorn del subdesenvolupament, procurant remarcar, de forma positiva, la col·laboració al respecte.

2) La seva veu (Comprensió crítica i diagnòstic de situació)

Aquest és un exercici que es pot realitzar dins de la classe de Ciències Socials. D'aquesta manera, es faria la primera part de l'exercici de recerca i anàlisi d'informació sobre el colonialisme i altres conceptes característics del lleguatge de les Ciències Socials, deixant la segona part, de reflexió pròpiament ètica, per a un altre moment. Es pot realitzar en petit grup.

El comentari es pot dividir també en dues parts: en primer lloc, la síntesi de la informació i, en segon, la valoració personal, analitzant el període colonial tot relacionant-lo amb la situació present de subdesenvolupament i aprofitant, finalment, per introduir la noció de responsabilitat col·lectiva o històrica.

3) Algunes coses per a pensar (Exercici auto-expressiu)

Aquesta activitat és individual, si bé seria molt adient poder-la comentar amb tot el grup-classe, deixant al descobert les incoherències existents, però presentant també els aspectes positius d'accions solidàries.

4) El que podem fer (Anàlisi d'alternatives)

Es pot optar per realitzar aquest exercici de forma individual o en petit grup, si bé aquesta darrera presenta l'aventatge d'agilitzar-ho i de confrontar parers diferents. Potser serà necessari que el mestre/a faci parar l'atenció, mentre es van responent les preguntes, en les diferències -que poden semblar petites en una primera lectura- que hi ha, de vegades, entre una alternativa i una altra. És important que, en el moment del comentari, es comenci per exposar, cada grup o persona, llur valoració de les propostes presentades, seguida de l'ordenació. Després, per a concloure, es pot plantejar la darrera pregunta en forma de debat.

5) Protagonistes (Role-model)

Aquesta activitat implica dedicar un temps extra per a buscar i estudiar informació sobre la mare Teresa de Calcuta. Per a això, es pot dividir la classe en grups més o menys grans i, si es prefereix, dividir també el tipus d'informació a trobar perquè no sigui tant repetitiva. Així, per exemple, es poden fer quatre grups per investigar la biografia de la mare Teresa de Calcuta, la tasca que realitza per al desenvolupament, el premi nobel que li van concedir, i d'altres persones significatives, associacions i organismes que també hi col·laboren per al desenvolupament.

Un cop exposat, de forma clara i sintètica, tot el material, es pot iniciar un col·loqui a partir de qüestions com les següents:

- Quins aspectes del treball de la mare Teresa destaqueu i per què?
- De quina manera la vida de la mare Teresa de Calcuta ajuda a solucionar el problema del subdesenvolupament?
- Hi ha també altres persones que dediquen els seus coneixements i el seu treball a solucionar aquesta realitat. Coneixeu cap exemple en concret? Per què creieu que ho fan i què en penseu d'això?

Cal dir que aquesta darrera pregunta es refereix a aquelles persones no conegudes a nivell social, que també han optat, però, per donar aquest enfocament al seu treball. En una altra sessió, es pot fer un altre role-model sobre alguna d'aquestes persones, o inventar-ho, posant-se en el lloc d'aquelles.

En el cas que s'opti per realitzar l'exposició a l'escola, s'hi pot incloure la primera activitat, "Subdesenvolupament: És el nostre món?", sobretot pel que fa a la darrera pregunta, així com també l'exercici que segueix.

6) Això és solidaritat (Construcció conceptual)

En petit grup, de tres o quatre alumnes, es van contestant les preguntes plantejades per a aprofundir en el terme "solidaritat", que és presentat

directament com a valor. Potser caldrà que la mestra/e expliqui el paper dels valors com a productes de la lliure elecció i com a guies de la pròpia conducta, donant, d'aquesta manera, un ampli sentit a la pregunta final.

A propòsit d'aquesta, es pot plantejar -de forma optativa-, alguna activitat d'auto-regulació, a propòsit del subdesenvolupament o d'algun altre comportament -per exemple, a classe, amb el grup, etc.-, ajudant el mestre/a en la seva concreció durant les tutories. Per això, cal fer primer la transferència, preguntant, per exemple, als/les alumnes en quines coses poden ser solidaris/es.

7) Al nostre entorn (Exercici de transferència i diagnòstic de situació)

Com a exemple per iniciar la transferència a d'altres realitats de mancances econòmiques greus, es pot realitzar el següent exercici, que necessita també d'un temps extra-escolar.

Es tracta de demanar als/les alumnes que, durant una setmana i per parelles, observin i parin atenció en aquells fets, situacions, condicions, etc., del barri, poble o ciutat que poden indicar potser un problema greu a nivell de grans desigualtats o de mancances econòmiques. Es pretén, d'aquesta forma, desenvolupar la sensibilitat i la presa de consciència davant d'aquesta problemàtica, i promoure actituds de participació i col.laboratives. Aquestes observacions s'han de procurar contextualitzar -amb data i lloc- i redactar-les en forma de notícia o crònica. Cal explicar que pot tractar-se de coses tan diferents com veure una persona demanant almoïna o menjar tirat al carrer.

Aquesta informació s'exposa a classe per intentar analitzar cada cas -es poden seleccionar al respecte els més conflictius-:

- Explicacions del fet en qüestió, fent una pluja d'idees per trobar-ne totes les possibles.
- Valoració d'aquell, demanant què en pensen, com es senten, si és freqüent, s'hi troben acostumats, etc.
- Elaboració d'alternatives, tornant a fer una altra pluja d'idees i seleccionant-les després en funció de llur possible efectivitat.
- Concreció d'una o dues propostes per a posar-ho en pràctica.
- En una altra sessió, valoració de l'aplicació.

Aquesta dinàmica es pot repetir amb varies observacions en sessions diferents.

DRETS HUMANS: NECESSITAT I REALITAT

Contingut

L'objectiu general d'aquesta unitat és estimular els/les alumnes perquè reflexionin i coneguin el contingut de la Declaració Universal dels Drets Humans. S'intenta, per una banda, que prenguin consciència a propòsit de dues característiques fonamentals inherents a la Declaració: les seves universalitat i necessitat. Per l'altra, es vol que profunditzin en tres dels articles: 15, 17 i 18, a l'entorn del dret a la nacionalitat, a la propietat i a la llibertat de pensament, respectivament.

Per a estructurar la unitat, s'han distingit tres nivells de reflexió. Per una part, una breu aproximació a l'origen i finalitat de la Declaració que serveixi tant per a centrar el tema com per estimular la seva ampliació. En segon lloc, l'aprofundiment en la significació dels tres articles esmentats. Finalment, s'ha procurat la contextualització d'aquests articles en la situació actual, així com llur transferència en els àmbits d'acció personals. És aquest darrer punt el que pot resultar més difícil, donada la capacitat de generalització i abstracció que demana, per la qual cosa seria més adient de procurar realitzar-ho col·lectivament i orientant, el tutor o la tutora, les concrecions i exemplificacions escaients.

L'activitat que es demana a l'alumne/a gira a l'entorn de dos nivells especialment. Per una banda, es tracta de posar en joc processos bàsicament intel·lectuals, reflexius i crítics. Des d'aquesta perspectiva és com s'intenta abarcar tant el contingut de la Declaració com l'anàlisi de la realitat en referència a aquell. Però, d'altra banda, també s'ha intentat estimular la reflexió auto-crítica, mitjançant precisament la contextualització i correspondència d'aquests drets a la vida quotidiana, tot clarificant les opinions i els valors que hi ha al darrera de les maneres de pensar i de fer personals, per a, d'aquesta forma, motivar la introducció dels canvis que es considerin adients per tal d'aconseguir la forma de ser que es desitja.

Correspondència amb la resta de continguts curriculars

Aquesta unitat es pot aplicar a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Ciències Socials i Religió.

Àrea de Llengua:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.

3.1. Valoració de la riquesa que aporta la diversitat lingüística i respecte pels usuaris dels diversos parlars.

3.2. Atenció a la diversitat sociolingüística de Catalunya.

3.3. Sensibilització crítica envers els aspectes de la llengua que reflecteixen valors i prejudicis (classistes, racistes, sexistes) per tal d'eliminar-los.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.

2.1. Curiositat envers altres realitats.

2.2. Interès per conèixer altres maneres de pensar i viure.

2.3. Acceptació de l'alteritat i diferència.

2.4. Interès per adquirir una perspectiva més àmplia de la cultura pròpia per referència a altres.

Àrea de Ciències Socials:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. L'organització dels homes i del territori: política i societat.

4.1. La institucionalització del poder de l'estat.

4.2. L'autoritat i la seva legitimació. La sobirania.

4.3. Estats i nacions: conflictes externs i interns en el món d'avui.

4.6. Poder polític i conflictivitat al llarg del temps.

• Valors, normes i actituds:

3. Valoració positiva de la convivència cívica i social.

3.1. Acceptació dels drets i deures com a ciutadans.

3.2. Actitud de participació en les institucions cíviques i democràtiques.

3.3. Defensa dels drets, les llibertats i el patrimoni de la comunitat.

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.

5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea de Religió:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

5. Les exigències morals del cristianisme.

5.1. Dimensió ètica de la vida: Fonaments de la dimensió ètica; raó i llibertat. Vida ètica i persona. Problemàtiques ètiques entorn dels drets humans.

- Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.

1.7. Manifestació i valoració positiva de la concepció solidària del món, la justícia, la pau i la llibertat en la vida quotidiana i en els esdeveniments internacionals.

1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.

1.11. Preocupació per una consciència moral amb vista a adquirir compromisos personals i socials.

Activitats

1) A l'entorn dels drets humans (Comprensió crítica)

Amb la realització, col·lectivament, d'aquesta activitat, es poden realitzar altres exercicis la finalitat dels quals sigui l'ampliació del tema que es tracta en aquesta unitat. Així, un cop respostes i comentades les preguntes que acompanyen el text inicial (per a facilitar l'activitat, el professor/a pot portar diaris a classe), es pot demanar que busquin, per exemple al llibre de Ciències Socials, més informació sobre la O.N.U. i construir, a partir d'aquesta, una activitat de construcció conceptual. També pot esdevenir el punt de partida per a llegir la Declaració sencera i tenir-la exposada a l'aula, o fer un mural que sintetitzi els drets que s'hi recullen.

2) Quan hi ha punts de vista diferents (Comprensió crítica)

Per a fer aquest exercici, es necessita tenir com a referència el text dels tres articles que es treballen. Es pot llegir el conte amb tota la classe, de forma col·lectiva, i passar a reflexionar-lo dividits en subgrups de tres o quatre alumnes. Prèviament, la mestra o el mestre haurien de comentar que hi ha un dels articles que es relaciona, de forma més directa i explícita, amb el text, però que, en tot cas, s'hi poden combinar els tres. Durant el comentari, se'ls pot preguntar si pensen que el conte es pot considerar com a una faula i, en cas afirmatiu, quina seria l'ensenyança que en treurien. Sobre les

classificacions, es pot observar si hi ha alguna tendència determinada, així com profunditzar en les justificacions que hi donen. També seria molt interessant que els/les alumnes exposessin quin ha estat el procés d'acord per arribar a la classificació: si pensaven des de l'inici de la mateixa manera, si hom continuava discrepant un cop feta la classificació, etc.

Si es considera escaient, es pot realitzar un altre exercici paral·lel, en altres sessions, demanant que imaginin una narració o conte diferents on estiguin representats aquests tres drets, així com també dramatitzar-ho.

3) Què vol dir "dret a la nacionalitat"? (Construcció conceptual)

És acosellable realitzar aquesta activitat col·lectivament per facilitar i motivar les reflexions. Segurament, la mestra o el mestre hauran d'ajudar a diferenciar els conceptes "nació" i "estat", mitjançant alguna pregunta reveladora, realitzant un sondeig previ entre el grup, recorrent a exemples extrets de conflictes internacionals, etc. També seria força adient que motivés l'elaboració del projecte d'acció contextual i personal, fent, per exemple, referències a organismes i col·lectius com per exemple Amnistia Internacional o les Mares de Maig, explicant les accions que en fan sense cap altre interès més que el respecte als drets humans, etc.

Els versos que hi al final de l'exercici poden comentar-se oralment o restar tan sols com a element motivador de la reflexió i clarificació personals.

4) La propietat també és un dret (Dilema moral)

És molt adient reflexionar el dilema, així com respondre les preguntes que l'acompanyen, de forma individual, passant després a continuar la reflexió i comentari de la situació plantejada amb tot el grup-classe. Seria també molt interessant comparar els dos "arbitràriament" que hi ha en els articles 15 i 17, en funció, sobretot, de les conseqüències.

Altres preguntes que es poden plantejar durant el comentari col·lectiu del dilema poden ser les següents: Canviaria la decisió final si aquesta gent tingués o no subsidi d'atur? Com reaccionaria la persona propietària del terreny? Aquesta té l'obligació d'ocupar-se, de forma visible, de la seva propietat o de treure-la profit? Per què? Si la gent del poble s'enriquís treballant aquells terrenys, haurien de buscar la persona propietària per a donar-li algun benefici? Per què? Sota quines condicions es pot dir que quelcom pertany a algú, o bé, quan podem dir que quelcom és propietat nostra? Podeu imaginar alguna situació una mica semblant a aquesta, però referida a la vida diària?

5) Llibertat (Clarificació de valors i construcció conceptual)

Aquesta activitat s'ha de realitzar de forma individual, procurant escollir un moment de tranquil·litat a l'aula que estimuli la reflexió. Segurament s'haurà d'explicar què significa llibertat de pensament, de consciència i de religió, subratllant la idea de poder manifestar-se i desenvolupar les pròpies idees a nivell personal i social, comuna a les tres, i relacionant-ho amb l'article 19. A partir d'aquest exercici, es pot proposar un role-model, tenint com a referència la segona pregunta, o una activitat de construcció conceptual, considerant la llibertat com a valor i preguntant en què ens beneficia, què ocorreix, tant a nivell social com personal, quan no hi ha, etc. També es pot relacionar amb la llibertat d'opinió dintre el grup d'iguals.

6) A més... (Exercici reflexiu col·lectiu)

L'objectiu darrer d'aquesta activitat és, d'una banda, connectar els drets humans amb formes de valor concretes i, de l'altra, presentar el vessant viu, singular i real, que hi ha darrera dels drets humans. Es tracta de què els/les alumnes s'aturin a pensar que el contingut de la Declaració fa referència a valors universals i que pertany a tothom, sense discriminacions de cap tipus. Aquest és el sentit que, potser, caldrà explicitar, sobretot, a propòsit de la darrera de les qüestions.

L'activitat es de realització col·lectiva, amb tot el grup-classe, plantejant l'acabament de les frases com si es tractés d'una pluja d'idees. El professor/a haurà d'estimular respostes creatives i que impliquin un grau elevat de generalització i abstracció.

Com a cloenda, es pot demanar al grup-classe perquè és important que es respectin els drets humans, així com proposar, si el mestre o la mestra ho consideren convenient, la realització d'una enquesta -a l'escola, a la família i al carrer-, preguntant també la importància que concedeixen als drets humans.

7) Un cas entre d'altres (Diagnòstic de situació)

A partir d'una situació històrica concreta i que s'ha intentat fora llunyana en el temps (la revolució algeriana respecte el domini colonialista francès), es demana, mitjançant les preguntes elaborades o d'altres, que reflexionin entorn de la supressió, més o menys arbitrària, per la força i de forma violenta, dels drets que s'han treballat al llarg de la unitat, si bé es refereix especialment als articles 15 i 18. Durant el comentari de l'activitat, que es pot realitzar en petits grups de quatre o cinc alumnes, s'hauria de conduir la

reflexió cap a un altre aspecte més general, com és la negació de la dignitat, a nivell personal o social, posant així de relleu la importància del respecte als drets humans en qualsevol lloc i moment:

Com ja hem dit en una altra ocasió, a la història tenim, dissortadament, moltes situacions on no s'han respectat els drets humans. Ací analitzarem un entre d'altres:

Al mateix temps que Argèlia lluitava per independitzar-se del domini francès, un altra pugna interna va tenir lloc: Hi havia un grup minoritari nacionalista, que s'havia destacat també en la lluita per la independència, però que va ser totalment desfet per l'altra majoria.

- Determineu, per aquest fet històric, si s'ha respectat o no el dret a la nacionalitat i justifiqueu la vostra decissió.
- Què n'opineu i com valoreu fets com aquest?
- Per què no té mai justificació que no es respecti la convivència pacífica entre nacionalitats o ideologies diferents?

INDEX ANALITIC

Quadre transversalitat	4
------------------------------	---

MATERIALS PER ALS ALUMNES

1. La gent del meu grup i l'altra (Relació entre iguals)	17
1. Com ens relacionem? (Comprensió crítica)	18
2. El racó dels textos (Comprensió crítica)	22
3. Pensem sobre els nostres amics (Clarificació de valors)	25
4. El problema d'en David (Dilema)	27
5. Els treballs en grup (Role-play)	28
6. Això és el que jo penso (Exercici auto-expressiu)	29
2. Estem a l'escola (Escola i treball)	30
1. Escola i funcionament (Comprensió crítica)	31
2. A la nostra escola (Exercici expressiu col·lectiu)	34
3. Perquè tot vagi bé (Exercici reflexiu i de clarificació)	36
4. D'això també podem fer filosofia (Construcció conceptual)	38
5. Ara som profes (Role-play)	40
6. Els nostres drets i els nostres deures (Comprensió crítica)	41
3. El vessant pràctic del diàleg (Habilitats per al diàleg)	44
1. Al voltant d'una conversa (Comprensió crítica)	45
2. Què vol dir "dialogar"? (Comprensió crítica i exercici de diàleg)	48
3. Posem-ho en pràctica (Exercici de diàleg)	51
4. La teva opinió (Exercici d'auto-coneixement i de diàleg)	53
5. L'aniversari de l'Andrea (Diagnòstic de situació)	55
6. Construint el diàleg (Construcció conceptual)	56
4. Encara no sóc prou gran per a ells (Relacions en l'àmbit familiar)	58
1. Ho tenim en compte? (Comprensió crítica)	59
2. Les sortides (Exercici auto-expressiu)	64
3. No ens posem d'acord (Exercici de clarificació)	66
4. Per l'amistat (Diagnòstic de situació)	68
5. Des del nostre punt de vista (Exercici expressiu i auto-regulació)	70
6. Alternatives (Habilitats socials)	73

5. Què en sé de mi? (Auto-coneixement)	75
1. "Autobiografia" (Comprensió crítica)	76
2. Al meu amic/ga desconegut Exercici auto-expressiu)	81
3. En el meu cas (Clarificació de valors)	82
4. Endevina qui... (Joc de coneixement)	84
5. Roda de premsa (Role-play i exercici auto-expressiu)	85
6. Profunditzant (Anàlisi i reflexió conceptual)	86
6. Tenim cura de la salut? (La diferència, valor i conflicte)	88
1. Què és la salut? (Comprensió crítica)	89
2. L'heroïna no és el que diu (Comprensió crítica i exercici auto-directiu)	93
3. No s'és més lliure (Diagnòstic de situació)	96
4. Tres joves (Role-play)	98
5. Què en podem dir de la salut? (Construcció conceptual)	99
6. La campanya pro-salut (Joc de simulació i comprensió crítica)	101
7. El repte ecològic (Ciència, tècnica i ecologia)	102
1. Què és el que ens queda? (Comprensió crítica)	103
2. Mare nostrum? (Comprensió crítica i diagnòstic de situació)	106
3. Plany al mar (Exercici auto-expressiu)	108
4. Només, d'una altra manera (Clarificació de valors i auto-regulació)	110
5. Estils de vida (Diagnòstic de situació)	113
6. Ho havies pensat mai? (Construcció conceptual i exercici auto-expressiu) ...	115
8. A l'entorn de les dones (Discriminació per raó de gènere)	116
1. Una altra veu (Comprensió crítica)	117
2. Iguals, però diferents (Clarificació de valors)	119
3. Com si res (Anàlisi de valors)	121
4. Dona i publicitat (Comprensió crítica i clarificació de valors)	123
5. Situacions típiques? (Diagnòstic de situació)	124
6. Més que opinions (Role-play)	126
9. Una altra realitat (Organització de la vida en comú)	128
1. Subdesenvolupament: És el nostre món? (Comprensió crítica)	129
2. La seva veu (Comprensió crítica i diagnòstic de situació)	131
3. Algunes coses per a pensar (Exercici auto-expressiu)	133
4. El que podem fer (Anàlisi d'alternatives)	134
5. Protagonistes (Role-model)	136
6. Això és solidaritat (Construcció conceptual)	137
10. Drets Humans: necessitat i realitat (Els Drets Humans)	139

1. A l'entorn dels drets humans (Comprensió crítica)	140
2. Quan hi ha punts de vista diferents (Comprensió crítica).....	143
3. Què vol dir "dret a la nacionalitat"? (Construcció conceptual)	146
4. La propietat també és un dret (Dilema)	148
5. Llibertat (Clarificació de valors i construcció conceptual)	149
6. A més (Exercici reflexiu col.lectiu)	151

INDICACIONS PER AL PROFESSORAT

1. La gent del meu grup i l'altra (Relació entre iguals)	153
2. Estem a l'escola (Escola i treball)	159
3. El vessant pràctic del diàleg (Habilitats per al diàleg)	163
4. Encara no sóc prou gran per a ells (Relacions en l'àmbit familiar)	169
5. Què en sé de mi? (Auto-coneixement)	173
6. Tenim cura de la salut? (La diferència, valor i conflicte)	179
7. El repte ecològic (Ciència, tècnica i ecologia)	186
8. A l'entorn de les dones (Discriminació per raó de gènere)	191
9. Una altra realitat (Organització de la vida en comú)	196
10. Drets Humans: necessitat i realitat (Els Drets Humans)	201

CURRICULUM D'EDUCACIÓ MORAL (6-16 anys)

8è ENSENYAMENT SECUNDARI

INDEX

Quadre transversalitat	4
------------------------------	---

MATERIALS PER ALS ALUMNES

1. Solucionant alguns problemes	18
(Relació entre iguals)	
2. Dues actituds del diàleg	34
(Habilitats per al diàleg)	
3. No m'entenen. No els entenc	46
(Relacions en l'àmbit familiar)	
4. Parlem de sexualitat	59
(Els joves i el seu entorn social)	
5. La feina d'escola	70
(Escola i treball)	
6. Per què ho he fet?	82
(Auto-coneixement)	
7. Què vol dir discriminació?	95
(La diferència, valor i conflicte)	
8. És millor la pau	110
(Civisme i convivència)	
9. Avenç o retrocés?	123
(Ciència, tècnica i ecologia)	
10. Publicitat: no és or tot el que llueix	136
(Elements conceptuals i filosòfics)	

INDICACIONS PER AL PROFESSORAT

1. Solucionant alguns problemes	148
(Relació entre iguals)	
2. Dues actituds del diàleg	154
(Habilitats per al diàleg)	
3. No m'entenen. No els entenc	160
(Relacions en l'àmbit familiar)	
4. Parlem de sexualitat	165
(Els joves i el seu entorn social)	
5. La feina d'escola	169
(Escola i treball)	
6. Per què ho he fet?	173
(Auto-coneixement)	
7. Què vol dir discriminació?	179
(La diferència, valor i conflicte)	
8. És millor la pau	185
(Civisme i convivència)	
9. Avenç o retrocés?	190
(Ciència, tècnica i ecologia)	
10. Publicitat: no és or tot el que llueix	196
(Elements conceptuals i filosòfics)	
Index analític	203

Quadre de correspondències entre les unitats d'educació moral i la resta de continguts curriculars.

<p>1.- <u>Solucionant alguns problemes</u> (Relació entre iguals)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials
<p>2.- <u>Dues actituds del diàleg</u> (Habilitats per al diàleg)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Llengua • Àrea de Llengües Estrangeres • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física
<p>3.- <u>No m'entenen. No els entenc</u> (Relacions en l'àmbit familiar)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Religió
<p>4.- <u>Parlem de sexualitat</u> (Els joves i el seu entorn social)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea d'Educació Física • Àrea de Religió
<p>5.- <u>La feina d'escola</u> (Escola i treball)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea de Llengües Estrangeres • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea de Religió
<p>6.- <u>Per què ho he fet?</u> (Autoconeixement)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tutoria • Àrea d'Educació Física • Àrea de Religió
<p>7.- <u>Què vol dir discriminació?</u> (La diferència, valor i conflicte)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Llengua • Àrea de Llengües Estrangeres • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física • Àrea d'Educació Visual i Plàstica • Àrea de Religió
<p>8.- <u>És millor la pau</u> (Civisme i convivència)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Ciències Socials • Àrea de Religió
<p>9.- <u>Avenc o retrocés?</u> (Ciència, tècnica i ecologia)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Àrea de Ciències de la Naturalesa • Àrea de Ciències Socials • Àrea d'Educació Física • Àrea de Tecnologia

10.- Publicitat: no és or tot el que llueix
(Elements conceptuals i filosòfics)

- Àrea de Llengua
- Àrea de Tecnologia
- Àrea d'Educació Visual i Plàstica
- Àrea de Música
- Àrea de Religió

Correspondències entre les unitats d'educació moral i la resta de continguts curriculars.

1.- Solucionant alguns problemes (Relació entre iguals)

És adient desenvolupar aquesta unitat en l'espai horari destinat a tutoria, així com també a partir de les àrees de Ciències de la Naturalesa i Ciències Socials.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

3. Sistematització del treball en les ciències experimentals.

3.3. Valoració de l'enriquiment personal i col·lectiu que representa el treball en grup.

Àrea de Ciències Socials:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de les pautes de conducta per a la convivència i l'estudi.

1.1. Actitud de tolerància i antidogmatisme.

1.2. Actitud crítica.

1.3. Actitud participativa, responsable i de col·laboració.

2.- Dues actituds del diàleg (Habilitats per al diàleg)

Aquesta unitat es pot treballar a partir de les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Ciències Socials i Educació Física.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

1. En relació amb la llengua oral.

1.1. Comprensió i classificació dels missatges orals següents: singulars (exposició, conferència i discurs) i plurals (diàleg, conversació, entrevista, debat, col·loqui i taula rodona).

1.2. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, narració, instrucció, explicació i exposició.

1.5. Resum de missatges orals.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.1. Llengua i comunicació oral. Elements.

1.2. Classes de missatges orals. Les seves principals característiques i finalitats.

6. Llengua i societat.

6.1. La comunicació humana. Elements i procés.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació.

1.1. Participació i iniciativa en activitats orals.

1.2. Atenció a la genuïtat de l'expressió oral.

2. Obertura i curiositat intel·lectuals.

2.4. Actitud crítica raonada.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Procediments:

2. Reflexió sobre la llengua estrangera, la comunicació i l'aprenentatge.

2.1. Reflexió sobre la comunicació: raonament referit als principals aspectes de les situacions de comunicació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Aspectes pragmàtics: principals funcions comunicatives.

1.2. Demanar i donar informacions.

1.5. Narrar i transmetre.

1.6. Demanar i expressar opinions i argumentar (mostrar acord-desacord, obligar, permetre, acceptar, rebutjar).

1.8. Expressar actituds morals (disculpar-se, perdonar, lamentar, agrair, demanar).

1.9. Disposar d'alguns recursos per prendre la paraula i mantenir una conversa.

4. Tipologia de situacions i de documents de treball.

4.1. Situacions comunicatives pròpies de la classe i de l'aprenentatge; intercanvis, converses i exposicions breus; situacions reals i imaginàries.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació interpersonal.

1.1. Actitud de desinhibició enfront de la interacció comunicativa.

1.2. Actitud receptiva en les situacions de comunicació.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

Àrea d'Educació Física:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Expressió corporal.

2.1. Comunicació corporal.

2.2. Tècniques de l'expressió corporal.

2.3. Creativitat corporal.

3.- No m'entenen. No els entenc (Relacions en l'àmbit familiar)

Aquesta unitat es pot aplicar en les hores destinades a tutoria, així com dins l'àrea de Religió.

Àrea de Religió:

- Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.5. Respecte per les pautes de conducta per a la convivència, escolar, familiar, social i religiosa.

4.- Parlem de sexualitat (Els joves i el seu entorn social)

Es pot desenvolupar aquesta unitat mitjançant les àrees de Ciències de la Naturalesa, Educació Física i Religió.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. Els organismes.

4.4. El cos humà i la salut.

- Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.1. Valoració dels hàbits que propicien el manteniment de la salut i rebuig dels factors que atempten contra la salut individual i col·lectiva.

2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.

Àrea d'Educació Física:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Adequació del cos en l'activitat física.

1.3. Repercussions de l'activitat física per millorar la salut i la qualitat de

vida.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració del propi cos.

1.1. Acceptació, valoració i respecte del propi cos.

1.2. Atenció a la salut i a la higiene personal.

1.3. Valoració dels efectes positius de les activitats físiques.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.8. Respecte, sensibilitat i responsabilitat pel cos humà.

1.13. Respecte i estimació per la vida pròpia i d'altri.

5.- La feina d'escola (Escola i treball)

A més del moment de tutoria, aquesta unitat es pot desenvolupar també a l'àrea de Llengües Estrangeres, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials i Religió.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Valors, normes i actituds:

4. Valoració de l'aprenentatge d'una llengua estrangera i dels elements diversos que hi incideixen.

4.3. Cooperació i responsabilitat en el treball de grup.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

3. Sistematització del treball en les ciències experimentals.

3.1. Valoració de l'ordre, la meteteja i l'endrega en relació amb el treball.

3.3. Valoració de l'enriquiment personal i col·lectiu que representa el treball en grup.

Àrea de Ciències Socials:

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de les pautes de conducta per a la convivència i l'estudi.

1.3. Actitud participativa, responsable i de col·laboració.

2. Interès per sistematitzar el treball propi.

2.1. Actitud favorable per l'ordre, el rigor i la sistematització del treball.

2.2. Preocupació per la correcta presentació i execució del treball.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.
- 1.3. Actitud positiva i creativa davant el descans i el lleure.
- 1.5. Respecte per les pautes de conducta per a la convivència, escolar, familiar, social i religiosa.

6.- Jo i els meus actes (Auto-coneixement)

És molt adient aplicar aquesta unitat en les sessions de tutoria i dins les àrees d'Educació Física i Religió.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la comunicació amb els altres.
- 2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.
- 1.10. Esperit crític envers els esdeveniments, la pròpia manera de pensar i la pròpia manera de viure.
- 1.11. Preocupació per una consciència moral amb vista a adquirir compromisos personals i socials.

7.- Què vol dir discriminació? (La diferència, valor i conflicte)

Aquesta unitat es pot desenvolupar en les àrees de Llengua, Llengües Estrangeres, Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física, Educació Visual i Plàstica i Religió.

Àrea de Llengua:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.
- 3.1. Valoració de la riquesa que aporta la diversitat lingüística i respecte pels usuaris dels diversos parlars.
- 3.2. Atenció a la diversitat sociolingüística de Catalunya.
- 3.3. Sensibilització crítica envers els aspectes de la llengua que

reflecteixen valors i prejudicis (classistes, racistes, sexistes) per tal d'eliminar-los.

Àrea de Llengües Estrangeres:

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per la pluralitat cultural i valoració de la pròpia identitat.

2.1. Curiositat envers altres realitats.

2.2. Interès per conèixer altres maneres de pensar i viure.

2.3. Acceptació de l'alteritat i diferència.

2.4. Interès per adquirir una perspectiva més àmplia de la cultura pròpia per referència a altres.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Valors, normes i actituds:

2. Respecte per un mateix i pels altres.

2.2. Valoració del respecte en la comunicació de les idees i la tolerància envers les diferències entre les persones.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

2. Ocupació del territori: demografia, hàbitat i urbanisme.

2.6. Massificació i marginació social urbana i problemes que se'n deriven.

5. La culturalització del territori: manifestacions artístiques i culturals.

5.4. Creences, religions i valors morals a les societats del planeta.

• Valors, normes i actituds:

3. Valoració positiva de la convivència cívica i social.

3.1. Acceptació dels drets i deures com a ciutadans.

3.2. Actitud de participació en les institucions cíviques i democràtiques.

3.3. Defensa dels drets, les llibertats i el patrimoni de la comunitat.

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.

5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la comunicació amb els altres.

2.1. Tolerància envers els comportaments dels altres.

Àrea d'Educació Visual i Plàstica:

• Valors, normes i actituds:

1. Sensibilitació envers els fenòmens estètics.;

1.4. Respecte envers el patrimoni artístic i cultural tant en l'àmbit més immediat com el més general.

Àrea de Religió:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

5. Les exigències morals del cristianisme.

5.1. Dimensió ètica de la vida: Fonaments de la dimensió ètica; raó i llibertat. Vida ètica i persona. Problemàtiques ètiques entorn dels drets humans.

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.

1.7. Manifestació i valoració positiva de la concepció solidària del món, la justícia, la pau i la llibertat en la vida quotidiana i en els esdeveniments internacionals.

1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.

8.- És millor la pau (Civisme i convivència)

Aquesta unitat es pot aplicar dins l'àrea de Ciències Socials i de Religió.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

2.4. Ús de fonts, documents i testimonis històrics de caràcter primari i secundari.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

4. L'organització dels homes i del territori: política i societat.
- 4.3. Estats i nacions: conflictes externs i interns en el món d'avui.
- 4.6. Poder polític i conflictivitat al llarg del temps.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.
- 4.1. Actitud solidària i de cooperació.
5. Relativisme.
- 5.1. Relativització de la pròpia cultural i civilització.
- 5.2. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passats.
- 5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.
- 1.6. Actitud oberta i receptiva tant respecte de qualsevol societat com respecte de cadascun dels seus membres.
- 1.7. Manifestació i valoració positiva de la concepció solidària del món, la justícia, la pau i la llibertat en la vida quotidiana i en els esdeveniments internacionals.
- 1.9. Tolerància i respecte davant altres formes de pensament i comportament.
- 1.12. Actitud crítica davant el consumisme, l'indiferentisme, el totalitarisme i el terrorisme.

9.- Avenc o retrocés? (Ciència, tècnica i ecologia)

És adient treballar aquesta unitat mitjançant les àrees de Ciències de la Naturalesa, Ciències Socials, Educació Física i Tecnologia.

Àrea de Ciències de la Naturalesa:

• Procediments:

3. Tractament, interpretació i expressió d'informació.
- 3.1. Utilització de tècniques per copsar i posar en relleu la informació.
- 3.2. Interpretació de la informació recollida.
- 3.3. Tractament de dades numèriques en càlculs i gràfics.
- 3.4. Expressió oral, escrita i visual de qüestions científiques emprant terminologia adequada.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Matèria i materials.

1.5. Materials d'ús quotidià.

2. L'energia.

2.1. Formes d'energia.

2.2. Transformació i conservació de l'energia.

2.3. Fonts naturals d'energia i utilització.

5. La Terra.

5.1. La Terra com a planeta.

5.2. L'atmosfera i l'hidrosfera.

5.3. Estructura i dinàmica de la litosfera.

• Valors, normes i actituds:

1. Respecte pel patrimoni natural.

1.1. Presa de consciència de la limitació dels recursos naturals.

1.2. Respecte als éssers vius.

1.3. Defensa del medi ambient davant la contaminació i el seu deteriorament.

4. Valoració de l'esperit científic i de la importància de la ciència en la tecnologia.

4.4. Valoració de la importància de l'avenç científic-tecnològic en la millora de la qualitat de vida.

Àrea de Ciències Socials:

• Procediments:

2. Anàlisi, interpretació i representació del temps.

2.3. Identificació de relacions de causa-efecte i de causalitat històrica.

4. Comprensió i aplicació de la informació.

4.1. Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentats.

4.4. Elaboració de síntesis a partir dels diferents tipus d'informació.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i medi físic.

1.6. Les intervencions humanes i els canvis mediambientals.

3. Transformació i ocupació del territori.

3.3. Energies pre-industrials i problemes de l'energia en el món d'avui.

3.4. Incidència del progrés tècnic-científic en la història de les societats.

La ciència i la tècnica en el món d'avui.

• Valors, normes i actituds:

4. Respecte, solidaritat i cooperació.

4.1. Actitud solidària i de cooperació.

4.2. Respecte del medi ambient.

4.3. Respecte del patrimoni del present i del passat.

5. Relativisme.

5.3. Valoració dels dilemes morals del nostre temps.

Àrea d'Educació Física:

• Valors, normes i actituds:

3. Respecte per l'entorn.

3.1. Respecte envers l'entorn natural i urbà.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

2.4. Valoració de la limitació dels recursos naturals.

10. Publicitat: no és or tot el que llueix (Elements conceptuals i filosòfics)

El treball dissenyat en aquesta unitat es pot aplicar dins les àrees de Llengua, Tecnologia, Educació Visual i Plàstica, Música i Religió.

Àrea de Llengua:

• Procediments:

2. En relació amb la llengua escrita.

2.5. Elaboració de complexos comunicatius: auca, mural, anunci o revista.

6. En relació amb llengua i societat.

6.2. Ús dels mitjans de comunicació social per treballar aspectes relacionats amb aquest apartat.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Llengua oral.

1.2. Classes de missatges orals. Les seves principals característiques i finalitats.

1.4. Mitjans de comunicació audio-visual.

2. Llengua escrita.

2.1. La comunicació escrita no literària: elements.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la comunicació.

1.2. Atenció a la genuïnitat de l'expressió oral.

2. Obertura i curiositat intel·lectuals.

2.1. Valoració de la llengua com a instrument del propi creixement intel·lectual.

2.4. Actitud crítica raonada.

Àrea de Tecnologia:

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Humanitat i tecnologia.

1.1. Necessitats humanes en l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

1.2. Instruments i tècniques per facilitar la vida referents a l'alimentació, l'habitatge, el vestit, l'energia, el transport i la comunicació d'informació.

3. L'evolució tecnològica.

3.1. Evolució científico-tecnològica.

3.2. Canvis de les necessitats humanes.

3.4. Avantatges i inconvenients de les aportacions de la tecnologia.

• Valors, normes i actituds:

2. Valoració de la tecnologia en l'entorn social.

2.2. Actitud crítica davant l'ús de la tecnologia i la seva repercussió social.

Àrea d'Educació Visual i Plàstica:

• Procediments:

3. Tècniques d'expressió gràfico-plàstica.

3.1. Utilització de la tecnologia de producció d'imatges com a canal de comunicació i expressió.

3.2. Anàlisi i interpretació de textos visuals i plàstics.

3.3. Transformació d'imatges.

3.4. Transferència a obra plàstica de missatges verbals, musicals i gestuals.

3.5. Experimentació mitjançant amb els elements visuals del llenguatge visual i plàstic, de propietats i possibilitats expressives de tècniques, materials

i suports.

• Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Percepció visual.

1.1. La llum. Llum i ombra. Valors.

1.2. Organització del camp visual. Dinàmica perceptual.

1.3. Organització del marc gràfico-plàstic: les imatges. Aspectes formals.

2. Llenguatge visual i plàstic.

2.1. Elements: visuals, conceptuals i de relació.

2.3. Comunicació visual: signes i codis. Missatges visuals i plàstics (tipus i funcions).

2.4. Valors estructurals, expressius, semàntics i pragmàtics.

2.5. Sintaxi dels llenguatges visuals específics.

• Valors, normes i actituds:

2. Interès per la realització de les activitats gràfico-plàstiques.

2.8. Reconeixement de la utilitat del llenguatge gràfico-plàstic i de les seves possibilitats informatives.

3. Desenvolupament de la capacitat crítica.

3.2. Actitud de crítica raonada sobre qualsevol missatge, comunicació, obra (gràfico-plàstica).

Àrea de Música:

• Procediments:

1. La percepció del so i de la música.

1.1. Observació i experimentació del so com a fenomen físic i psicològic.

• Valors, normes i actituds:

1. Valoració de la música com a element cultural.

1.3. Valoració de la potencialitat del llenguatge musical com a element de comunicació, coneixement i plaer.

Àrea de Religió:

• Valors, normes i actituds:

1. Actituds personals en la vida quotidiana i en l'estudi.

1.12. Actitud crítica davant el consumisme, l'indiferentisme, el totalitarisme i el terrorisme.